พระไตรสรณคมน์

งานพระราชทานเพลิงศพ

พระเทพสุวรรณมุนี (สุวณฺณมหาเถร)

ณ เมรุวัดมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๙-๑๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

พระเทพสุวรรณมุนี ถวายพระกริ่ง ร. ๙ แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

พระเทพสุวรรณมุนีมหาเถรสดุดี

พระ	รังรักษ์ศาสน์เรื้อง	แรงบุณย์	พระเอย
เทพ	ส่องสมภารคุณ	คล่ำสร้าง	
สุวรรณ—	ชาตค่าควรหนุน	นัยเช่น	ฉะนั้นนา
มุนี	นาถชนิดร้าง	ราครื้อราเจิญ	
นร	เช่นชินบุตรแท้	ทุกภาย	พระเอย
สีห์	รักศักดิ์เสียกาย	เกียรติไว้	
ธรรม	รินรสแรงสาย	โสรจสัตว์	เกษมแล
ทายาท	ธรรมถนัดใช้	เชี่ยวสร้างทางกุศล	
"มหา—	ธาตุ" ชนเอิกอ้าง	อาราม	พ่อฤๅ
ราตุ	พุทธสถิตตาม	แต่งอื้น	
เจติยา	เล่ห์ปรางค์งาม	ฉงนเงื่อน	งามเฮย
ภิบาล	ศาสน์ศิลป์เพื่องพื้น	ฟากฟ้ามาฆอง	
ย—	ติผองชนทุกผู้	"เพชรบุรี"	แลพ่อ
ติ—	โลกเลอคุณมี	มากล้ำ	
คณิส—	สรสวัสดิ์ศรี	เสาวภาพ	พ่อเอย
สร	ล่ำคุณคือน้ำ	เนื่องชื้นใจชน	
บ—	พิธผลพิสุทธ์เกื้อ	การใด	ใดเฮย
วร—	กิจประโยชน์ไพ—	สิษฐ์สร้าง	
สังฆา—	รักษ์แรงใน	เนืองเกิด	กรุณพ่อ
ราม	เรียบระเบียบข้าง	ขัดพ้นมลทิน	
คา—	รพรินหลั่งถ้วน	ทุกทิศ	มาเฮย
ม—	หิบาลบพิตร	แผ่อ้อม	
วา—	สนสุศีลนิจ	เนาเสพ	กุศลเฮ
สี—	สเวทวิมุตินอ้ม	เนื่องเค้าครรลอง— บารมี ฯ.	

"คณะศิษย์"

(ส. บุญศิริ ประพันธ์)

พระเทพสุวรรณมุนี

อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวิหาร เพชรบุรี และ เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

คติธรรม

ครองศีลครองสัตย์ด้วย ขันติ
ประหนึ่งองค์มุนี เลิศฟ้า
มารหมู่สู่ราวี โรมรัน รบเฮย
พระเผด็จศึกกล้า กอปรด้วยขันติ

ภค.โทสะเร้า รุมใจ
เกิดก่อทุรกรรมใน จิตร้อน
เสียหลักลาภยศสุขภัย ทุกเสื่อม โทรมเฮย
จงยึดขันติธรรมนั้น ตัดข้อทุรธรรม

พระเทพสุธรรมมุนี
เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ เพชรบุรี

พระเทพสุวรรณมุนี

นรสีห์ธรรมทายาท มหาธาตุเจติยาภิบาล ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นเทพ

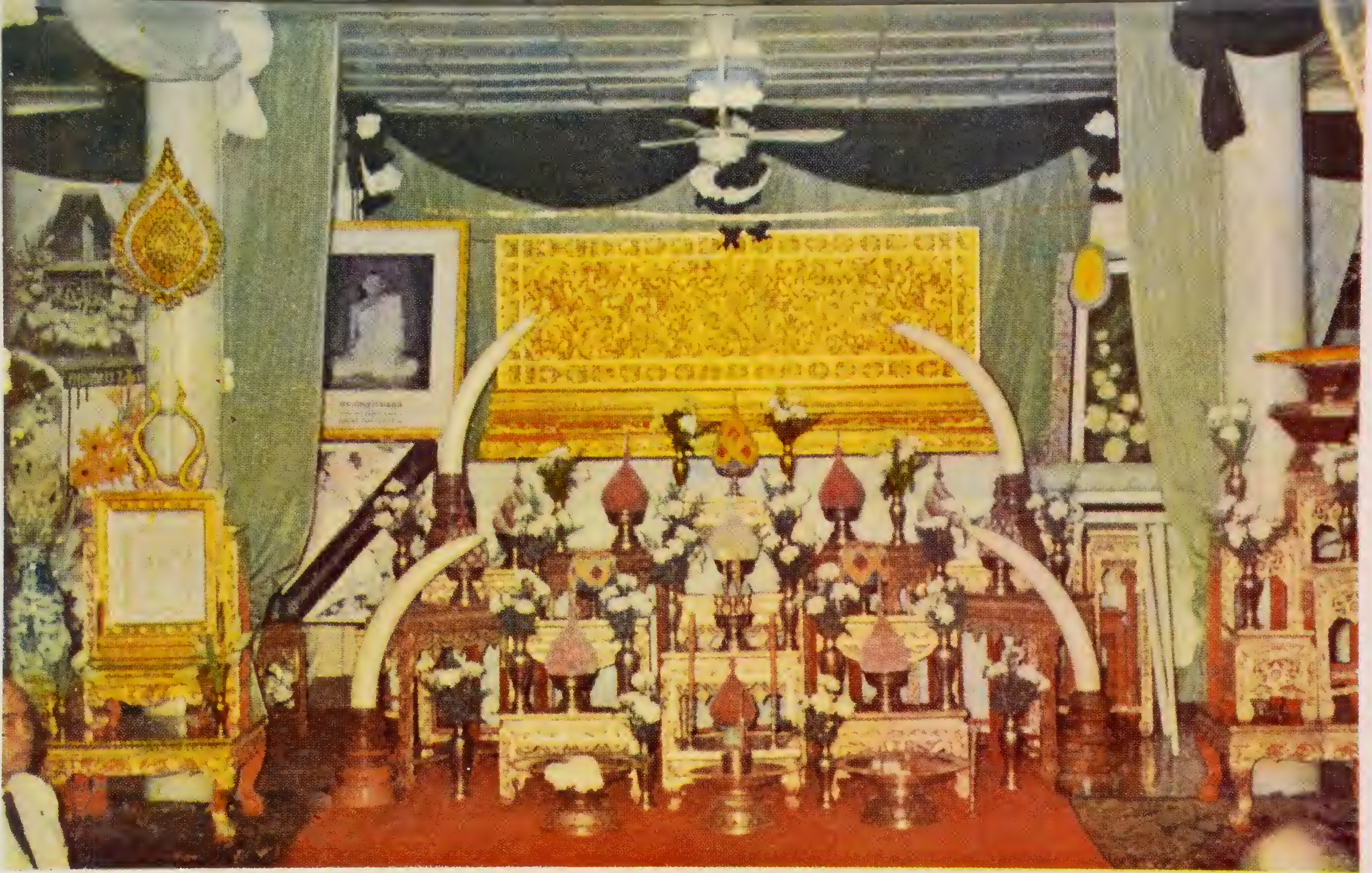
สถิต ณ วัดมหาธาตุ วรวิหาร พระอารามหลวง จังหวัดเพชรบุรี

พระเทพสุวรรณมุนีมหาเถรานุสรกถา

วสันตดิลกฉันท์ ๑๔

องค์ใดอำนวยสิริบำเหน็จ   เฉพาะเพชรบุรีเรือง
สามารถทำนองทะนุประเทือง   ถิรสุข สถาผล
ครองธรรมบำเพ็ญหิตประโยชน์   นฤโทษ นิกรชน
ชี้แนวถนัดวรกุศล   นรเสพเกษมศานติ์
องค์นั้นอดุลคุณดำรง   ธุรทรงมเหาฬาร
"พระเทพสุวรรณมุนย" ขาน   คณเชษฐ์ พิเศษสงฆ์
สืบสังฆปามุข ประกาศ   กิติศาสนายง
ยิ่งคุณพระศาสนดำรง   รสธรรมสุนทร
ปางเมื่อมฤตยุพยาธิ์   จรมาประจงวอน
เร่งพาพระคืนมรนคร   นรโศก วิโยคแสน
โอหนอ อนาถ อุระจะแยก   สร แทรกระงมแดน
ดับสูรย์ สิ จันทรจะแทน   ก็พระดับ จะได้ไหน
ได้ฤๅจะเทียบ คุณประทับ   บี่ยจับ ณ กลางใจ
อ้างองค์บิดร คุณประไพ   พิศเพี้ยงจะพอกัน
ยามห่างมิเห็น ธ ก็สะอื้น   บมิมื่น มิมีขวัญ
เหลือคิดจะปลิดทุมนศัลย์   บมิสิ้นถวิลถึง
โอกาสพิเศษ "สรีรฌา–   ปนกิจ" ฉะนี้จึง
ถ่ายรักและคารวรำพึง   เฉพาะหมาย ถวายผล
แผ่ทักษิโณทกอุทิศ   สุประดิษฐ์ จำนงดล
แด่ไท้ เสวยวรกุศล   สุวิบากวิบุลหาน
เกินแรงอุทิศ สถิรเนา   สุร เอาประกาศขาน
อัญเชิญ ธ หยั่งทิพยญาณ   อนุโมทนา เทอญ–บารนี.

มวลเกล้า "คณะศิษยานุศิษย์"
(ส. บุญศิริ—ร้อยกรอง)

ณ สถานบำเพ็ญกุศล
วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

ให้พระสุธรรมมุนี เป็นพระราชสุธรรมมุนี นรสีห์ธรรมทายก มหาราชเจติยาภิบาล [illegible]ติสสะ บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นราช สถิต ณ วัดมหาธาตุวรวิหาร พระอารามหลวง จังหวัดเพชรบุรี มีฐานานุศักดิ์ ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ ขอพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระอารามโดยสมควร จงเจริญสวัสดิ์ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐ เป็นปีที่ ๒๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ถนอม กิตติขจร

นายกรัฐมนตรี

คำนำ

เนื่องในงานบำเพ็ญกุศลพระราชทานเพลิงศพ ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ และอดีตเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี ณ เมรุวัดมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง ฯ จังหวัดเพชรบุรี กำหนดวันพฤหัสบดี ที่ ๙ ถึงวันเสาร์ ที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๕ ที่ประชุมคณะกรรมการจัดงานพระราชทานเพลิงศพท่านเจ้าคุณพ่อ มีพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก กรรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาค ๑๔ เป็นประธานที่ประชุม ประชุมที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๑๕ มีมติมอบให้ข้าพเจ้า เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพท่านเจ้าคุณพ่อ เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการ แก่ท่านผู้ร่วมงาน

ข้าพเจ้ามีความรู้ความสามารถในการจัดทำหนังสือน้อย จึงขอความกรุณาท่านผู้มีความรู้ความสามารถ ช่วยรับภาระจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ ฯ ตามมติที่ประชุม เป็นกรรมการจัดพิมพ์ หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระเทพสุวรรณมุนี คณะที่ประกอบด้วย

๑. พระมหาเจิด จิตฺตสุโภ — อาจารย์โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย วัดมหาธาตุ เพชรบุรี

๒. พระแสวง สงฺฆโสภโณ — ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดมหาธาตุ เพชรบุรี

๓. ร.อ. ชาญ ชาญใช้ศักดิ์ ร.น. — นายกพุทธสมาคมเพชรบุรี

๔. พ.ต.ท. ณรงค์ อินทรวิชะ — รองผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๕. นายประทีป ผิวขำ — อาจารย์เอกวิทยาลัยครูเพชรบุรี

๖. นายสมพันธ์ สุขวงศ์ — ศึกษานิเทศก์ใหญ่ฝ่ายสามัญศึกษาประจำจังหวัดเพชรบุรี

๗. นายบุญมี พิบูลย์สมบัติ — อาจารย์ใหญ่โรงเรียนพรหมานุสรณ์

๘. นายประสิทธิ์ ธีรานันท์ — ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการโรงเรียนสุวรรณ ฯ

๙. นายเมี้ยน ออมขิต — อาจารย์โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย

หนังสืออนุสรณ์เล่มนี้ เนื้อเรื่อง ภาพ และเจ้าของเรื่อง ล้วนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับท่านเจ้าคุณพ่อ โดยฐานะต่าง ๆ กัน และแม้ผู้รับแจกก็เป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวที มีความเคารพสักการะ มีความรักนับถือ และที่เป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่ก็มีความเอื้อเอ็นดูในท่านเจ้าคุณพ่อเช่นเดียวกัน หนังสือนี้จึงเป็นอนุสรณ์สัมพันธ์ระหว่างท่านเจ้าคุณพ่อกับเจ้าของเรื่อง และระหว่างท่านเจ้าคุณพ่อกับผู้รับแจก เป็นเจดีย์แห่งความระลึกถึงกัน

เนื้อหาสาระแห่งหนังสือเล่มนี้ควรแก่การอ่าน เพื่อความสบายใจ และเพื่อเพิ่มพูนความรู้ แม้ว่าจะเป็นประเภทคดีธรรม ก็อ่านง่าย เข้าใจง่าย มีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ท่านผู้เป็นเจ้าของเรื่องแต่ละท่านหรือพระมหาเถระมีความสามารถในทางเทศน์ในการเขียน แม้ที่เป็นกถาหัวเราะก็มีแนวคิดในเชิงประพันธ์

ครั้งนี้เมื่อท่านเจ้าคุณพ่ออาพาธ และมรณภาพ ทางวัดบำเพ็ญกุศลตั้งแต่วันมรณภาพ จนถึงงานพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้ ได้รับความเมตตากรุณาจากพระมหาเถรานุเถระ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ และศิษยานุศิษย์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ตลอดถึงศิษยานุศิษย์อย่างพร้อมเพรียงกัน ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ ขอบพระคุณและขอบใจ ท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง เมื่อระลึกถึงคุณพ่อท่าน ก็จะต้องปลื้มใจและขอบพระคุณ ขอบใจ ท่านทั้งหลายมา ขอพระรัตนตรัยอวยพรให้ท่านทั้งหลาย ประสบสิ่งอันพึงปรารถนา

ด้วยอำนาจกุศลธรรมบรรดาการนี้ ขอจงเป็นปัตติทานมัยอำนวยผล ให้พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพ่อ ประสพสวรรคภูมิ มีความสุขสงบในสัมปรายภพ ตามสมควรแก่ฐานะนิยม จงทุกประการ.

พระครูศรีวชิรภูษิต

วัดมหาธาตุ เพชรบุรี

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

มหาเถรประวัติ

พระเทพสุวรรณมุนี นรสีห์ธรรมทายาท

มหาธาตุเจติยาภิบาล ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระราชาคณะชั้นเทพ

สถิต ณ วัดมหาธาตุวรวิหาร พระอารามหลวง จังหวัดเพชรบุรี

นามเดิม ผัน **นามสกุล** สังข์นุช

นามบิดา นายเล็ก สังข์นุช **นามมารดา** นางส่วน สังข์นุช

นามฉายา สุวณฺโณ

ชาติกาล ๕ ฯ ๓/๘ ค่ำ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๗ ร.ศ. ๑๒๓
๘

เวลา ๓.๐๐ น. ในรัชกาลที่ ๕

ชาติภูมิ บ้านวังไคร้ ตำบลวังไคร้ อำเภอยางหย่อง (ปัจจุบันอำเภอท่ายาง) จังหวัดเพชรบุรี

นามญาติพี่น้อง

๑. พระเป๋ สังข์นุช ถึงแก่มรณกรรม

๒. นางสุ่น เอี่ยมสำอาง ถึงแก่กรรม

๓. นายล้วน สังข์นุช ถึงแก่กรรม

๔. นายฤกษ์ สังข์นุช ถึงแก่กรรม

๕. นายเหรียญ สังข์นุช ถึงแก่กรรม

๖. นายผ่อน สังข์นุช ถึงแก่กรรม

๗. พระเทพสุวรรณมุนี (ผัน สังข์นุช)

๘. นายฟุ้ง สังข์นุช ถึงแก่กรรม

๙. นางอู่ มงคล

ในบรรดาบุตร–ธิดา ทั้ง ๙ ของพ่อเล็ก แม่ส่วน สังข์นุช จะเห็นได้ว่า พระเทพสุวรณมุนี เป็นอภิชาตบุตร

ปฐมวัยและการสามัญศึกษา

ในสมัยนั้น วัดบางประจันต์ (วังไคร้) ยังไม่มีโรงเรียนประชาบาล พ่อแม่ปรารถนาจะให้การศึกษาเล่าเรียนกับบุตร ต้องให้เรียนกับพระภิกษุตามวัด วัดบางประจันต์ (วัดวังไคร้) เป็นวัดใกล้บ้าน บิดา–มารดา จึงฝากให้เรียนหนังสือไทย เลข หนังสือขอม กับพระอธิการบัว เจ้าอาวาสวัดวังไคร้ และได้เรียนเพิ่มเติมกับครูดี ซึ่งมารับจ้างสอนหนังสืออยู่ที่วัดวังไคร้ ในขณะเดียวกันก็เรียนหนังสือบ้าง ช่วยการงานทางบ้านบ้าง เมื่อเห็นว่าเรียนมีความรู้ทั้งไทยและขอม ตลอดถึงวิชาคำนวณพอใช้งานได้ ก็ออกมาอยู่บ้าน ช่วยโยมบิดา–มารดา ประกอบอาชีพทางเกษตร ทำป่า ค้าไม้ ช่างไม้ ด้วยความขยันขันแข็ง อาศัยความเป็นผู้มีเชาว์ไว ไหวพริบดี จึงปรากฏว่าเป็นช่างมีฝีมือ ตั้งแต่อายุยังไม่ครบบวช

บรรพชา–อุปสมบท

๖
วัน ๑ ฯ ๘ ค่ำ ปีชวด ตรงกับวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๖๗ เวลา ๗.๑๕ น.

ณ พัทธสีมาวัดบางประจันต์ ตำบลวังไคร้ อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

นามพระอุปัชฌาย์ พระครูญาณเพชรรัตน์ (เนียม) รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี วัดศาลาเขื่อน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

นามพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์หลุบ วัดศาลาเขื่อน

นามพระอนุสาวนาจารย์ พระอาจารย์สละ วัดศาลาเขื่อน

บวชแล้วสำนักวัดศาลาเขื่อน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

ชีวิตพระตามลำดับพรรษา

พ.ศ. ๒๔๖๗ อายุ ๒๑ พรรษา ๑ จำพรรษาอยู่ที่วัดบางประจันต์ (วัดวังไคร้) ซึ่งพระอธิการวุ่น เป็นเจ้าอาวาส ท่องทำวัตร สวดมนต์สูตรต่าง ๆ ใน

ท่องพระปาฏิโมกข์จบ และสวดได้ในพรรษานี้ เรียนนักธรรมตรีด้วยตนเอง อาศัยเข้าชื่อสอบในสำนักเรียนวัดศาลาเขื่อน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี สอบได้ในสนามหลวง

พระนวกะที่มีความสามารถเช่นนี้หาได้ยาก ท่านเป็นหนึ่งในจำนวนที่หาได้ยากยิ่งนั้น ความจริงก็เป็นลักษณะที่ชี้ให้เห็นว่า จะเป็นพระที่เป็นกำลังของพุทธศาสนา และคณะสงฆ์องค์สำคัญในกาลต่อไป

พ.ศ. ๒๔๖๘ อายุ ๒๒ พรรษา ๒ จำพรรษาวัดศาลาเขื่อน เรียนและสอบนักธรรมชั้นโทได้ ออกพรรษากลับไปประจำอยู่วัดวังไคร้ เพื่อช่วยเจ้าอาวาสปรับปรุงเสนาสนะ

พ.ศ. ๒๔๖๙ อายุ ๒๓ พรรษา ๓ ยังจำพรรษาวัดศาลาเขื่อน ช่วยสอนนักธรรม หัดขัดตำนาน หัดเทศน์ธรรมวัตร เทศน์ทำนองมหาชาติ กัณฑ์ทานกัณฑ์ กุมาร มัทรี จากพระครูญาณเพชรรัตน์ องค์อุปัชฌาย์ซึ่งเป็นพระมหาเถระที่ขัดตำนานและเทศน์ทำนองได้ไพเราะมาก จนเป็นที่โปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ เคยเทศน์ถวายในเวลาแปรพระราชฐานมาประทับแรม ณ พระราชวังรามราชนิเวศน์ (วังบ้านปืน) หลายครั้ง

พระเทพสุวรรณมุนี สามารถเทศน์ทำนอง และขัดตำนานได้ไพเราะมากเช่นเดียวกัน ทั้งสำเนียงและลีลาแห่งท่วงทำนองถูกต้องตามกฎเกณฑ์ แต่ท่านพิจารณาเห็นว่ามีสาระน้อยกว่าเทศน์ธรรมวัตร ซึ่งองค์ธรรมกถึกสามารถดัดแปลงให้เหมาะกับอัธยาศัยผู้ฟัง และการฟังเข้าใจง่าย ก่อให้เกิดอุสาหะในการปฏิบัติธรรมได้ยิ่งกว่าเทศน์ทำนอง ดังนั้น จึงไม่ค่อยรับอาราธนาเทศน์ทำนอง ชื่อเสียงในทางเทศน์ทำนองจึงไม่เป็นที่ทราบกันทั่วไป

พ.ศ. ๒๔๗๐ อายุ ๒๔ พรรษา ๔ จำพรรษาวัดบางประจันต์ (วัดวังไคร้) ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ถิ่นกำเหนิด ดังนี้

๑) ตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรม เปิดสอนนักธรรม ชั้นตรี เป็นครั้งแรกสำหรับวัดนี้ สิ้นปีมีพระภิกษุ สามเณรสอบ น.ธ.ตรีได้ในสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๗๑ ขยายสอนถึงชั้นโท

๒) ได้ตำราจิตศาสตร์ เวทมนต์คาถาของพระหลวงพ่อแก่ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในทางกฤตยาคม มีผู้เล่าว่า ขณะฝนตก ๆ ท่านเดินผ่านฝนไปฝนไม่เปียก เพราะฝนไม่ถูกต้องท่าน พระเทพสุวรรณมุนี ฝึกฝนจนมีความรู้ความชำนาญ

๓) เทศนาอบรมศีลธรรม การสั่งสอนธรรมแก่สัปปุรุษ อุบาสกอุบาสิกา ทุกวันธรรมสวนะ

๔) สอนวิชาสามัญ เฉพาะวิชาภาษาไทย และวิชาคำนวณ ให้แก่เด็กวัด และเด็กบ้านใกล้เคียงวัด ขณะนั้นวัดบางประจันต์ ยังไม่มีโรงเรียนประชาบาล

๕) ช่วยเจ้าอาวาส คือ พระอธิการวุ่น ปรับปรุงก่อสร้างเสนาสนะ เพราะเป็นช่างมีฝีมือมาตั้งแต่ยังไม่ได้บวช

จำพรรษาอยู่วัดบางประจันต์ ๖ พรรษา

พ.ศ. ๒๔๗๕ อายุ ๒๙ พรรษา ๙ ย้ายมาจำพรรษา วัดกุฎีดาว อำเภอเมือง ฯ จังหวัดเพชรบุรี ได้เรียนและทำงานดังนี้

๑) เรียนนักธรรมชั้นเอก ในสำนักเรียนวัดมหาธาตุวรวิหาร เพชรบุรี สอบไล่ได้ในสนามหลวงในปีนั้น (๒๔๗๕)

๒) ในโอกาสเดียวกันได้เป็นครูสอนนักธรรม ชั้นตรี–โท ในสำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ

๓) ทำนากุฏิหลังทิศตะวันออกของวัดกุฏีดาว จำพรรษาวัดกุฏีดาว ๑ พรรษา

พ.ศ. ๒๔๗๖ อายุ ๓๐ พรรษา ๑๐ ทางการคณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งสำนักเรียนขึ้นที่วัดเมืองเก่า อำเภอปราณบุรี ขาดครู ขอท่านไปเป็นครูสอนนักธรรม คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีส่งไปเป็นทางการ ท่านได้เปิดสอนธรรมศึกษาขึ้นอีกแผนกหนึ่งด้วย

จำพรรษาวัดเมืองเก่าอีก ๑ พรรษา

ครองวัดชมพูพน

พ.ศ. ๒๔๗๗ อายุ ๓๑ พรรษา ๑๑ วัดชมพูพน ตำบลหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ว่างเจ้าอาวาส วัดวาอารามทรุดโทรม เสนาสนะที่เป็นหลักมีอุโบสถ กุฏีถาวร ๓–๔ หลัง และกำแพงคอนกรีตด้านทิศตะวันตกเท่านั้น พระสงฆ์องค์เณรมีน้อย

คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี จึงเรียกท่านกลับจากวัดเมืองเก่า ปราณบุรี ให้ไปเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาส วัดชมพูพน และได้รับคัดเลือกแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสในโอกาสต่อมา

แผนพัฒนาวัดชมพูพน

พระเทพสุวรรณมุนี หรือพระภิกษุเต็น ในสมัยนั้นพิจารณาเห็นว่า ขั้นแรกควรพัฒนาส่งเสริมให้มีภิกษุสามเณรมาอยู่ให้มากก่อน แล้วค่อยปรับปรุงเสนาสนะทีหลัง ทำอย่างไร จึงจะมีพระภิกษุสามเณรมาอยู่ด้วย ตนเองก็ใหม่ต่อสถานที่ ไม่มีพรรคพวกญาติพี่น้อง ประกอบกับยังหนุ่ม ไม่น่าไว้ใจ ใครจะเอาบุตรหลานมาบวชอยู่ด้วย อีกประการหนึ่ง ใกล้ ๆ วัดชมพูพน มีวัดใหญ่ ๆ อยู่รอบด้าน สมภารเจ้าวัดมีผู้เคารพนับถือมาก เป็นศิษย์ต้นอาจารย์ของตน ก็มีปัญหาต้องพิจารณาหาช่องทางในบรรดาวัดเหล่านั้น มีช่องว่าง คือทุกวัดไม่มีสำนักเรียน ไม่มีครูอาจารย์ที่จะ

อบรมสั่งสอนให้การศึกษาตามแผนใหม่ได้ พระภิกษุสามเณรบวชแล้วไม่ได้เล่าเรียนธรรมวินัย วัดชมพูพน ควรตั้งสำนักเรียนนักธรรม ในช่วงว่างนั้น เพื่อให้ภิกษุสามเณรวัดข้างเคียงมาเล่าเรียนด้วย อาราธนาชวนเชิญพระภิกษุสามเณรวัดไกล ๆ มาอยู่จำพรรษารับการศึกษาเล่าเรียนที่วัดชมพูพน สร้างวัดชมพูพนให้เป็นวัดครู วัดอาจารย์ เสริมสร้างภูมิปัญญาให้แก่กุลบุตร แม้กุฏิ ที่อยู่อาศัยจะคับแคบ อาหารการขบฉันฝืดเคือง ก็ค่อย ๆ แก้ไข ขอให้เป็นไปได้เพียงเพื่อยาปนมัต ก็ควรแก่การสมณศากยบุตรแล้ว

พ.ศ. ๒๔๗๗ สำนักเรียนนักธรรมจึงอุบัติขึ้นในวัดชมพูพน พระเทพสุวรรณมุนีสอนเองปกครองควบคุมเอง เพียงปีเดียวก็มีพระภิกษุสามเณรสอบนักธรรมชั้นตรีได้ ยังความปลาบปลื้มปีติให้แก่สาธุชนและสมภารเจ้าวัด ที่ส่งพระภิกษุสามเณรมาอยู่มาเรียน ก็มีใจเป็นกุศลก็สนับสนุน

พ.ศ. ๒๔๗๘ เปิดสอนนักธรรมชั้นโท ๒๔๗๙ เปิดสอนนักธรรมชั้นเอก ชื่อเสียงของวัดชมพูพน ที่มีผู้รู้กันเพียงวงแคบ เป็นวัดระดับหมู่บ้าน กลายสภาพเป็นวัดระดับจังหวัด เชื่อถือได้ว่าถ้าส่งพระภิกษุสามเณรมาอยู่มาเรียนที่วัดชมพูพน หรือส่งบุตรหลานมาบวชอยู่วัดชมพูพนเป็นไม่ผิดหวัง

พ.ศ. ๒๔๘๐ เริ่มเปิดแผนกบาลีตอนนี้งานหนัก เพราะสอนเองไม่ได้ ต้องอาราธนาพระมหาเปรียญจากนครหลวงมาเป็นครู ต้องหาจตุปัจจัยถวายเป็นนิตยภัต เอาอกเอาใจ จนมีศิษย์ในสำนักเรียนวัดชมพูพน สอบได้เป็นเปรียญ จึงไม่ต้องอาราธนาครูมาจากนครหลวง สำนักเรียนวัดชมพูพนผลิตนักธรรม เปรียญ ได้ทุกปีมากบ้างน้อยบ้าง ตั้งแต่ ๓ ประโยค ถึง ๖ ประโยค บาลีไวยกรณ์ บางคนเรียนตั้งแต่เป็นเด็ก มีเครื่องแบบ ให้นุ่งผ้าพื้นสีน้ำเงิน สวมเสื้อขาว น่ารักน่าเอ็นดู และให้เรียนนักธรรมด้วย พอจวนสอบนักธรรม จึงให้บวชเป็นสามเณร

ข้อที่น่าอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ท่านเองเป็นเจ้าสำนักเรียน ควบคุมนักเรียน นักธรรม บาลี สอนนักธรรม บริหารปกครองวัด ก็ยังพยายาม เรียนบาลีไปพร้อมกับทำงาน จนสอบเป็นเปรียญได้ในสนามหลวง สำนักเรียนของตน การพัฒนาการศึกษาอยู่ตัว วัดชมพูพน มีพระภิกษุสามเณรมาก กุฏิคับแคบอัดแอ อาหารการขบฉันฝืดเคือง

ในขณะพัฒนาการศึกษานักธรรม–บาลี ได้ส่งเสริมอุบาสกอุบาสิกา จัดหาหนังสือสวดมนต์ แจกให้ท่อง ทำวัตร สวดมนต์ หาครูหัดสวดสรภัญญะให้แก่เด็กผู้หญิงที่ตามย่า–ยายมาวัด ศาลาการเปรียญวัดชมพูพนที่ซบเซามาแต่ก่อน กลายเป็นศาลาที่มีอุบาสก อุบาสิกามาก ฝึกหัดพระภิกษุสามเณรเทศน์เดี่ยวบ้าง เทศน์คู่บ้าง สามเณรสวดสรภัญญสังเคหะ สงเคราะห์ญาติโยมได้ ครั้นถึงวันมาฆบูชา วิสาขบูชา อัฏฐมีบูชา (ตอนนั้นอาสาฬหบูชายังไม่มี) ทำพิธีตลอด คืนเทศน์–สวดสลับกันไปตลอดรุ่ง ญาติโยมมีศรัทธาเลื่อมใสถวายอาหารเช้า–เพล แก่พระภิกษุสามเณรอย่างเพียงพอ เรื่องอาหารการขบฉันเข้าขั้นสปายะ

การพัฒนาเสนาสนะวัดชมพูพน เมื่อได้ประชุมตกลงกับทายกทายิกาผู้อุปถัมภ์ในเรื่องแบบแปลนแผนผังแล้ว การพัฒนาการได้เป็นไปตามแปลนแผนผัง ดังนี้

๑. สร้างกุฏิสงฆ์เป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ๕ หลัง ๆ ละ ๓ คูหา

๒. สร้างกุฏิเจ้าอาวาสเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว มีหอหน้าแคะ ๓ คูหา

๓. สร้างหอฉันเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว แบบโถง ๖ คูหา ๑ หลัง ใช้เป็นสถานที่ประชุมราษฎร และบำเพ็ญกุศลเป็นครั้งคราว ปกติใช้เป็นหอประชุมฉัน

๔. สร้างหอพระสวดมนต์ ๑ หลัง ๕ คูหา มีช่อฟ้าใบระกานาคสะดุ้งลำยองปิดกระจกสี หน้าบรรณแกะสลักลวดลายปิดทองประดับกระจกสี คูหาแกะสลักลวดลายสวยงาม โดยช่างฝีมือจังหวัดเพชรบุรี

๕. สร้างโรงเรียนปริยัติธรรม ๒ ชั้น ๑ หลัง

๖. ตัดถนนคอนกรีต ภายในบริเวณวัด เชื่อมโยงระหว่าง กุฏิ อุโบสถ โรงเรียนปริยัติธรรม ศาลาการเปรียญ

๗. เป็นผู้สร้างวิหารโถง ประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณ(หลวงพ่อโต) ๑ หลัง

๘. สร้างกำแพงทิศเหนือ

๙. บูรณะศาลาการเปรียญ

๑๐. บูรณะอุโบสถ

ทั้งนี้โดยเงินที่ประชาชนบริจาคทั้งสิ้น

กิจกรรมพิเศษ

พ.ศ. ๒๔๘๓ เกิดสงครามอินโดจีน–ฝรั่งเศส ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะศึกสงคราม ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ ตลอดถึงประชาชน เที่ยวเสาะแสวงหาเครื่องบำรุงขวัญ

พระเทพสุวรรณมุนี เคยศึกษาวิชาจิตศาสตร์ ไสยเวทย์ มาแต่สมัยจำพรรษาอยู่วัดบางประจันต์ ดังกล่าวแล้ว จึงทำผ้ายันต์ ตะกรุดคู่ด้วยตะกั่ว ตะกรุดโทนด้วยตะกั่ว และทองแดง ทำลูกอมด้วยว่าน ผูกผ้าด้วยคาถา เป็นต้น มีผู้นำไปทดลองยิงฟัน ได้ผลทางยิงไม่ออกบ้าง แคล้วคลาดบ้าง อยู่ยงคงกะพัน โดยเฉพาะตะกรุดคู่ทำมากกว่าอย่างอื่น ใครนำตะกั่วมาขอก็ทำให้ โดยท่านเป็นผู้ปลุกเสก การลายันต์ลงอักขระใช้ให้พระภิกษุสามเณรช่วยกันทำ วันหนึ่ง ๆ ทำเป็นเรือนร้อย ตั้งพิธีในอุโบสถ พระภิกษุสามเณรนั่งสองแถว ลากเส้นยันต์พวกหนึ่ง ลงองค์พระและเลขพวกหนึ่ง ลงอักขระพวกหนึ่ง โยงอักขระพวกหนึ่ง ม้วนพวกหนึ่ง ร้อยเข้าคู่ เมื่อปลุกเสกเสร็จแล้วจ่ายให้ผู้เป็นเจ้าของ ต้องมีบัญชีรับจ่ายตะกรุด พวกร่วมงานในครั้งนั้นยังมองเห็นภาพอยู่จนทุกวันนี้

ความจริงตะกรุดที่ทำนั้นก็ไม่ใช่ว่าจะมีคุณภาพทุกดอก มีผู้นำไปทดลองไม่ได้ผลก็มี ขอมาคลี่ดู ปรากฏว่า มีการลงผิดพลาด ควรความว่าใช้ไม่ได้ เพราะผู้ลงอักขระเลขยันต์ไม่เรียบร้อย ถ้าลงถูกต้องเรียบร้อยเป็นใช้ได้ทุกดอก ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า อำนาจจิตนั้นคงมีอานุภาพ สามารถบันดาลให้เกิดอิทธิฤทธิ์ได้

ใครมาขอตะกรุด นำจตุปัจจัยมาถวายไม่รับ ท่านบอกว่า ท่านต้องการช่วยบ้านเมืองคราวมีศึกสงคราม ขวัญของทหารและประชาชนเป็นของสำคัญ คนเราถ้าขวัญไม่ดี จะทำอะไรได้ อีกประการหนึ่งเพื่อพิสูจน์ให้คนหัวสมัยไม่เชื่ออำนาจจิต เห็นประจักษ์ก่อให้เกิดศรัทธา ยินดีฝึกฝนอบรมจิตในทางที่ชอบที่ควร

เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระเทพสุวรรณมุนี อัญเชิญพระพุทธลีลา ปางถวายพระพร ร. ๙ เข้าไปทูลถวาย ณ พระตำหนักจิตรลารโหฐาน ทรงมีพระราชปรารภเป็นเชิงปุจฉาว่า "วัตถุธาตุ เช่นพระของสมเด็จพุฒาจารย์ (โต) มีอานุภาพจริงหรือ" พระเทพสุวรรณมุนี ถวายพระพรเชิงวิสัชนาว่า "จิตที่ฝึกฝนอบรมดีแล้วมีพลังให้เกิดอิทธิฤทธิ์ได้ ขอถวายพระพร"

หมดสงครามสงบท่านก็เลิกไม่ได้พ้นเพื่อ เพราะกิจเช่นนี้มิใช่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้น ตอนหลัง ๆ จึงทำอีกบ้างก็น้อย

จำพรรษาอยู่วัดชมพูพน ๑๑ พรรษา

ครองวัดมหาธาตุวรวิหาร

วันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ พระสุวรรณมุนี (หลวงพ่อชิต) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวรวิหาร ถึงมรณภาพ วัดมหาธาตุวรวิหาร ว่างเจ้าอาวาส

ทางการคณะสงฆ์ภาค ๑ มีพระธรรมพิมล (ฐานทตฺตมหาเถร) เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๑ (จังหวัดเพชรบุรีสมัยนั้นอยู่ในเขต ภาค ๑) พิจารณาเลือกหาภิกษุผู้สมควรดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวรวิหาร ซึ่งเป็นวัดหลักเมือง มีปูชนียสถานและกิจกรรมที่สำคัญ ๆ หลายอย่าง ผู้ที่เหมาะสมจะต้องเป็นพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จึงจะสามารถรักษาและพัฒนาวัดมหาธาตุให้เจริญได้

พระพิมลธรรม (ฐานทตฺตมหาเถร) พิจารณาว่า พระเทพสุวรรณมุนี (พระมหาผัน) เจ้าอาวาสวัดชมพูพน เจ้าคณะตำบลหนองโสน และกรรมการสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ประจำองค์การสาธารณูปการ เป็นพระเถระที่ทรงคุณวุฒิ คุณสมบัติ และคุณธรรม สมควรเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวรวิหาร พระอารามหลวง จึงนำเสนอสมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺตมหาเถร) สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง วัดพระเชตุพน เพื่อนำกราบทูลสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว. ชื่น นพวงศ์) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดบวรนิเวศวิหาร

พระมหาเถระผู้ปกครองคณะสงฆ์ ชั้นผู้ใหญ่พิจารณาเห็นชอบด้วย สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงมีพระบัญชาแต่งตั้ง พระมหาผัน สุวณฺโณ อายุ ๔๒ พรรษา ๒๒ วิทยฐานะ ป.ธ.๖ น.ธ. เอก เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวรวิหาร พระอารามหลวง ตำบลคลองกระแชง อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ตั้งแต่วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘

พระพิมลธรรมกรุณาขอให้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ญาโณทยมหาเถร) วัดสระเกศ หาฤกษ์เดินทางย้ายจากวัดชมพูพน มาครองวัดมหาธาตุวรวิหาร ได้อุดมฤกษ์ วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ เวลา ๙.๓๐ น. เศษ

พระเพชรคุณมุนี (สุวณฺณโชตมหาเถร) เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี กรุณาไปรับพระเทพสุวรรณมุนี จากวัดชมพูพน ตามฤกษ์

พระเทพสุวรรณมุนี พร้อมด้วยคณะพระเปรียญ ๕ รูป สามเณรเปรียญ ๓ รูป สามเณรนักธรรมชั้นเอก ๑ รูป เป็นอนุจร รวม ๙ รูป ย้ายมาอยู่วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดอาศัยอยู่ที่ตึกสุวรรณมุนีนฤมาน ฝ่ายพระอาวาสทั้ง ๒ รูป

งานของวัดมหาธาตุวรวิหาร มี สำนักเรียนพระปริยัติธรรม เปิดสอนทั้งนักธรรม บาลี โรงเรียนราษฎร์ ฌาปนียสถาน เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม พิพิธภัณฑ์ และศาสนสมบัติ ล้วนเป็นงานที่ต้องใช้สติปัญญา วิริยะอุตสาหะ เพื่อรักษาและส่งเสริม

พระเทพสุวรรณมุนี รักษาและพัฒนางานทุกอย่างเจริญรุ่งเรือง ซึ่งจะกล่าวโดยลำดับ ดังนี้

สำนักเรียนพระปริยัติธรรม

ครูผู้สอนอยู่เดิมลาออกหมด พระเทพสุวรรณมุนี ได้ให้พระเปรียญที่เป็นศิษย์ และพระเปรียญที่มีจิตเป็นกุศลวัดอื่นบรรจุใหม่ มิให้งานการศึกษาชะงักถอยหลังแต่ประการใด กลับปรากฏว่ามีพระภิกษุสามเณร ทั้งในวัดมหาธาตุวรวิหาร และวัดอื่น ๆ มาเรียนสอบได้ในสำนักเรียนนี้ทุกชั้น เริ่มตั้งแต่นักธรรมชั้นตรี โท เอก บาลี ประโยค ป.ธ. ๓ ถึง ๗ และส่งเข้าไปเรียนต่อในสำนักเรียน ในนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ได้เปรียญ ๙ หลายรูปด้วยกัน ต่อมาได้เปิดแผนกธรรมศึกษาขึ้นอีกแผนกหนึ่ง มีนักเรียนส่งเข้าสอบจนถึงชั้นธรรมศึกษาเอก

สถานที่เรียน เรียนที่ตึกสุวรรณมุนีนฤมาน และวิหารคด ตึกสุวรรณมุนี ฯ ได้ทาสีติดมุ้งลวด ติดไฟฟ้า ประปา ซ่อมห้องน้ำห้องส้วม ด้วยเงินบำรุงพระพุทธศาสนา และเงินที่ประชาชนบริจาค

สำนักงานพุทธสมาคมจังหวัดเพชรบุรี พระเทพสุวรรณมุนี ในฐานะอุปนายกผู้นำ ได้ให้ใช้ตึกสุวรรณมุนี เป็นที่ตั้งสำนักงาน (ปัจจุบันย้ายไปตั้งสำนักงานที่ศาลาการเปรียญชั้นล่าง ในฝ่ายสังฆาวาส)

ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

พระเทพสุวรรณมุนี นอกจากส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแล้ว ยังส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วย กล่าวคือ

ยกวัดกำแพงแลง (ร้าง) เป็นวัดมีพระสงฆ์ จัดเป็นวัดฝ่ายวิปัสสนาธุระ ตั้งสำนักอุบาสิกาขึ้นที่วัดกำแพงแลงนี้ สำหรับท่านเองก็ได้ไปรับการศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จากสำนักวิปัสสนากรรมฐาน วัดมหาธาตุ นครหลวงกรุงเทพมหานคร แล้วมาทำการสอนที่วัดกำแพงแลงบ้าง ที่วัดมหาธาตุบ้าง

เมื่อสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดกำแพงแลง เป็นหลักฐานมั่นคงแล้ว ก็ได้จัดตั้งสำนักวิปัสสนาขึ้นที่เขาทิว ตำบลไร่ส้ม อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ขึ้นอีกสำนักหนึ่ง

งานด้านการศึกษาในโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย

โรงเรียนนี้เป็นของวัด อดีตท่านเจ้าอาวาส พระสุวรรณมุนี (ชิต) ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๕ พระเทพสุวรรณมุนี เมื่อมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ก็ต้องดำรงฐานะเจ้าของโรงเรียนต่อมา นับแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ ตราบเท่าถึงวันมรณภาพของท่าน ผลงานของพระเทพสุวรรณมุนี ในด้านนี้ ขอสรุปกล่าวโดยย่อตามลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๘–๒๔๙๑ เป็นยุคปลายสงครามมหาเอเซียบูรพา คือยุคเศรษฐกิจตกต่ำที่สุด โรงเรียนแทบจะดำรงอยู่ไม่ได้ ระยะนี้มีนักเรียน ราว [illegible] คน ท่านให้กำลังใจและความหวังตลอดจนเสียสละแรงกายและสมอง ปลุกปล้ำให้โรงเรียนดำเนินกิจการมาได้ตลอดรอดฝั่ง ในปี พ.ศ. [illegible] เปิดเรียนชั้น ม. ๖ เป็นปีแรก มีนักเรียนเพิ่มขึ้นตามลำดับ

พ.ศ. ๒๔๙๒ ขออนุญาตใช้คำว่า "วิทยาลัย" ต่อท้ายชื่อโรงเรียน ซึ่งเดิมมีชื่อว่า สุวรรณรังสฤษฎ์ เท่านั้น (ทางราชการอนุมัติให้ใช้เป็นโรงเรียนสุดท้ายที่มีสิทธิ์เช่นนี้)

พ.ศ. ๒๔๙๓ ขอรับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาล ให้มีสิทธิ์จัดการสอบวัดผลการศึกษาชั้นต้นประโยค ประถม มัธยมต้น และมัธยมปลายได้เองทุกระดับ (ก่อนหน้านี้ต้องส่งร่วมสมทบสอบกับโรงเรียนรัฐบาล)

พ.ศ. ๒๔๙๔ ท่านอุทิศทั้งแรงกายและจิตใจ น้อมนำศรัทธาปสาทะสาธุชนชาวเพชรบุรี จัดทอดผ้าป่าข้าวเปลือก เป็นเหตุให้ได้ปัจจัยสมทบทุนสร้างอาคาร "ราษฎร์บำรุง" ถึง ๕๐.๐๐๐ บาท อาคารนี้เป็นหลังแรกในสมัยของท่าน (เดิมอาศัยเรียนในวิหารคด)

พ.ศ. ๒๔๙๗ สร้างอาคารหลังใหม่ด้วยเงินสมทบทุนจากแรงศรัทธาบริจาคของสาธุชนกับเงิน ก.ศ.ส. ของทางราชการ คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น ๔๐๐.๐๐๐ บาทเศษ อาคารนี้ คืออาคารด้านทิศเหนือของพระปรางค์

พ.ศ. ๒๕๐๓ ให้เปิดสอนถึงชั้นประโยคเตรียมอุดมศึกษา แผนกอักษรศาสตร์ เป็นปีแรก รวมนักเรียนทั้ง ชาย–หญิง ทั้งสิ้นประมาณ [illegible] คน

พ.ศ. ๒๕๐๔ สร้างอาคารหลังที่ ๓ ด้านชิดกำแพงวัดแก่นเหล็ก ด้วยแรงศรัทธาของชนบดีผู้มีจิตกุศลหลายท่าน ร่วมกับแรงกายแรงใจและศรัทธาของนักเรียนเก่า นักเรียนปัจจุบันในขณะนั้น ค่าก่อสร้างประมาณ ๒๕๐.๐๐๐ บาท ในปีนี้มีนักเรียนถึง ๑๒๐๐ คนเศษ

พ.ศ. ๒๕๐๘ ให้เปิดสอนถึงชั้นประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย (เดิมคือเตรียมอุดมศึกษา) ทั้งแผนกศิลปะ และวิทยาศาสตร์ ตลอดระยะเวลา ๒๔ ปี พระเทพสุวรรณมุนี ดำรงฐานะเจ้าของโรงเรียน พระเทพสุวรรณมุนี เป็นเสมือนพ่อ ผู้เต็มไปด้วยเมตตากรุณา พยายามกวดขันให้ลูก ๆ รู้จักการงาน รู้จักหน้าที่ ชี้ทางที่ถูกที่ควร ผู้ใดผิด ท่านว่าไปตามผิด ให้ลงโทษ ผู้ใดทำดี ท่านตอบสนองกรรมดีแก่ผู้นั้นทันตาเห็น บางครั้งก็ต้องใช้ขันติธรรมอย่างสูง ในการปกครองพระ

และนักเรียน บ่อยครั้งที่ท่านเมตตาให้บันสิ่งที่ครู และนักเรียนใช้ไม่รู้จักหมด นั่นคือ หลักการทำงาน คติแนวทางความประพฤติ ซึ่งนอกจากการอบรมด้วยตนเอง บางครั้งก็พิมพ์หนังสือแจกประกอบการอบรมสั่งสอน ในกาลอันเหมาะสมอีกด้วย เช่น ในวาระครูและนักเรียนเข้าถวายสักการะ วันเข้าพรรษา และวันไหว้ครูเป็นต้น

อนึ่ง เจ้าคุณสุวรรณมุนี ยังได้จัดให้มีการศึกษาธรรมศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย และส่งเข้าสอบธรรมสนามหลวงเป็นแห่งแรก เป็นตัวอย่างให้โรงเรียนอื่น ๆ ได้ปฏิบัติตาม จนมีการศึกษาธรรมะในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มาจนทุกวันนี้ โดยเหตุนี้ พระเดชพระคุณย่อมจะอยู่ในความสำนึกระลึกถึงด้วยความเคารพอย่างสูง และประทับใจชั่วนิรันดร

นอกจากได้ดำเนินกิจการโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย เป็นล่ำเป็นสันแล้ว ได้ดำเนินกิจการเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนอีก เป็นต้นว่า ได้ร่วมกับทางราชการ กองการศึกษาผู้ใหญ่ ตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชนจังหวัดเพชรบุรี ขึ้นที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี ในฝ่ายพุทธาวาส ในการนี้ นางทองพูน บุญวานิช ได้บริจาคทรัพย์ปรับปรุงอาคารห้องสมุดสำหรับประชาชนจังหวัดเพชรบุรี เพื่ออุทิศส่วนกุศลและเป็นอนุสรณ์ถึง นายยุ่น บุญวานิช (สามี) ที่ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว

ตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดเพชรบุรี ที่วัดมหาธาตุ และให้ความอุปถัมภ์สนับสนุน

เป็นผู้อุปถัมภ์ชมรมนักกลอนเพชรบุรี ให้สถานที่ตั้งสำนักงานชมรมนักกลอนเพชรบุรี ณ ศาลาการเปรียญชั้นล่าง

ปูชนียสถานปูชนียวัตถุ

ปูชนียสถานปูชนียวัตถุ ซึ่งตั้งอยู่ในฝ่ายพุทธาวาส กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโบราณวัตถุของชาติ พระเทพสุวรรณมุนี ได้บูรณะโดยการรักษาศิลปะไว้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะกล่าวเป็นอย่าง ๆ ดังนี้

๑. **พระอุโบสถ** เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาใหม่ ใช้กระเบื้องเคลือบดินเผาสีทอง เพดานอัดไม้ให้สนิทแล้วทาสีน้ำมัน ผนังโบกปูนทาสีน้ำปูนใหม่ ทำแท่นรับฐานชุกชีปูด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผา ลงรักปิดทองพระประธาน ๙ องค์ พร้อมทั้งปูนปั้นลวดลายฐานชุกชี ลงรักปิดทองประดับกระจกสี ด้วยทุนของนายชื่น พงษ์เสวต บริจาค สร้างพระอัครสาวก ๒ องค์ ด้วยทุนของนางพวง คงทองเจริญ ประดับไฟฟ้าติดตั้งพัดลมเพดาน สร้างโต๊ะบูชา จัดเครื่องสักการะใหม่ หน้าต่างติดเหล็กดัดทุกช่อง

รอบ ๆ พระอุโบสถ ลาดพื้นคอนกรีต ทำกำแพงแก้ว เป็นรั้วเหล็กดัด ฐานเทคอนกรีตเสริมเหล็ก มีบัว มีประตูเหล็กดัด ๘ ประตู ประดับโคมไฟฟ้าเหนือเสากำแพงแก้วทุกต้น ทั้งนี้ด้วยเงินประชาชนบริจาคทั้งสิ้น

๒. **พระวิหารหลวง** เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาใหม่ ใช้กระเบื้องเคลือบดินเผา ปรับเพดานและทาสีน้ำมัน ลงรักปิดทองพระพุทธรูปภายในพระวิหารหลวง ๗ องค์ ซ่อมแซมฐานชุกชี ประดับหินอ่อน ล้อมราชวัตรทำด้วยเหล็กดัด ประดับโคมไฟฟ้าติดตั้งพัดลมเพดาน ประตูทำเหล็กยืด หน้าต่างใส่เหล็กดัดทุกช่อง ซ่อมพาไลหน้าพระวิหารหลวง ท้ายพระวิหารหลวงใส่ตาเหล็กดัด ๒ ช่อง ทั้งนี้ด้วยเงินประชาชนบริจาค และเงินรายได้ในพระวิหารหลวง

๓. **วิหารน้อย** บูรณะโครงหลังคา และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดบางประการ ด้วยเงินที่คณะกรรมการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษส่วนจังหวัดเพชรบุรี จัดถวาย

๔. **วิหารคด** เปลี่ยนขื่อใหม่ทั้งหมด ด้วยไม้ที่กรมศิลปากรถวาย และเงินบำรุงพระพุทธศาสนาสมทบ รวมทั้งการบูรณะโครงหลังคาที่ชำรุด ตีเพดานบางส่วน หลังคาเปลี่ยนเป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา ชนิดรางกาบกล้วย ค่ากระเบื้อง เงินประชาชนบริจาคและเงินบำรุงพระพุทธศาสนา

บูรณะลงรักปิดทองพระพุทธรูปประเบียงรอบ ๆ วิหารคด ทั้งพระทรงเครื่องราชาภรณ์ และทรงไตร โดยประชาชนรับบริจาคค่าบูรณะเป็นรายองค์

๕. **พระปรางค์** ยอดนภศูล ทาสีน้ำมัน ทำประตูเหล็กทั้ง ๔ ทิศ สร้างบุษบกเป็นที่รองรับพระสถูปทองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระราชทาน ด้วยเงินประชาชนบริจาค ต่อมา พ.อ. จินต์ นางสงวน ทังสุบุตร ได้สร้างบุษบกมาถวายเปลี่ยนบุษบกเดิมซึ่งไม่ค่อยงาม

ภายในบริเวณองค์พระปรางค์และวิหารคดนี้ ได้ปลูกไม้ดอก ไม้ใบประดับไว้ตามที่สมควร ประดับไฟฟ้า ต่อประปาไว้เรียบร้อย

จัดรวบรวมศิลปวัตถุต่าง ๆ บางส่วน มารวมไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ ของจังหวัดเพชรบุรี ส่วนหนึ่ง

ทั้งนี้ มีพระสงฆ์อยู่รักษาดูแล และอำนวยความสะดวกแก่ผู้มานมัสการ มาชมหรือมาศึกษา ซึ่งปรากฏว่ามีนิสิต นักศึกษา ประชาชนชาวไทย และชาวต่างประเทศสนใจมาเพื่อทรรศนศึกษาอยู่เสมอ ๆ

ปรับปรุงก่อสร้างเสนาสนะ

เสนาสนะที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร จัดไว้เป็นสัดส่วนในฝ่ายสังฆาวาส หลังจากได้พิจารณาวางแบบแปลนแผนผังใหม่ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะ ประหยัดเนื้อที่แล้ว การก่อสร้างได้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ หลังจากได้เป็นประธานจัดงานพระราชทานเพลิงศพ พระสุวรรณมุนี (หลวงพ่อชิต) ดังนี้

๑. สร้างกุฏีสงฆ์ เป็นอาคารทรงไทย ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๒ ชั้น ช่วงละ ๔ ห้อง ชั้นบนเป็นที่อาศัยของพระภิกษุ ชั้นล่างเป็นที่อาศัยของสามเณร รวม ๖ หลัง [illegible] ห้อง

๒. สร้างหอกลาง เป็นอาคารทรงไทย ๓ ห้อง มีเฉลียงรอบ ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นที่อาศัยของพระภิกษุ ชั้นล่างเป็นหอฉัน และที่ประชุมทำวัตรสวดมนต์ของทั้งวัด ๑ หลัง

๓. กุฏีเจ้าอาวาส สร้างต่อมาทางทิศตะวันออกของหอกลาง เป็นตึก ๒ ชั้น ทรงไทย เหยียบมุข ๒ ชั้น หลังคามุงกระเบื้องเคลือบดินเผา ประดับช่อฟ้าใบระกา นาคสะดุ้งลำยอง หัวนาค หน้าบัน ปั้นลวดลายกนกก้านขด ลงรักปิดทอง ประดับกระจกสี เป็นที่อยู่ของเจ้าอาวาส และสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

๔. ศาลาการเปรียญ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส โปรดให้รื้อย้ายมาจากวัดช้าง (ร้าง) มาสร้างไว้ในวัดมหาธาตุ ตั้งแต่สมัยพระสุวรรณมุนี (หลวงพ่อชิต) เป็นอาคารทรงไทย ชั้นเดียว ตั้งอยู่ในที่ที่ไม่ตรงตามแบบแปลน จึงได้รื้อย้ายสร้างใหม่ เป็นอาคารทรงไทย ๒ ชั้น ประดับช่อฟ้าใบระกา หัวนาค หน้าบันแกะสลักลงรักปิดทอง หลังคามุงกระเบื้องเคลือบดินเผา สวยงามมาก ชั้นล่าง[illegible]เป็นห้องสมุดของศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพชรบุรี ชั้นบนเป็นที่รักษาศีลฟังธรรมของสัปบุรุษ

๕. หอระฆัง สร้างใหม่แทนหอเก่าที่ต้องรื้อ เพราะถูกที่ตั้งศาลาการเปรียญ สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงบุษบก กนกลวดลายปั้นปูน สง่างาม

๖. สร้างกัปปิยกุฎีถาวร เพราะวัดนี้ทางวัดประกอบภัตตาหารถวายพระภิกษุสามเณรทุกวัน

๗. นายอ้วนหยง นางละออง เบญจานุวัตร สร้างอาคาร ๒ ชั้น เป็นสถานที่รับรองอาคันตุกะ ๑ หลัง

๘. สร้างห้องน้ำ สำหรับพระภิกษุสามเณร และที่อาบน้ำสำหรับศิษย์วัด

๙. สร้างกำแพงด้านทิศตะวันออก เป็นกำแพงก่ออิฐถือปูน เสริมใบเสมาคอนกรีตเสริมเหล็ก มีประตูเหล็กดัด ๒ ประตู และเสริมใบเสมากำแพงด้านทิศเหนือ มีประตูเหล็ก ๑ ประตู

๑๐. สร้างกำแพงชั้นใน เป็นกำแพงเชื่อมต่อระหว่างกุฎีต่อกุฎี เสริมใบเสมา มีซุ้มประตูปั้นลวดลายสวยงาม ประดิษฐานชื่อวัด ลงรักปิดทองประดับกระจกสี มีประตู ๓ ประตู

๑๑. ติดตั้งประปา ไฟฟ้า ใช้ทั่วถึงกัน ทั้งในส่วนสังฆาวาสและพุทธาวาส

๑๒. บริเวณระหว่างกุฎีต่อกุฎีลาดพื้นซีเมนต์

๑๓. ปลูกต้นไม้ประดับไว้ตามส่วนต่าง ๆ ของวัด เพื่อให้เกิดความร่มรื่นสมลักษณะอารามที่ร่มเย็น

๑๔. สร้างอาคารรับรองคฤหัสถ์ เป็นอาคารถาวร ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นที่เก็บพัสดุ

ศาสนสมบัติ

วัดมหาธาตุวรวิหาร มีที่ธรณีสงฆ์ ปลูกอาคารพาณิชย์ ตลาดสด มีที่นา มีรายได้จากพระวิหารหลวง ซึ่งมีผู้บริจาคบูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และมีรายได้จากงาน

เทศกาลตรุษสงกรานต์ ประจำปี พระเทพสุวรรณมุนี ได้ตั้งคณะกรรมการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดมหาธาตุวรวิหารขึ้นคณะหนึ่ง ร่วมกับทางราชการดำเนินการบำรุงรักษาและจัดผลประโยชน์ บำรุงพระอาราม เป็นค่าภัตตาหาร เช้า–เพล ค่าน้ำ ค่าไฟ สำหรับพระภิกษุสามเณรทั้งวัด บำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรม และก่อสร้างซ่อมแซมเสนาสนะต่าง ๆ ของวัด ร่วมกับเงินที่มีผู้ศรัทธาบริจาค

กับได้ตั้งมูลนิธิชื่อว่า "สุวรรณมหาธาตุนิธิ" เพื่อหาผลประโยชน์บำรุงพระอาราม ซึ่งทั้งเสนาสนะและปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ล้วนเป็นของโบราณ ชำรุดทรุดโทรมมาก

กิจกรรมพิเศษ

ในสมัยที่พระเทพสุวรรณมุนี ครองวัดมหาธาตุวรวิหาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เสด็จพระราชดำเนิน มายังวัดมหาธาตุวรวิหาร หลายครั้ง พระเทพสุวรรณมุนี ได้ถวายการรับเสด็จ ฯ อย่างสมพระเกียรติ ทุกครั้ง คือ

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๙๖ เสด็จพระราชดำเนิน เป็นการส่วนพระองค์ เพื่อทอดพระเนตรพระอาราม ตามพระราชอัธยาศัย

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๙๗ โปรดอาราธนาพระเทพสุวรรณมุนี ให้รับพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม นครหลวงกรุงเทพธนบุรี แล้วมีขบวนแห่มายังวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

พระเทพสุวรรณมุนี ได้สร้างพลับพลา เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ณ บริเวณหน้าพระวิหารหลวง เพื่อฉลองสมโภชและให้ประชาชนได้นมัสการ เป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน (เริ่มแต่วันวิสาขบูชาเป็นวันแรก)

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๙๗ เสด็จ ฯ พระราชดำเนินมายังวัดมหาธาตุวรวิหาร ประทับ ณ พลับพลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม กราบบังคมทูลราย

รายงาน ทรงมีกระแสพระราชดำรัสตอบ แล้วทรงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากพลับพลา ขึ้นประดิษฐานภายในคูหาพระปรางค์ ณ ที่นั้นพระเทพสุวรรณมุนี ได้ตั้งบุษบกไว้เรียบร้อยแล้ว

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาประกอบพระราชพิธีฉลองพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งหล่อใหม่ ประดิษฐานไว้ ณ พระที่นั่งเวชยันตวิเชียรปราสาท ในบริเวณพระนครคีรี (เขาวัง) ในการนี้ พระเทพสุวรรณมุนี ได้เป็นผู้อำนวยการรับเสด็จ ฯ ในฝ่ายคณะสงฆ์

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘ เสด็จ ฯ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ณ วัดมหาธาตุวรวิหาร พระเทพสุวรรณมุนี เป็นองค์ถวายพระธรรมเทศนาวิสาขบูชากถา

วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๐๘ ทรงพระกรุณาเสด็จ ฯ มาเททองหล่อพระพุทธลีลาปางถวายพระพร ประดิษฐานพระปรมาภิไธยย่อ "ภ.ป." ซึ่งคณะสงฆ์และประชาชนจังหวัดเพชรบุรี ร่วมกันสร้างถวายเป็นอนุสรณ์ ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา จังหวัดเพชรบุรี

โปรดให้พระเทพสุวรรณมุนี นำพระพุทธรูป ปางถวายพระพร ที่เททองหล่อไว้ขึ้นทูลถวาย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ภายในพระราชวังดุสิต

ด้วยความวิริยอุตสาหะ และความรอบรู้ในการวางแบบแปลนแผนผังก่อสร้างเสนาสนะ จัดกิจกรรม จัดวัดศึกษา ปรับปรุงทัศนาคารอันดี ของพระเทพสุวรรณมุนี ดังกล่าวมา

วัดมหาธาตุวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

จึงได้รับยกย่องจากกรมการศาสนาให้เป็น

วัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดเพชรบุรีเป็นวัดแรก

เมื่อ พุทธศักราช ๒๕๑๐

พระเทพสุวรรณมุนี

เป็นเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๑

อายุ ๔๓ พรรษา ๒๓

โดยตำแหน่งบ่งถึงงานที่ต้องเป็นประธาน เป็นผู้อำนวยการ งานของคณะสงฆ์ระดับจังหวัดทุกประเภท พระเทพสุวรรณมุนี ปฏิบัติงานต่าง ๆ ตามระเบียบแบบแผน เที่ยงธรรม จนบรรลุผลสมความมุ่งหมาย ด้วยความเรียบร้อยดีงาม ในที่นี้จะเว้นกล่าวถึงงานเสนอ–สนองตามปกติตามหน้าที่เสีย จะขอกล่าวแต่งานที่ริเริ่มจัดทำขึ้นเพื่อผลในทางปกครอง ส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการ โดยฐานะที่จะต้องสร้างภิกษุไว้สนองงาน เพื่อปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน และทั้งงานนั้นยังเป็นงานที่ควรแก่การรักษาส่งเสริมต่อไป คือ

๑. ทุกเทศกาลเข้าพรรษา จาริกออกประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรตามวัดต่าง ๆ โดยจัดรวมกันเป็นเขตปกครองตำบล ตำบลละ ๑ แห่ง หรือวัดที่ใกล้กันก็รวมเป็นหน่วยใหญ่ เช่นในเขตเทศบาลเป็นต้น หัวข้อที่ใช้อบรมมีกิจวัตร ของพระภิกษุสามเณร สมณสารูป ให้เคารพธรรมวินัย ใส่ใจในการศึกษาพระปริยัติธรรม บางคราวมีการสาธิตให้ดู บางคราวซักซ้อมแก้ไขสังโยคในการสวดมนต์ เป็นต้น

ปีแรก ๆ ทางคมนาคมไม่สะดวก ต้องเดินไปโดยไม่มีพาหนะ บุกน้ำลุยโคลน ก็สู้ทนเพราะมุ่งผลคือความเรียบร้อยดีงามของสังฆมณฑล

๒. จัดประชุมเจ้าคณะ เจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์ พระกรรมวาจาจารย์ และครูสอนปริยัติธรรม ทั่วจังหวัด ที่วัดมหาธาตุวรวิหาร เพชรบุรี [illegible]

มากวันบ้าง น้อยวันบ้าง เพื่อไปซักซ้อมงานในหน้าที่ และนโยบายใหม่ของทางราชการคณะสงฆ์ และราชการบ้านเมือง ถ้ามี

๓. ฤดูแล้ง จาริกออกเทศนาอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน ตามตำบลต่าง ๆ คณะผู้ออกเทศนาและอบรม ประกอบด้วยคณะสงฆ์ ข้าราชการ กรรมการพุทธสมาคมจังหวัดเพชรบุรี งานนี้เหมือนงานพระธรรมทูตในปัจจุบัน แต่พระราชสุวรรณมุนี ได้ทำมาก่อนแล้ว ดังนั้นเมื่อมีโครงการพระธรรมทูต ท่านจึงสนับสนุน

๔. จัดให้มีการสอบความรู้นักธรรม สำหรับพระนวกราชภัฏ ที่อยู่ประจำพรรษาอยู่วัดในสังกัดจังหวัดเพชรบุรี ทั้งจังหวัดรวมสอบที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี ใช้หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี ผู้สอบได้ ได้รับวุฒิบัตร ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี มีรางวัลเป็นการส่งเสริมวัดต่าง ๆ และเป็นเกียรติแก่ผู้ได้รับรางวัล

๕. จัดให้มีการสอบนักธรรม สำหรับพระภิกษุนวกะ (บวชพรรษาแรก) โดยแบ่งงานกันดังนี้

เจ้าคณะตำบล กำหนดสถานที่สอบ เป็นประธานการสอบในเขตปกครองของตน

เจ้าคณะอำเภอ เป็นผู้จัดการตรวจข้อสอบ

เจ้าคณะจังหวัด เป็นผู้ออกข้อสอบ ทำแนวเฉลย ออกวุฒิบัตรให้ผู้สอบได้

ทั้งนี้ เพื่อให้เจ้าอาวาสใส่ใจให้การศึกษาอบรมแก่พระภิกษุในเขตปกครองของตน

พระเทพสุวรรณมุนี ปฏิบัติหน้าที่ การคณะสงฆ์ เพื่อสนองคุณพระพุทธศาสนา และประเทศชาติ โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของผู้บังคับบัญชา เป็นที่อบอุ่นของผู้ใต้บังคับบัญชา จึงเป็นเหตุให้ท่านเจริญสมณศักดิ์โดยลำดับ ดังนี้

๑. อายุ ๔๒ พรรษา ๒๒ เป็นพระครูสัญญาบัตร ตำแหน่ง พระครูเจ้าอาวาสพระอารามหลวง มีราชทินนามว่า พระครูสุวรรณมุนี นรสีห์ธรรมทายาท เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๘๘ ในรัชกาลที่ ๘

๒. อายุ ๔๓ พรรษา ๒๓ เป็นพระครูเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี รับพัดยศเปลวเพลิง เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙

๓. อายุ ๔๗ พรรษา ๒๗ เป็นพระราชาคณะสามัญเปรียญ มีราชทินนามว่า พระสุวรรณมุนี นรสีห์ธรรมทายาท สังฆปาโมกข์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๙๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

๔. อายุ ๕๔ พรรษา ๓๔ เป็นพระราชาคณะ ชั้นราช องค์แรกของจังหวัดเพชรบุรี มีราชทินนามว่า พระราชสุวรรณมุนี ศรีวชิรเขตคณาธิการ ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

๕. อายุ ๖๔ พรรษา ๔๔ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ องค์แรกของจังหวัดเพชรบุรี มีราชทินนามว่า พระเทพสุวรรณมุนี นรสีห์ธรรมทายาท มหาธาตุเจติยาภิบาล ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

อาพาธ

พระมหาสุวรรณมุนี มีเรือนร่างโปร่ง ฉันภัตตาหารน้อย มีปัจเวกขณะ วิรัติการดื่มฉันนมในเวลาวิกาล ไม่ถูกต้องรูปิยะโดยเด็ดขาด จำวัดดึก ชอบอ่านหนังสือประเภทธรรมะเป็นประจำ และปรึกษาหารืองานพัฒนาวัด พัฒนาการคณะสงฆ์ เป็นผู้มีความริเริ่มงานให้เป็นไปอย่างทันต่อเหตุการณ์ของสิ่งแวดล้อม แม้ร่างกายจะแบบบาง ก็ไม่เคยอาพาธถึงต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลมาก่อน

อาการอาพาธเริ่มต้นในระยะใกล้ ๆ เข้าพรรษา พ.ศ. ๒๕๑๘ มีเบื่ออาหาร เสียงแหบแห้งเวลาดึก ไออย่างหนัก สำคัญว่าเป็นหวัดธรรมดา เพราะตรำแดดตรำฝน เส้นท้องตึง คิดว่าคงเป็นเพราะนั่งมาก ฉันยาแก้หวัด แก้ไอ ตามธรรมดา เวลากลางคืนเรียกสามเณรมาอบรม แล้วให้กดเส้นท้องบ้าง อาการก็ไม่ทุเลา แต่ท่านไม่ว่างเว้นภารกิจและกิจวัตร เข้าพรรษาแล้วอาการกำเริบ นายแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเพชรบุรีมารับท่านไปตรวจร่างกาย แล้วถวายการรักษาที่วัด อาการยังไม่ถึงล้มหมอนนอนเสื่อ ท่านคงปฏิบัติกิจวัตรตามปกติ

ทุกวัน เวลา ๔.๓๐ น. ตื่นขึ้นครองผ้า นำพระภิกษุสามเณรสวดมนต์ ถวายพรพระ นั่งกรรมฐาน ได้อรุณ ออกบิณฑบาต ฉันภัตตาหารเช้า ๘.๐๐ น. ลงทำวัตรเช้าในพระอุโบสถ ให้โอวาทพระบวชใหม่ ๑๐.๓๐ น. ขึ้นรับแขกหรือทำกิจอื่นจนเพล เพลแล้วพักผ่อนประมาณ ๑ ชั่วโมง ตรวจวัดหรือรับแขก หรืออ่านหนังสือ เข้าพรรษาใหม่ ๆ พระมาถวายสักการะ ต้องนั่งรับพระ อบรมพระที่มาถวายสักการะ ๑๘.๐๐ น. ลงพระอุโบสถ ทำวัตร สวดมนต์ ต่อจากนั้นรับแขก ๒๒.๐๐ – ๒๓.๐๐ น. ขึ้นห้องสวดมนต์ แล้วอ่านหนังสือไปจนดึก ถึงราวเที่ยงคืน บางตอนเย็นก็พอใจดื่มแต่น้ำชา ร่างกายมีโรคภัยเบียดเบียนอยู่แล้ว ท่านก็ไม่เอื้อเฟื้อ ถึงเวลาบุรุษพยาบาลก็มาฉีดยาถวาย

เข้าพรรษาล่วงแล้วราว ๑๕ วัน ประชุมเจ้าคณะอำเภอ วางกำหนดการออกอบรมพระภิกษุสามเณร เยี่ยมวัด เยี่ยมสำนักเรียนพระปริยัติธรรม กำหนดเรียบร้อยแล้ว ถึงวันท่านก็ไปอบรมสั่งสอนพระ เสียงแห้งก็ให้โอวาทแต่น้อย ให้พระรูปอื่นให้โอวาทและบรรยาย จนทั่วทุกแห่ง

ใกล้ออกพรรษา ควบคุมงานสอนนักธรรม สำหรับพระภิกษุนวกะ และพระภิกษุนวกราชกัฏ สรุปความว่า แม้อาพาธก็ไม่ยอมให้งานบกพร่อง อันโรคนั้นก็มีได้บางเบา แต่ยังไม่บีบคั้นจนถึงทำอะไรไม่ได้ จนถึงวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๑๑ ราว ๒.๐๐ น. เป็นลม นายแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเพชรบุรี มาตรวจอาการแล้วขอร้องให้ท่านเข้ารับการรักษาพยาบาล ยังโรงพยาบาลเพชรบุรี อาการทั่ว ๆ ไป ฉันอาหารได้น้อย เสียงแหบแห้งมากยิ่งขึ้น ท่านรู้สึกว่าถ้าอาการยังคงเป็นเช่นนี้ คงไม่รอด ได้พูดถึงความผูกพันทางการงานต่าง ๆ เมื่อได้รับคำตอบว่า เรียบร้อย ก็หายเบาใจ นายแพทย์โรงพยาบาลเพชรบุรี เอาใจใส่อย่างดี ให้ยาอย่างดี ถึงอย่างนั้นอาการก็ไม่ดีขึ้น ทางโรงพยาบาลเพชรบุรี จึงติดต่อกับโรงพยาบาลศิริราช รักษาที่โรงพยาบาลเพชรบุรี ๑ เดือน ไปรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช อาการดีขึ้นมาก แพทย์อนุญาตให้กลับวัดได้ แต่ต้องพักผ่อน ห้ามแตะต้องการงาน ท่านสั่งว่าจะพักผ่อน ณ กุฏิเจ้าอาวาสชั้นบน แต่ให้ขนสิ่งต่าง ๆ เป็นต้นว่า เครื่องลายคราม พระพุทธรูปโบราณ ไปไว้ที่กุฏิว่าง ๆ ผู้รับสั่งได้ปฏิบัติตามทุกประการ ทั้ง ๆ ที่คิดไม่ถึงว่า ทำไมท่านจึงสั่งเช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่กุฏิก็กว้างขวาง สิ่งของที่จัดตั้งไว้เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าดู มานึกได้เมื่อท่านมรณภาพแล้ว ว่าท่านไม่ต้องการให้จิตข้องเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น เพราะเคยได้ฟังท่านสอนเสมอว่า ยึดถือว่า คนที่มีทรัพย์มาก ๆ ตายยาก เพราะห่วง และสั่งให้อาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ เพราะฟังแล้ว ปัจจัยที่มีผู้ถวายให้ใช้เป็นค่ายาค่าข้าว เหลือถึงหมด ปรารถนาจะบำเพ็ญกุศล

เมื่อกลับมารักษาที่วัดมหาธาตุแล้ว คณะศิษย์ก็จัดอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ให้ ได้บำเพ็ญกุศลตามความประสงค์ อาการก็ดีขึ้น ฉันภัตตาหารได้มาก จำวัดหลับ ไม่มีเวทนา ไม่นานวันร่างกายก็แข็งแรง จึงขอนั่งรถไปวัดวิบูลย์ประชาสรรค์ เพราะวัดนี้จะทำงานผูกพัทธสีมา กลับมาก็ไม่มีอาการผิดปกติ จนถึงเพ็ญกลางเดือน ๔ อันเป็นวันมาฆบูชา ขอลงพระอุโบสถฟังพระปาฏิโมกข์ อาการยังคงปกติ ต่อมาประมาณ ๑๐ วัน รู้สึกว่าบวมที่ท้อง เริ่มเบื่ออาหาร โรงพยาบาลทราบอาการ สั่งให้เข้าโรงพยาบาลเพชรบุรี เพราะเห็นว่าไม่มีทางรักษาให้หายได้ แม้จะนำไปรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช ก็ไม่เกิดประโยชน์ ถึงอย่างนั้น ทางโรงพยาบาลเพชรบุรี กับโรงพยาบาลศิริราช ก็ปรึกษาหารือกันถวายการรักษาอย่างสุดความสามารถ อาการกำเริบ ฉันภัตตาหารน้อยลง จนฉันไม่ได้ ท้องแข็งเป็นดาน ต้องให้น้ำเกลือตลอดเวลา เมื่อเห็นว่าหมดทางรักษาให้ท่านหายได้ หรือแม้แต่ทุเลาได้ จึงขออนุญาตทางโรงพยาบาลนำท่านกลับวัด ท่านขออาราธนาพระมหาเถระที่มาเยี่ยมอาการ ได้เจริญพระพุทธมนต์คิริมานนทสูตรถวาย ท่านถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระมหาเถระ ๙ รูป รุ่งขึ้นอีก ๒ วัน ท่านให้อาราธนาพระภิกษุในวัดมหาธาตุ เจริญพระพุทธมนต์ธรรมจักกัปปวัตนสูตร เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่มีทุกขเวทนาบีบคั้น ท่านคงนอนเจริญกรรมฐาน นายแพทย์และพยาบาลโรงพยาบาลเพชรบุรี มี นายแพทย์มนู สาริกภูติ นายแพทย์ผู้อำนวยการ นายแพทย์บำเพ็ญ กำเหนิดศิริ มาเยี่ยมตรวจอาการเสมอ มีพยาบาลประจำตลอดเวลาจนถึง

มรณภาพ

ด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๒ เวลา ๔.๕๐ น. ที่วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี ท่ามกลางศิษยานุศิษย์ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ นายแพทย์ พยาบาล ซึ่งได้เฝ้าอาการจนถึงที่สุด

คำนวณอายุได้ ๖๕ ปี ๑๐ เดือน ๒๙ วัน

นับพรรษาได้ ๔๕ พรรษา

พระมหาเถระในจังหวัดเพชรบุรี และต่างจังหวัด ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ มานมัสการและสรงน้ำศพ พระเทพสุวรรณมุนี อย่างแน่นขนัด ติดต่อกันหลายชั่วโมง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ นายเอนก หยดพันตร ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี รับพระราชทานน้ำหลวง สรงศพ พระเทพสุวรรณมุนี เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๒ เวลา ๒๐.๑๐ น. เศษ

คณะสงฆ์ ข้าราชการ และคณะศิษย์ รู้สึกเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้

เจ้าพระคุณสมเด็จพระวันรัต (ปุณณสิริมหาเถร) บันทึกความรู้สึกของท่านไว้ในสมุดอาลัยว่า "รู้สึกเศร้าใจ ที่คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี เสียพระเถระผู้มีความสามารถ สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร คือ พระเทพสุวรรณมุนี ไป"

เตือนใจ

เจ้าอาวาสที่ทำความดีเป็นประโยชน์แก่ พระศาสนาและประเทศชาติ พระเทพสุวรรณมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี ได้พยายามปรับปรุงวัดมหาธาตุให้เจริญขึ้น จนบัดนี้ เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุด้วยกันแล้ว ทำความเจริญได้ดีจนเกิน พระเทพสุวรรณมุนี

ก่อนที่พระเทพสุวรรณมุนีจะมาเป็นเจ้าอาวาส วัดมหาธาตุนั้น เสนาสนะของวัดชำรุดทรุดโทรมมาก ตลอดจนที่ไม่มีระเบียบ คือต่างคนต่างปลูก ไม่ถูกต้อง เลือกตาม ใจตัวเอง ตามอัธยาศัยและความคิดของบุคคล ไม่เหมาะสมกับ เป็นพระอารามหลวง

ถึงยุคพระเทพสุวรรณมุนี ท่านได้รื้อถอน กุฏิใหม่ เกิดขึ้น และจัดที่ให้ต้องมีระเบียบ มีขนาดเท่าๆ กัน หรือเหมือนกัน ทำให้แลเห็นสะดวก เมื่อมีใครมาดูก็แล แล้วงามเป็นเรือนเดียวกันหมด

ในด้านส่วนบุคคล พระภิกษุและสามเณร ถูกบังคับให้เรียนปริยัติ พระภิกษุสามเณรต้องเรียน ไม่เรียนไม่ได้ พระภิกษุสามเณรที่ไม่เรียน ต้องสึกไป

การศึกษาก็มีทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เจริญ ขึ้นเป็นลำดับ เวลานี้ นับว่าพระเทพสุวรรณมุนีได้ทำ ประโยชน์แก่วัดมหาธาตุนี้เป็นอันมาก ข้าพเจ้าจึงขอเขียน เตือนใจ ไว้ให้เป็นอนุสรณ์ ขออานุภาพ พระรัตนตรัย จงได้อภิบาลและอำนวยผล ให้ท่านผู้ กระทำ เพื่อความสุขในเบื้องหน้า

[illegible]

พระเทพสุวรรณมุนี

พระ ชำเพ็ญพรตพร้อม เพ็ญหวาร

เทพ ช่วยดลบรรดา เดชให้

สุวรรณ สมดวงปาน เปรียบปาน ใต้ฟ้า

มุนี นุ่มในเพชรจิต ลาภยศศักดิ์ร้อยสุข

พร ธรรมปัญญา

ปลง

พิศร่างเพื่อนชีพร้าง รอเผา
เออนี่ที่ของเขา เข็ดสู้
ทีหลังก็ที่เรา ละเพื่อน
เพียงแต่ยังไม่รู้ เล่ห์นี้วันไหน

ธรรมโกศ.

คุณธรรมรำลึก

ข้าพเจ้าได้ย้ายมารับตำแหน่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี เมื่อเดือน ตุลาคม ๒๕๑๑ ก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ (ของหลวง) ซึ่งประดิษฐานอยู่ในบุษบกบนพระปรางค์วัดมหาธาตุวรวิหาร พระอารามหลวง ซึ่งเป็นหลักบ้านหลักเมืองของจังหวัดนี้ อันมีพระเทพสุวรรณมุนี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี เป็นเจ้าอาวาส

วัดนี้ มีปูชนียสถานที่สำคัญ ๆ หลายอย่าง เช่น พระปรางค์ห้ายอดทรงขอม สร้างขึ้นเมื่อสมัยขอมเป็นใหญ่ในแหลมทอง และมีพระวิหารหลวงสร้างในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี แต่ครั้งสมเด็จพระบรมโกศ ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และเคยเป็นที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาธิษฐาน ในพระราชพิธีสัจจปานการ มาแล้วแต่กาลก่อนนั้น เป็นต้น

ข้าพเจ้าได้ไปกราบนมัสการพระเทพสุวรรณมุนีที่กุฏิ และสนทนาปราศรัยต่อท่าน รู้ว่าท่านเป็นสงฆ์ที่น่าเคารพมากรูปหนึ่ง ซึ่งเพียบพร้อมอยู่ด้วยศีลาจารวัตร อันตั้งอยู่ในความสำรวม กาย วาจา และใจเป็นนิจศีล และกิตติศัพท์ที่ได้รับอยู่ทั่วไปว่าท่านมีคุณธรรม สัมมาปฏิบัติมุ่งต่อการก่อประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม ดังจะเห็นได้จากในเขตพุทธาวาส ก็บูรณะพุทธสถานไว้อย่างงดงาม กับสร้างโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการศึกษาปริยัติธรรม และโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย ไว้โดยระเบียบเรียบร้อย

ส่วนบริเวณสังฆาวาส ท่านก็สร้างกุฏิ หอฉัน การเปรียญ และหอระฆังไว้ตามแผนผังอย่างน่าชม ถึงแม้ว่าอาณาเขตจะค่อนข้างคับแคบสักหน่อย แต่ก็จัดระเบียบเรียบร้อยไม่แออัด พอเหมาะสม

กรณียกิจที่ท่านประกอบขึ้นดังกล่าวมาอย่างย่อ ๆ นี้ ก็ต้องอาศัยกำลังบารมีอย่างมาก จึงจะสร้างสรรค์ถาวรวัตถุปรากฏอยู่นั้นได้ ซึ่งเป็นกิตติคุณที่พึงสรรเสริญโดยแท้

แต่เมื่อมองจากกองวัตถุธรรมที่เป็นกิจกรรมในความสามารถของท่านแล้ว ก็ย่อมเป็นหลักฐานพยาน ที่พอจะอนุมานได้ถึงกองจิตธรรมแห่งอุปนิสัยใจคอของท่านได้ดี โดยไม่จำเป็นจะต้องนำมากล่าวยกย่องท่านอีกก็ได้ เพราะว่า จิตย่อมมีอำนาจเหนือกาย และสิ่งอื่นใดอยู่แล้วโดยปกติ

ท่านอาพาธเริ่มมีอาการหนัก เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมและฟังอาการป่วยของท่านอยู่เสมอ จนกระทั่งถึงเดือน พฤษภาคม ๒๕๑๒ ท่านก็มรณภาพ ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสลดใจอย่างยิ่ง และเสียดายที่ข้าพเจ้ามีเวลามาอยู่ร่วมงานกับท่านน้อยไป แม้สรีระรูปกายของท่านจะสลายลงแล้วก็ตาม แต่กิตติคุณความดีของท่าน ยังคงปรากฏอยู่ในจิตสำนึกของข้าพเจ้า และบุคคลทั่วไปชั่วนิรันดร

ข้าพเจ้า ในนามของชาวจังหวัดเพชรบุรีทุกท่าน ขอตั้งสัตยาธิษฐาน ส่งดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ ของท่านเจ้าคุณ พระเทพสุวรรณมุนี (มหาผัน สุวรรณมหาเถระ) จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ ประสบแต่วิมุติสุข ทุกประการเทอญ.

อ. พยัคฆันตร
(นายเอนก พยัคฆันตร)
ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี

สดุดี

พระเทพสุวรรณมุนี

กรประนม ก้มศิระ อภิวาทน์ ลงกราบบาท บงกช บทศรี
เจ้าคุณท่าน เทพสุวรร ณมุนี พระผู้มี มโนธรรม สุดรำพัน
เดิมท่านอยู่ ชมพู พนอาวาส ซึ่งประสาธน์ สมญา มหาผัน
แล้วย้ายมา มหาธาตุ อาวาสพลัน เป็นพระครู สุวรร ณมุนี

ผู้ตั้งมั่น ขันติธรรม ประจำจิต ประกอบกิจ ก่อทุน บุญราศี
จึงเป็นใหญ่ ในพระ เพชรบุรี รับหน้าที่ สำคัญ การปกครอง
วางระเบียบ ปฏิบัติ ขัดเกลาสงฆ์ หวังธำรง พระวินัย มิให้หมอง
เพียรกำหนด อดกลั้น ค่อยกลั่นกรอง เพื่อประคอง น้ำใจ กันไว้ดี
แต่ต้องผ่า อุปสรรค มามากเรื่อง ก็ปลดเปลื้อง ด้วยขันติ ตามวิถี
ก็ตึงผ่อน หย่อนชัก รักวิธี โดยประนี ประนอม ต่างยอมกัน

บำรุงวัด จัดระเบียบ จนเรียบร้อย แล้วค่อยคล้อย คิดวาง การสร้างสรรค์
พุทธาวาส สะอาดงาม ขึ้นครามครัน สังฆาวาส วิลาสชั้น ช่องกุฎี
การเปรียญ เปลี่ยนแปลง เป็นสองชั้น ตึกล่างกั้น ห้องสมุด สุดเนื้อที่
ชั้นบนตั้ง ธรรมาสน์ ศาสน์พิธี หอระฆัง สร้างไว้ดี ตามสัญญา
และโรงเรียน "สุวรรณ รังสฤษฎ์ วิทยา ลัยผลิต" การศึกษา

ก็ก่อตึก ต่อกัน เป็นหลังมา เพื่อให้เด็ก ได้วิชา รักษาตน
ทั้งบาลี ปริยัติ ก็จัดสอน เอื้ออาทร ธรรมจักร เป็นมรรคผล
รวมโรงเรียน ผู้ใหญ่ ให้ปวงชน ที่คนสน ใจเพียร เรียนวิชา
โรงเรียนพุทธ ศาสนา วันอาทิตย์ ก็ประสิทธิ์ อนุศาสน์ ปรารถนา
จะสอนเด็ก ให้มี จริยา ทางธรรมมา นุธรรม ประจำใจ
สร้างพิพิธ ภัณฑ์ สถานที่ นักโบราณ คดี ที่เลื่อมใส
ได้ศึกษา หาความรู้ สู่กาลไกล คนต่อไป ภายหลัง ยังได้ชม

พระคุณท่าน ทำดี มีอีกมาก เมื่อละจาก จัดสรร การสร้างสม
ก็สุดจะ พรรณนา ด้วยคารม ให้กลืนกลม ถูกต้อง ตามของจริง
การก่อสร้าง ช่างทำ ที่งามเยี่ยม มิงามเทียม เท่าน้ำใจ ผ่องใสยิ่ง
ของท่านซึ่ง ตั้งจิต คิดประวิง หวังแต่ยิ่ง เสริมสร้าง ในทางธรรม
เช่นพุทธ สมาคม ชมรมกลอน ท่านอาทร ชูชุบ อุปถัมภ์
รับเป็นที่ ปรึกษา มาแนะนำ อยู่ประจำ ทุกเมื่อ เอื้ออารี
สิ่งขอ[illegible] ปรารถนา ก็ทำให้ ร่วมน้ำใจ ร่วมกาย มิหน่ายหนี
เพื่อผูกพัน สัมพันธ์ สามัคคี ในทางดี ท่านเอง คอยเจือจาน

อันความดี ที่อ้าง มาดังเปป สะเนาะเทพ สุวรรณทอง ส่องพิศาล
ยากจะหา มาเทียบ ได้เปรียบปาน อาจารย์ท่าน เย็นฉ่ำ เช่นน้ำค้าง
ท่านปกครอง คณะสงฆ์ จำนงจิต ดุจดังมิตร มีใจ ไม่หมองหมาง
และรักศิษย์ ติดต้อย คอยแนะทาง ที่สว่าง ก้าวหน้า อาชีพตน

อันพระคุณ กรุณา ขอจารึก ลงหนึก แนบจิต ประสิทธิ์ผล
ต่อผู้มั่น กตัญญู ชูกมล เป็นมงคล ครอบเศียร จำเนียรกาล
โอ้อาลัย ในพระคุณ มาสูญลับ ถึงกายดับ แต่กรรมดี มีรากฐาน
ยังปรากฏ เกียรตินิยม อยู่นมนาน แผ่ไพศาล สรรเสริญ เจริญพร

ขอให้ดวง วิญญาณ ท่านพระเทพ สุวรรณเสพย์ สุโข สโมสร
สถิตทิพย์ พิมาน นิรันดร ศีลสังวร ในวิญญาณ อันอุดม
แม้นจุติ ต่อกำเนิด เกิดชาติหน้า จงเพิ่มบา รมีธรรม ไว้ล่ำสม
เพื่อให้ถึง ซึ่งนิพพาน สราญรมย์ แหล่งบรม สันติ นิโรรเจอญ ฯ

อาลัยรักจากคณะศิษยานุศิษย์

(เรือเอกชาญ ชาญใช้จักร ประพันธ์)

รำลึกถึงท่านเจ้าคุณ

ผมรู้จักมักคุ้นกับท่านเจ้าคุณเทพสุวรรณมุนี สมัยที่ผมรับราชการเป็นศึกษาธิการอำเภอเมืองเพชรบุรี และผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดเพชรบุรี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๖–๒๕๐๖ ขณะนั้นท่านมีสมณศักดิ์เป็นพระสุวรรณมุนี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี การที่ผมคุ้นเคยกับท่านก็เพราะ ตำแหน่งหน้าที่การงานมีความจำเป็นต้องไปพบปะกับท่านเป็นเบื้องต้น และต่อมาก็โดยอัธยาศัยไมตรีและจริยาวัตรอันดีงามของท่านเป็นเหตุให้เกิดความเคารพศรัทธาด้วยน้ำใสใจจริง

เรื่องที่ผมเคารพศรัทธาท่านมี ๒ เรื่อง เรื่องแรกผมศรัทธาในความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ปรับปรุงวัดของท่าน โดยเฉพาะการปรับปรุงเขตสังฆาวาส ซึ่งแต่เดิมชำรุดทรุดโทรมและขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ท่านได้ปรับปรุงกุฏิและศาลาเสนาสนะต่าง ๆ จนเรียบร้อยเป็นระเบียบสวยงามด้วยความตั้งใจจริง เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังความคิด กำลังทรัพย์สินอันเป็นส่วนตัวเป็นอันมาก เดิมผมเลื่อมใสศรัทธาท่านเจ้าคุณสุวรรณมุนี (ชิด) เจ้าอาวาสองค์ก่อน ผู้บูรณปฏิสังขรณ์ พระปรางค์ ๕ ยอดของวัดมาแล้ว มาถึงสมัยท่านเจ้าคุณสุวรรณมุนี (ผัน) เจ้าอาวาสองค์นี้ก็ได้ปรับปรุงสังฆาวาส เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาอีกองค์หนึ่ง นับว่าวัดมหาธาตุมีบุญแท้ที่ได้สมภารเจ้าวัดที่มีความสามารถ กอปรด้วยความเสียสละเพื่อพระศาสนาอย่างหาได้ยาก ผมรำลึกถึงท่านเจ้าคุณด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในเรื่องนี้เป็นอันมาก

เรื่องที่สองที่ผมเคารพศรัทธาท่านก็คือคุณธรรมของท่าน ซึ่งเรื่องนี้ผมประสบกับตนเองอย่างที่คิดว่าอีกหลาย ๆ ท่านคงจะไม่ได้ประสบอย่างผมเป็นแน่ ผมอยากจะเล่าเรื่องนี้ให้ละเอียดสักหน่อย คือเรื่องมีอยู่ว่าวัดมหาธาตุมีโรงเรียนราษฎร์ของวัด คือ โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย ตามระเบียบโรงเรียนราษฎร์ของวัดจะต้องมีกรรมการบริหารงานของโรงเรียน ประกอบด้วยเจ้าอาวาสผู้เป็นเจ้าของโรงเรียนและกรรมการอื่น

ซึ่งระบุไว้ว่าจะต้องมีผู้แทนศึกษาธิการด้วย ทั้งนี้ โดยเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ท่านได้ตั้งให้ผม ซึ่งขณะนั้นเป็นศึกษาธิการอำเภอเมืองเพชรบุรี เป็นกรรมการด้วยผู้หนึ่ง ได้มีการประชุมกรรมการนี้หลายครั้ง ผมจำได้อย่างแม่นยำจนกระทั่งบัดนี้ว่า ครั้งหนึ่งได้ประชุมพิจารณาเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน ในการพิจารณาตัวบุคคลของโรงเรียน เมื่อท่านเจ้าคุณได้พูดโต้เถียงกัน โดยผมเป็นฝ่ายพูดรุนแรงกระทบกระเทือนต่อท่าน ทำให้บรรยากาศการประชุมวันนั้นไม่แจ่มใสเลย ผมคิดว่าได้พูดไปด้วยความปรารถนาดีต่อโรงเรียนอย่างตรงไปตรงมา แต่การพูดตรงเกินไปก็รู้สึกว่าเป็นการรุนแรงไม่ระรื่นหู หากจะคิดไปว่าผมเป็นผู้เยาว์วัยกว่าท่านมาก เสมือนศิษย์กับอาจารย์ ก็นับว่าผมไม่สมควรจะพูดเช่นนั้นเหมือนกัน แต่หลังจากวันนั้นแล้ว ผมได้พบปะกับท่านตลอดมา จนผมย้ายไปที่จังหวัดกำแพงเพชร ไม่ปรากฏว่าท่านแสดงกิริยาอาการว่ามีความโกรธเคืองผมเลย ท่านยังพบปะโอภาปราศรัยกับผมดังเดิม ทำให้ผมเห็นแจ้งในคุณธรรม คือความมีขันติโสรัจจะอย่างประเสริฐของท่าน และมีความเคารพนับถือท่านเป็นอย่างยิ่ง

น่าเสียดายที่ผมกลับมารับราชการที่จังหวัดเพชรบุรีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อท่านหาบุญไม่แล้ว มิฉะนั้นก็จะได้รับใช้ท่านให้เต็มที่ตามหน้าที่ด้วยความเคารพศรัทธา และอดที่จะหวนรำลึกถึงท่านเจ้าคุณเทพวรรณมุนี ผู้มีทั้งความคิดริเริ่มดีและมีทั้งคุณธรรมสูงยิ่งไม่ได้ สรุปเกียรติคุณของท่านเจ้าคุณเข้าหลักพระพุทธวจนะที่ว่า "สาธุ โลเก อนามตํ ความดีที่ทำไว้ย่อมไม่เสื่อมสูญไปจากโลก" โดยแท้ ขอให้กุศลกรรมที่ท่านเจ้าคุณได้บำเพ็ญ จงสนองให้ท่านเจ้าคุณประสบความสุขในสัมปรายภพด้วยเทอญ

ทรงชัย เจตะบุตร
ศึกษาธิการจังหวัดเพชรบุรี

๑๕ ก.พ. ๒๕๑๕

อาลัยถึง

พระเทพสุวรรณมุนี (สุวรรณมหาเถระ)

กวิลเหวนด้วย อาจารย์
ด่วนดับด่วนนิพพาน สู่ฟ้า
ศิษย์กำศรดโศรกปาน ปลาศ จิตแล
ขอเทพทวยทั่วฟ้า โอบอุ้มองค์ "สุวรรณ"

พ.อ. ชัชย์ เพ็ญโฉม ชัชรชะฎา เพ็ญโฉม

ระลึกถึงเจ้าคุณพ่อ

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพ่อ พระเทพสุวรรณมุนี อดีตท่านเจ้าของโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย จากพวกเรา "ชาวสุวรรณ ฯ" ไปแล้ว ตั้งแต่เวลาประมาณ ๔.๓๐ นาฬิกา วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ในทันทีที่ทราบข่าว กระผมรู้สึกขวัญหาย คล้ายหัวใจจะหยุดเต้น งงงันไปหมด เพราะคาดไม่ถึงมาก่อนว่า ท่านจะด่วนจากพวกเราไปในเวลาอันรวดเร็วเช่นนั้น ด้วยสังเกตจากอาการอาพาธของท่าน ก็ดูจะมีอาการดีขึ้นตามลำดับ คณะศิษยานุศิษย์ จึงได้รับท่านกลับจากโรงพยาบาลศิริราช มาถึงวัดมหาธาตุท่ามกลางการต้อนรับอันอบอุ่นของชาวจังหวัดเพชรบุรี กระผมจำได้ว่า เห็นท่านยิ้มอย่างสบายใจ ทักทายพวกเราที่มารอรับเป็นหมู่คณะ แต่อนิจจา ใครจะทราบล่วงหน้าได้ว่า นั่น เป็นรอยยิ้มครั้งสุดท้ายในชีวิตอันทรงคุณความดีตลอดมาของท่าน เพราะบัดนี้ท่านได้จากไปแล้ว จากไปจริง ๆ คงทิ้งไว้แต่คุณธรรมอันใครจะลบล้างมิได้ไว้เบื้องหลัง และยังจะประทับใจบรรดาศิษยานุศิษย์ และผู้ที่เคารพในตัวท่านไปอีกชั่วกาลนาน

ท่านเจ้าคุณพ่อพระเทพสุวรรณมุนี มีคุณูปการแก่โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย เป็นล้นพ้น เกินถ้อยคำใดที่จะสรรมากล่าวให้ครบถ้วนได้ ท่านก่อร่างสร้างสุวรรณรังสฤษฎ์ จากสภาพอาศัยอาคารโรงเรียนปริยัติธรรมกับบริเวณพระวิหารคด และนักเรียนประมาณ ๓๐๐ คน ครู ๑๐ คน จนมาเป็นอาคารเรียนถาวร ๓ หลัง ประมาณราคากว่าแสนบาท นักเรียนเพิ่มขึ้นถึง ๑๓๐๐ คน ครู ๕๖ คน ทั้งนี้ ก็ด้วยบารมีธรรมของท่านที่สามารถโน้มน้าวศรัทธาประชาชาวเพชรบุรีได้เป็นอย่างดีนั่นเอง อีกสิ่งหนึ่ง

นอกเหนือจากถาวรวัตถุ ก็คือ คำสอน ปฏิบัติในการงาน และการวางตนอย่างสม่ำเสมอ ที่ยังติดตราตรึงใจพวกเราอยู่อย่างไม่รู้ลืม

เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพของพระเดชพระคุณเจ้าคุณพ่อ ครั้งนี้กระผมพร้อมด้วยชาวสุวรรณ ฯ ในอดีต และปัจจุบัน ผู้เคยเป็นศิษยานุศิษย์ ขอตั้งสัตยาธิษฐาน อ้างเอากุศลที่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพ่อได้สร้างไว้ และผลบุญที่ปวงศิษยานุศิษย์ น้อมอุทิศถวายในครั้งนี้ ขอให้ดวงวิญญาณของท่านเจ้าคุณพ่อ จงสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

นายยืน เกษเดช

ครูใหญ่โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย

แด่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพ่อ

พระดับเพียงดับดิ้น　　แดลาญ แล้วพ่อ
ตรึกแต่คุณครวญขาน　　คร่ำไห้
พระเอยหยั่งทิพยญาณ　　ยินร่ำ หน่อยรา
ยามยากชลเนตรไล้　　หลั่งเที้ยนทักษิโณ ทกถวาย

เกล้า ฯ　ส. บุญศิริ

พระเทพรำลึก

พระ ล่วงจากโลกแล้ว เหลือสรร เสริญนา
เทพ อาสน์เสวยสวรรค์ สวัสดิ์แผ้ว
รำ รำร่ำแคยัน ยินทราบ ซึ้งพ่อ
ลึก อยู่ในใจแจ้ว แจ่มข้อคำสอน

ชำนาญ นิลสุข

ชมรมนักกลอนจังหวัดเพชรบุรี

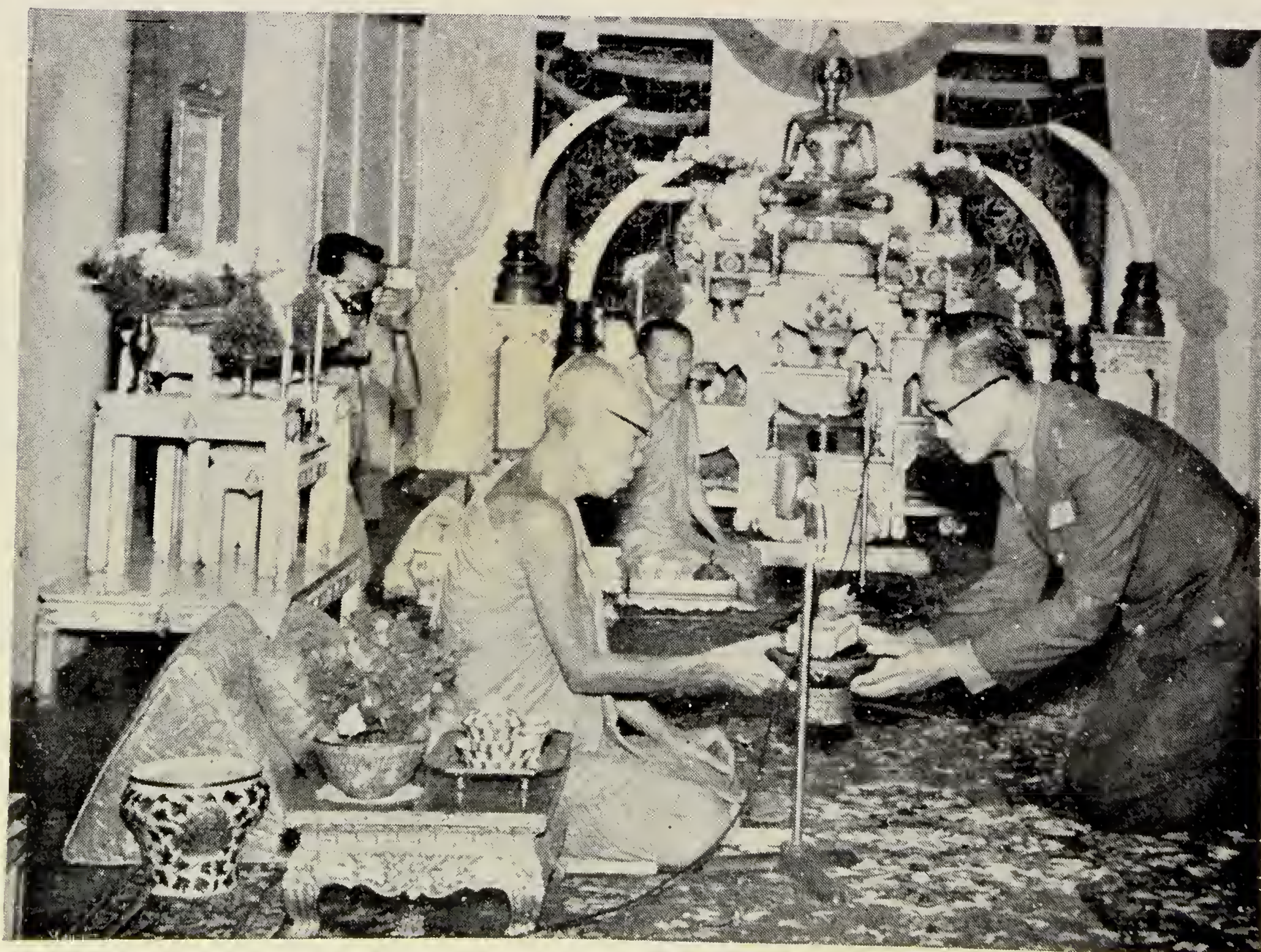

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ญาโณทยมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช วัดสระเกศ
เสด็จประทับที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี ในพิธีทำบุญฉลองอายุครบ ๖๐ ปี
ของพระเทพสุวรรณมุนี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

เนื่องในงานทำบุญอายุครบ ๖๐ ปี

(บน) อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี ถวายน้ำสรง

(ล่าง) พ.อ. ชัชย์ เพ็ญโฉม ถวายเครื่องสักการะ

พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และศิษยานุศิษย์
ถวายเครื่องสักการะ เนื่องในงานทำบุญอายุ

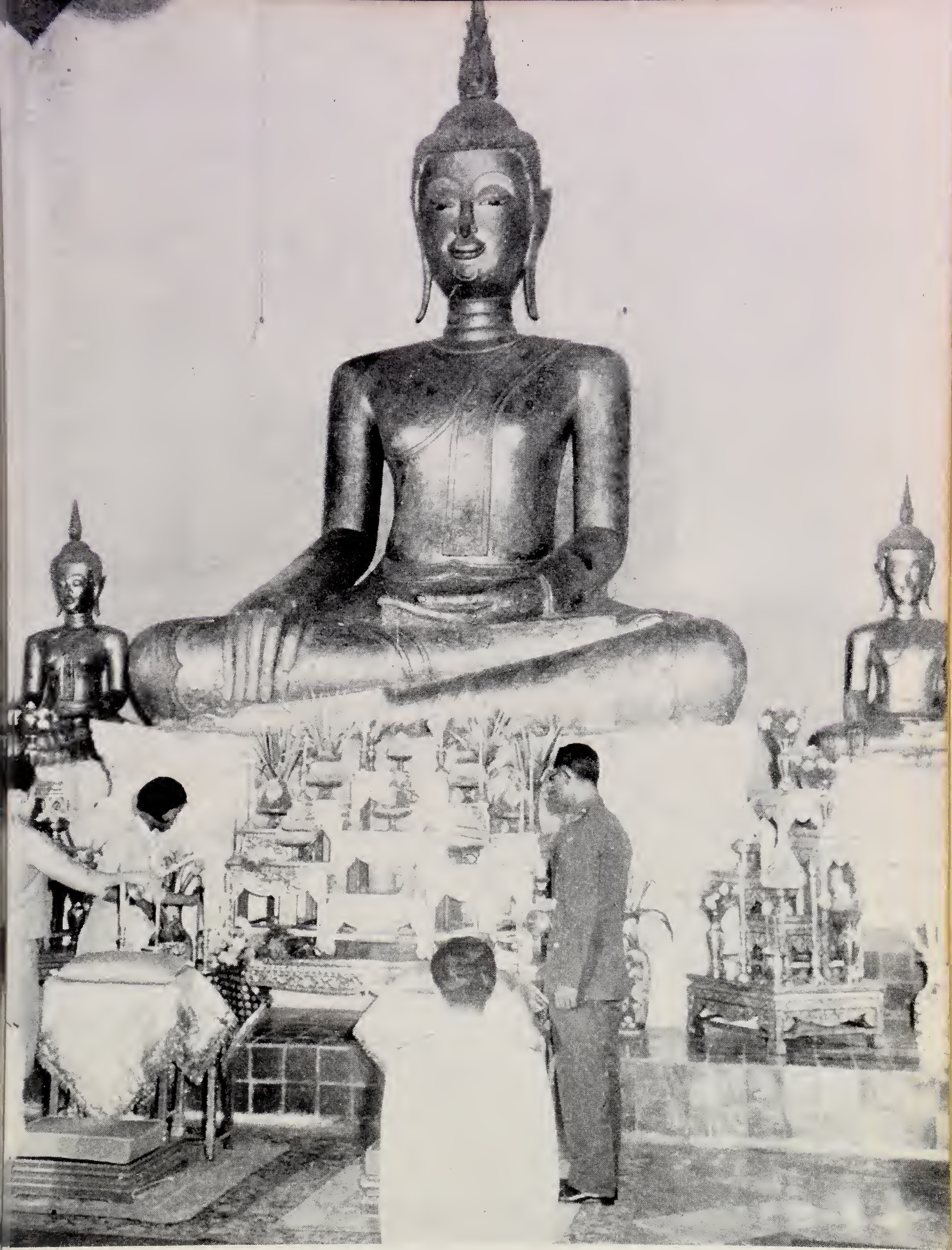

พระเทพสุวรรณมุนี แสดงพระธรรมเทศนาถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงถวายผ้าไตรไทยธรรม แด่พระเทพสุวรรณมุนี ภายหลังทรงสดับพระธรรมเทศนาจบลงแล้ว

ทั้งสี่พระองค์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ
แล้วเสด็จ ฯ ปทักษิณพระบรมสารีริกธาตุโดยรอบพระปรางค์
ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันวิสาขบูชา ณ วัดมหาธาตุวรวิหาร
อำเภอเมือง ฯ จังหวัดเพชรบุรี

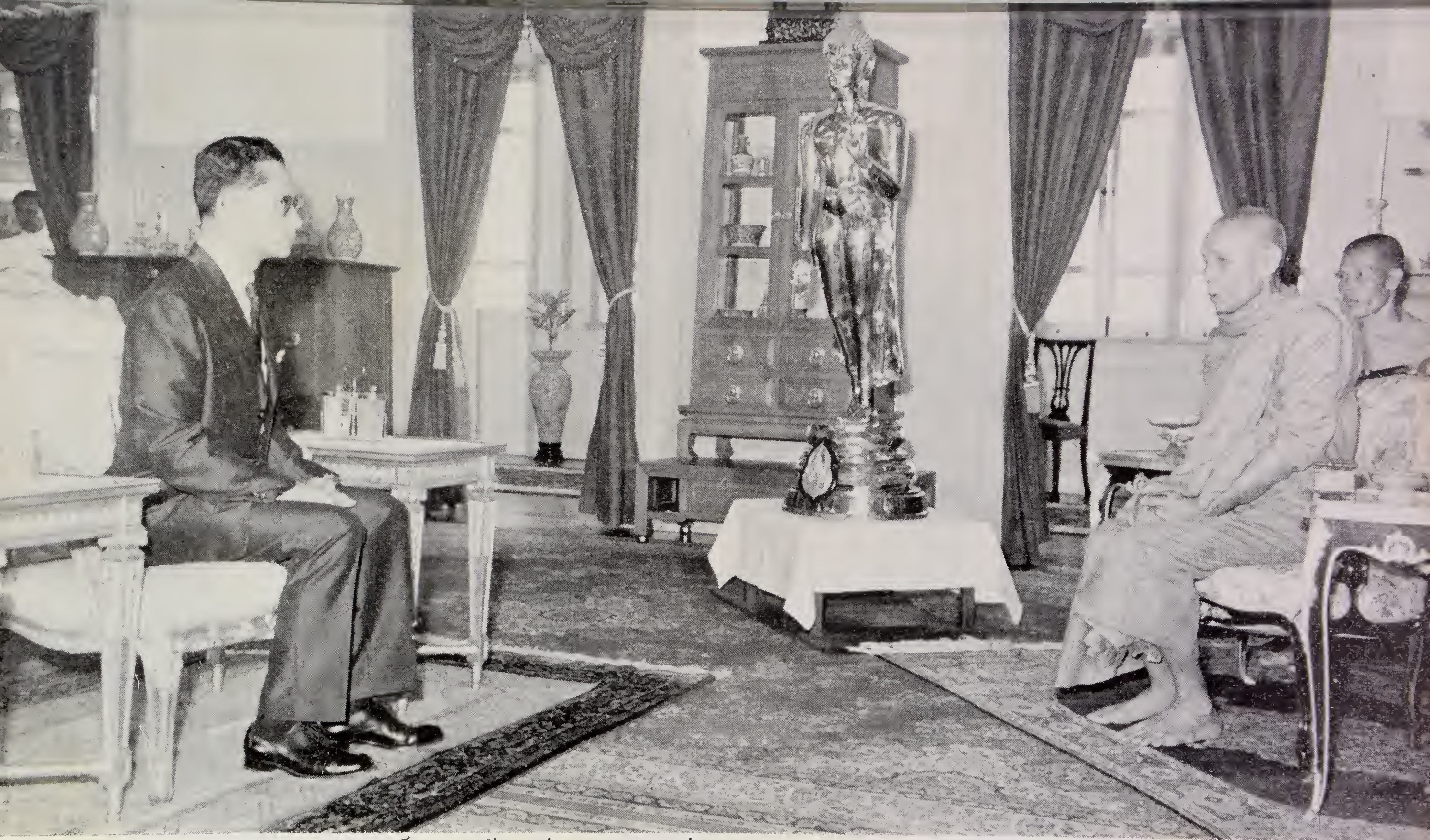
ะบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ ฯ ถึงพระอุโบสถวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี
จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ครั้งเสด็จ ฯ ทรงเททองหล่อพระพุทธลีลา ปางประทานพร
เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๘

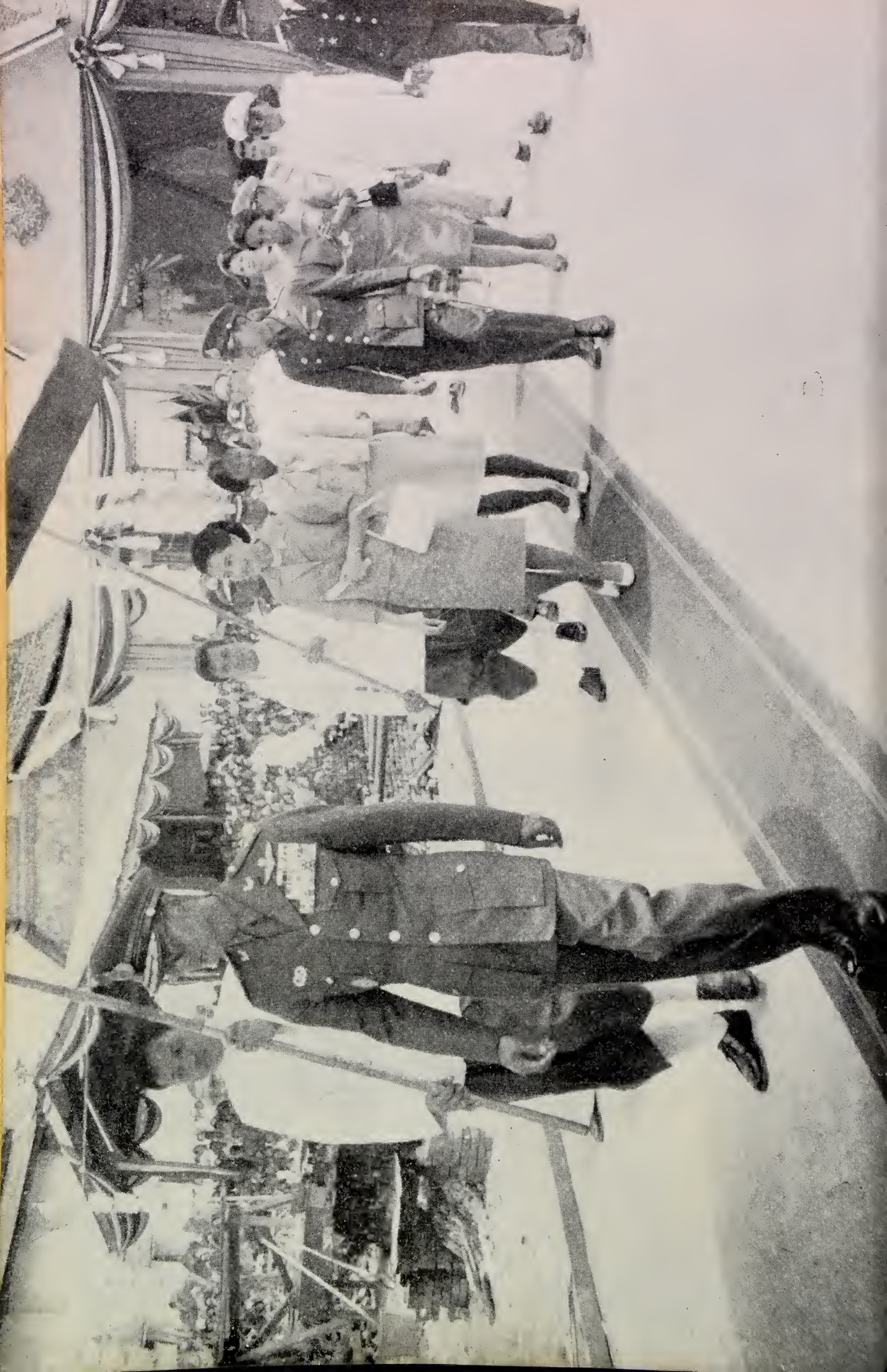
(บน) พระเทพสุวรรณมุนี ถวายเหรียญรูปพระพุทธลีลา ปางประทานพร แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

(ล่าง) ล้นเกล้า ฯ ทั้งสองพระองค์ ทรงเททองพระพุทธรูป ปางประทานพร ประดิษฐานพระปรมาภิไธย ร. ๙

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนทนากับพระเทพสุวรรณมุนี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๙

พระเทพสุวรรณมุนี พร้อมด้วยคณะ เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ถวายพระพุทธรูปปางประทานพร ร. ๙ เมื่อ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๙ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

เนื่องในโอกาสเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๐

สังขาร ย่อมเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นธรรมดา

(บน) พระภิกษุสามเณร ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และศิษยานุศิษย์ถวายน้ำสรงพระเทพสุวรรณมุนี

(ล่าง) แม่ทัพกองทัพภาคที่ ๑ และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี บำเพ็ญกุศลถวายแด่พระเทพสุวรรณมุนี

สารบาญ

เรื่อง	ของ	หน้า
— วิสาขบูชากถา	...... พระเทพสุวรรณมุนี	๑
— พระธรรมเทศนา	...... สมเด็จพระวันรัต	[illegible]
— พระธรรมเทศนา	...... พระธรรมปิฎก	[illegible]
— คติธรรมเรื่องยศ	...... พระเทพสุวรรณมุนี	[illegible]
— ครูกับศิษย์และความเคารพบางประการ	...... พระเทพสุวรรณมุนี	[illegible]
— คติธรรม	...... สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์	๖๐
— ทำดีได้ดี	...... พระธรรมโกศาจารย์	[illegible]๒
— ความดี	...... พระราชวชิราภรณ์	[illegible]๐
— เตือนใจสมถะ	...... พ.ต.ท. ณรงค์ อินทรวิชะ	[illegible]
— นิพนธ์ต่างเรื่อง	...... พระพิมลธรรม	๘๒
— วัดมหาธาตุ		[illegible]๒
— รายนามเจ้าภาพบำเพ็ญกุศล ฯ		[illegible]
— รายนามผู้บริจาคจตุปัจจัย ฯ		[illegible]
— รายนามผู้บริจาควัสดุและผู้ร่วมทำเมรุ ฯ		๑๒๐

พิมพ์ครั้งแรกจำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม เมื่อ ๑๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

วิสาขบูชากถา

พระเทพสุวรรณมุนี (สุวณฺณมหาเถร)

เทศนาถวายแด่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในการบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

ณ พระวิหารหลวง วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนม์สุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ อาตมภาพจักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ประดับพระสติปัญญาบารมี ถ้าแลจะรับพระราชทานถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามพระบาลีแต่ละบทใดบทหนึ่งก็ดี ขอพระมหาเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ เป็นที่ตั้ง โปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมภาพผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

วิสาขปูชากถา

นโมตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโมตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโมตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมนฺ–ติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในวิสาขปูชากถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี โดยพระราชกุศลพุทธบูชาสักการกิจซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงบำเพ็ญเนื่องในวาระดิถีวันวิสาขปุรณมี เพ็ญเดือน ๖ พระจันทร์เสวยฤกษ์วิสาขะ นับเป็นอภิลักขิตกาลที่กำหนดว่า วันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามกาลร่วมกันในวันนี้ เป็นมหามงคลสมัยที่เตือนใจพุทธมามกบริษัทให้ระลึกถึงพระองค์ โดยความเคารพและความเลื่อมใส

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงเป็นพระประมุขแห่งพุทธบริษัท เมื่อถึงอภิลักขิตกาลนี้ ในเวลาที่ประทับ ณ พระมหานคร ได้ทรงนำพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท กระทำสักการบูชาเป็นมโหฬารสักการะ ณ วัดพระศรีรัตน-

ศาสนารามเสมอมา ในเวลาที่เสด็จประทับพระราชสำนัก แปรพระราชฐาน ณ สถานที่ต่าง ๆ อันห่างไกลจากพระมหานคร อันพระราชศรัทธาและพระปสาทะตั้งติดพระราชหฤทัยได้ทรงนำพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้โดยเสด็จ และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้อุบาสกอุบาสิกาผู้อยู่ ณ ที่ใกล้ได้โดยเสด็จในพระราชกุศล ได้ร่วมกระทำสักการบูชาพระรัตนตรัย เป็นอภิสักการบูชายิ่งยืนเสมอมา พระราชจริยานี้ย่อมเป็นเหตุให้ชักนำพุทธศาสนิกบริษัทผู้พึ่งพำนักพระบรมโพธิสมภาร ให้ได้ความนับถือมั่นในพระพุทธศาสนา เพราะการกุศลเช่นนี้เป็นเครื่องจูงจิตให้คิดถึงพระพุทธเจ้า วิจารณ์เห็นพระคุณของพระองค์แล้วได้ความเชื่อถือ ปฏิบัติตามให้เกิดความเจริญในธรรมปฏิบัติ ทั้งเป็นทางให้มหาชนน้อมจิตจงรักภักดีอย่างแน่นแฟ้นในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ด้วยได้เห็นพระราชจริยาที่ทรงเคารพเป็นอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา ปรากฏเป็นที่จูงจิตแห่งประชาราษฎร์

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งมั่นอยู่ในศรัทธาดังบรรยามานี้แล้ว ยังทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรมจริยา และทรงบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยประการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพระราชนิพัทธกุศลและพระราชกุศลพิเศษเนือง ๆ มา พระราชกุศลที่ได้ทรงบำเพ็ญด้วยกำลังพระศรัทธาอันควรยกขึ้นกล่าวในการนี้ คือ เมื่อวันที่ ๑๗ เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๗ ทรงพระราชศรัทธาโปรดพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวันวิสาขบูชา อันเป็นอภิลักขิตกาลสมัยคล้ายวันประสูติ วันตรัสรู้และวันปรินิพพานแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเมื่อถึงอภิลักขิตกาลคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุนั้น ณ พระปรางค์วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี นี้ พระราชกุศลส่วนนี้ นับเป็นสิริมงคลอันยิ่งใหญ่แก่คณะสงฆ์และประชาชนชาวจังหวัดเพชรบุรีทั่ว

ที่สุดมิได้ เพราะฉะนั้นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระคุณเป็นอัจฉริยะ มีสักการะนับถืออย่างสูงยิ่งของพุทธศาสนิกชน

พระบรมสารีริกธาตุจึงเป็นปูชนียวัตถุอันล้ำค่าหาได้ยากยิ่ง จะมีก็แต่สำหรับบุคคลผู้ทรงบุญญาธิการบารมี จึงสามารถได้ปฏิบัติบูชา พระบรมสารีริกธาตุที่โปรดพระราชทานนี้เป็นปูชนียวัตถุเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์ในกาลก่อนได้ทรงปฏิบัติบูชามาแล้ว สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าคือองค์พระประมุขแห่งชาติ ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงพระราชศรัทธาโปรดพระราชทาน จึงเป็นมงคลกาลมาประจวบร่วมกันเป็นมหามงคลอันสำคัญ เป็นที่ตั้งแห่งปีติปราโมทย์ของคณะสงฆ์และประชาชนชาวจังหวัดเพชรบุรีหาที่สุดมิได้ และตลอดระยะทางที่ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุผ่านมา ประชาชนทั้งหลายในท้องที่นั้น ๆ ต่างปลื้มปีติปราโมทย์ด้วยปสาทะศรัทธา พรั่งพร้อมกันมานมัสการกระทำสักการบูชาเนืองแน่น ณ ที่ประทับพักพระบรมสารีริกธาตุทุก ๆ แห่งไป พระราชกุศลส่วนนี้ แม้มีขอบเขตอันน้อยเพียงจังหวัดหนึ่ง หรือส่วนหนึ่งแห่งราชอาณาจักร แต่ก็เป็นการเฉลี่ยส่วนพระบรมสารีริกธาตุให้แพร่หลายไปในต่างสถาน ให้สำเร็จประโยชน์แก่ชุมนุมชนทั้งหลาย ยิ่งกว่าการที่จะรวมไว้ทรงปฏิบัติบูชาเฉพาะพระองค์ เท่ากับได้ทรงอนุวัตรพระราชกุศลแห่งพระเจ้าอโศกมหาราชในอดีตกาล ที่ได้ทรงรื้อพระสถูปธาตุนิธานในกรุงราชคฤห์ แล้วอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปสู่กรุงปาฏลีบุตรราชธานี ทรงกระทำสักการสัมมานวิธีโดยอเนกประการแล้ว ทรงแจกไปประดิษฐานบรรจุไว้ในพระเจดีย์อันมีวิหารทั่วทุก ๆ นครในสกลชมพูทวีป จนแพร่หลายไปในต่างประเทศใกล้เคียงที่นับถือพระพุทธศาสนา รวมทั้งประเทศไทย อันเป็นดินแดนสุวรรณภูมินี้

สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา ผู้เป็นอุดม-สรณะของเราทั้งหลายนั้น ทรงมีพระคุณอย่างล้นพ้นเป็นมหัศจรรย์ควรแก่การเคารพเลื่อมใสแห่งวิญญูชน พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในโลกในสมัย ๒๕๐๐ ปี ล่วงมาแล้ว ในเวลา

ที่ประชุมชนยังมืดมนต์อยู่ด้วยกองกิเลสหลงงมงาย มิได้รู้เท่าทันคติของธรรมดา พระองค์มีพระปัญญาจักษุหยั่งเห็นเหตุการณ์ล่วงสามัญชนในสมัย มิได้หลงงมงายอย่างเขาทั้งหลายอื่น ทรงชำแรกขึ้นได้ในหมู่ชนที่เป็นเช่นนั้น พระองค์ตรัสรู้ด้วยลำพังพระองค์เองแล้ว และทรงดำเนินปฏิปทาเป็นอันดี ทรงพ้นไปแล้ว ทั้งทรงเปลื้องประชุมชนเหล่าเวไนยให้พ้นจากบ่วงมาร ให้ถึงความเกษมสำราญ เป็นนาถะและนายกของโลก นี้เป็นพระคุณส่วนพุทธรัตนะ

พระธรรมเจ้าใด เป็นดุจธงชัยแห่งพระศาสดาพระองค์นั้นสำแดงทางแห่งความบริสุทธิ์แก่โลก เป็นคุณอันนำออกจากยุคเข็ญ คุ้มครองชนผู้ทรงธรรมประพฤติดีและนำความสุขมา นำความสงบอันทำลายซึ่งโมหะ ระงับความเร่าร้อน นี้เป็นพระคุณส่วนธรรมรัตนะ

พระสงฆ์สาวกร่วมฉันทะกับพระศาสดา ประกาศพระพุทธศาสนา ดำเนินตามปฏิปทาแห่งพระบรมสุคต เปลื้องปลดเหล่าเวไนยจากทุจริตให้กลับประพฤติดี มีความยินดีในสันติความสงบไตรทวาร และชักนำประชุมชนให้นิยมตาม เปิดเผยธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ให้ปรากฏเป็นอนุพุทธผู้ตรัสรู้ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีจรรยาและความเห็นสม่ำเสมอเป็นอันดี นี้เป็นพระคุณส่วนสังฆรัตนะ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้เป็นพระประมุข ได้กระทำสักการะแด่พระรัตนตรัยในอภิลักขิตกาลนี้ จัดว่าได้ทำหน้าที่แห่งกตัญญูกตเวทีบุคคลเป็นอันได้สนองพระคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้าส่วนหนึ่งตามกาลสมัย

วาระนี้ จักรับพระราชทานพรรณนาพุทธประวัติกถาโดยสังเขป เพื่อเป็นเครื่องเจริญอนุสตานุตริยกุศล สมเด็จพระทศพลอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระโอรสแห่งศากยกษัตริย์ ทรงพระนามว่า สุทโธทนะ ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้น

ห้าร้อยปีเศษ ประสูติแต่พระราชวงศ์ศากยะ แห่งพระนครกบิลพัสดุ์ ในวันวิสาขบุรณมีดิถีเพ็ญ วิสาขมาส ก่อนพุทธศก ๘๐ ปี ในเวลาที่เสด็จดำรงฆราวาสวิสัย ทรงบริบูรณ์ไปด้วยสุขสมบัติเป็นอย่างดี ด้วยพระชนกนาถทรงตั้งพระราชหฤทัยจะมุ่งให้ดำรงฆราวาสสมบัติ ภายในพระชนมายุ ๒๙ พรรษา พร้อมด้วยพระมเหสีและพระโอรส แต่สมบัติทั้งนั้น ๆ ไม่อาจผูกพันพระหฤทัยให้ติดแน่นอยู่ได้ เพราะทรงพิจารณาเห็นเป็นเรื่องสังขาร ทรงเบื่อหน่ายความเป็นอยู่ของพระองค์ด้วยอาการเช่นนี้ ที่คนทั่วไปสำคัญเห็นว่าเป็นสุขอย่างยิ่งในทางโลกีย์ ทรงเห็นบรรพชาเป็นช่องทางที่จะแสวงหาอารมณ์อันสูงที่หาและนำมา เป็นทางที่จะได้ปฏิบัติบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ทั่วชีวิตให้หมด ทรงตั้งอธิษฐานลงไปเช่นนั้นแล้วจึงได้เสด็จออกบรรพชา พระองค์ทรงอาศัยสัมมาปโยคะ พยายามโดยชอบ สัมมาปธานะ เพียรโดยชอบ สัมมามนสิการะ ทำในพระหฤทัยโดยชอบ ทรงละนิวรณ์ทั้ง ๕ มีกามฉันท์ เป็นต้น อันเป็นเครื่องกีดกั้นทางดำเนินของใจ ทำพระปัญญาให้เกิดขึ้น ดำรงพระสติมั่นในสติปัฏฐาน ๔ โพชฌงค์ ๗ บำเพ็ญจิตตามความเป็นจริงแล้ว ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระปัญญาเครื่องตรัสรู้ชอบโดยลำพังพระองค์เอง ไม่มีปัญญาอื่นจะยิ่งขึ้นไปกว่า เพราะละตัณหาสิ้นไปได้ด้วยประการทั้งปวง ณ ควงไม้อัสสัตถพฤกษ์มหาโพธิสถาน ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เป็นเอกอัครอุดมบรมศาสดาในโลก ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ตลอดทั่วหมู่สัตว์ ทั้งสมณพราหมณ์ เทพยดา มนุษย์ ในเวลาปัจจุสมัยแห่งวันวิสาขปุรณมี พระองค์ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำเร็จประโยชน์ส่วนพระองค์แล้ว เมื่อจะทรงปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามที่ได้ทรงตั้งพระปณิธานไว้แต่เดิมมา จึงเสด็จพระพุทธจาริกโปรดเวไนยประชาทั่วทุกหมู่เหล่า ทรงประดิษฐานศาสนธรรมทั้งฝ่ายบรรพชิต และคฤหัสถ์ ให้ตั้งมั่นแพร่หลายสำเร็จประโยชน์แก่คนทั้งหลายเป็นอันมาก บริบูรณ์ด้วยบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา นับแต่ตรัสรู้โพธิญาณได้ ๔๕ พรรษา

จึงเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ณ พระแท่นปรินิพพานมีบูรพอาสน์ ระหว่างไม้รังทั้งคู่อันมีอยู่ในพระราชอุทยานแห่งมัลลกษัตริย์ ณ กรุงกุสินารา แห่งมัลลรัฐ ในปัจฉิมยามแห่งราตรีวิสาขปุรณมีดิถีเพ็ญวิสาขมาส ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนั้น ทรงพระคุณสมบัติเป็นมหัศจรรย์ มีพระอัธยาศัยเด็ดเดี่ยว ยอมเสียสละทุกอย่างในทางที่ปลงพระมนัส จะทำไม่ถอยกลับ ในการที่ทรงบำเพ็ญพระมหาปธานะ ความเพียรอันยิ่งใหญ่ ทรงตั้งพระมนัสที่จะเอาชัย ต่อหมู่กิเลสมารอันมีกำลังกล้า ถึงเปล่งพระวาจาเป็นสุรนาทโวหาร มีเนื้อความว่า

"เราตายเสียในสงครามดีกว่า แพ้แล้วเป็นอยู่จะประเสริฐอะไร"

ด้วยพระอัธยาศัยเช่นนี้ จึงให้พระองค์หลุดพ้นจากบ่วงแห่งมาร ได้ประสบความสำเร็จเป็นส่วนพระองค์แล้ว ยังทรงพระกรุณาแก่เวไนยนิกรทั้งหลายไม่ปล่อยให้อ้างว้าง ทรงพระอุตสาหะเสด็จพุทธจาริกโปรดสรรพสัตว์ในคามนิคมชนบทราชธานีนั้น ๆ มิได้ทรงเอื้อเฟื้อต่อความลำบากส่วนพระองค์ และอันตรายอันจะพึงมีแต่บุคคลผู้ดุร้าย ในที่สุดจะเสด็จดับขันธปรินิพพานในรุ่งราตรีวันนั้นแล้ว ยังทรงพระอุสาหะเทศนาโปรดสุภัททะปริพาชก ปัจฉิมสาวกพุทธเวไนยให้บรรลุมรรคผลในเวลาที่ทรงพระประชวรหนัก นี้เป็นข้อที่จับใจยิ่งนักแห่งพุทธศาสนิกชนที่ได้แลเห็นพระมหากรุณาแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักปานใด ด้วยเหตุนี้ แม้พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานล่วงลับไปแล้วนานไกล แต่พระคุณสมบัติยังปรากฏกับใจแห่งบุคคลผู้คำนึงนึกเป็นอดีตารมณ์ พุทธศาสนิกชนผู้ประกอบไปด้วยปัญญาพิจารณาเห็นข้อความนี้แล้ว จึงมิได้เพียงพอแก่การที่จะทำสักการบูชา อันเป็นส่วนอามิส ย่อมตั้งจิตกตัญญูกตเวทีสนองพระคุณด้วยธรรมานุธรรมปฏิบัติ ที่จะว่า

เป็นการเคารพบูชาด้วยสักการะอย่างยิ่ง ซึ่งตรงด้วยพระพุทธประสงค์ ดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตร มีเนื้อความว่า

"ดูก่อนอานนท์ บุคคลใดแล เป็นภิกษุหรือภิกษุณี อุบาสกหรืออุบาสิกา เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติตามธรรม บุคคลนั้นชื่อว่าสักการะเคารพนับถือบูชาตถาคตด้วยการบูชาอย่างยิ่ง คือ ปฏิบัติบูชา"

ตามพระพุทธภาษิตนี้เป็นอันแสดงว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงมุ่งประโยชน์ส่วนพระองค์เลย ทรงหวังผลอันจะพึงมีแก่เวไนยนิกรเป็นเบื้องหน้า เพราะฉะนั้นบุคคลผู้ดำเนินปฏิปทาอันแท้จริงตามคำสอนในพระพุทธศาสนา จึงเป็นผู้มีอัธยาศัยใหญ่ สามารถที่จะสละความสุขส่วนตน หวังผลเพื่อผู้อื่นได้ ดังพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ว่า

มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ
จเช มตฺตาสุขํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปุลํ สุขํ

ถ้าบุคคลเห็นสุขอันไพบูลย์เพราะบริจาคสุขพอประมาณเสีย ผู้มีปัญญาเห็นสุขอันไพบูลย์ดีกว่า พึงบริจาคสุขพอประมาณเสียได้ มีอธิบายว่า สุขส่วนตนชื่อว่าสุขพอประมาณ สุขของประชุมชนชื่อว่า สุขอันไพบูลย์ คน ๆ เดียวไม่มีอายุยืนยาวไปถึงไหน เมื่อนึกถึงสกุลก็จะเห็นว่ายืนยาวกว่า สกุลหนึ่ง ๆ ก็ไม่ยืนยาวไปถึงไหน เมื่อนึกถึงชาติจะเห็นว่ายืนยาวมากกว่า แต่ชาติก็ยังไม่ยืนยาวเท่าศาสนา แต่ถึงอย่างนั้น ศาสนาที่ยืนยาวอยู่ได้ก็ด้วยอาศัยชาติที่เป็นอิสระช่วยอุปถัมภ์ แต่ชาติที่จะถาวรวัฒนาก็ด้วยอาศัยยึดธรรมเป็นหลัก โลกจักตั้งอยู่ไม่ได้ถ้าปราศจากธรรม และธรรมก็จักเจริญไม่ได้ถ้าไม่อาศัยโลก โลก

ก็จะเกิดแก่ตน [illegible] ที่ตั้งอยู่ใน [illegible] อีก [illegible] อยู่ [illegible] ด้วยอาศัยพระบารมี [illegible] เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม [illegible] ปราศจาก [illegible] โดย [illegible] พระมหากษัตริย์ [illegible] ประชาชน [illegible] คุณ [illegible] พระศรีรัตนตรัย [illegible] ศีล [illegible] สมเด็จพระมหากษัตราธิราชผู้เป็นบรมสุขแห่งชาติของตน [illegible] แก่ [illegible] เมื่อปฏิบัติเช่นนี้ [illegible] นิจนิรันดร์

รตนตฺตยานุภาเวน　　กตปุญฺญสฺส เจตสา
สุขี โหตุ มหาราชา　สหา ราชินิยา สห
ปติฏฺฐาตุ จิรํ รชฺเช　อโรโค นิรุปทฺทโว
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ　สมฺปสาทนเจตโส

ด้วยอานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัยอันเป็นอุดมมงคล และด้วยอำนาจพระราชกุศล [illegible] วิสาขบูชาสักการะนี้ ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาร [illegible] พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ จงทรงพระเกษมสำราญ ปราศจากโรคาพาธ และราชศัตรู ทรงสถิตสถาพรด้วยราชสมบัติ [illegible] ภัยพิบัติอุปัทวันตรายทั้งภายในและภายนอก

[illegible] และผู้ บริหาร [illegible] พระราชกุศล [illegible] ทรงบำเพ็ญ [illegible] ประโยชน์ ให้สำเร็จ [illegible] ประชาชนชาวไทย ขอพระองค์ทรงเจริญ [illegible]

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ยุติด้วยเวลาเพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร

พระธรรมเทศนาของสมเด็จพระวันรัต

เนื่องในวาระบำเพ็ญกุศลสัตตวารพิเศษ

พระเทพสุวรรณมุนี (สุวณฺณมหาเถร)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
อามนฺตยามิ โว ภิกฺขเว ขยวยธมฺมา
สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ ฯ

บัดนี้ [illegible] ศนาอนุโมทนากุศลทักษิณานุ[illegible] [illegible]ปัญญา เจ้าคณะ[illegible] ๑๕ พร้อมด้วยญาติมิตรศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับถือ [illegible] [illegible] เป็นประธาน ได้พร้อมกันบำเพ็ญกุศลถวาย [illegible] พระเทพสุวรรณมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ และอดีตเจ้าคณะจังหวัด[illegible] [illegible] ได้อาราธนาอนุสรณ์คำนึงถึงว่า เมื่อเจ้าคุณพระเทพ[illegible] [illegible]ยังมีชีวิตอยู่ [illegible] สนิทสนมกันเป็นลำดับมา เมื่อ[illegible] [illegible]เช่นนี้ ก็ไม่มีทางใดจะแสดงเมตตากรุณา[illegible] [illegible]ทักษิณาทาน ตามประเพณีของผู้นับถือพระพุทธศาสนา [illegible] [illegible]บุญกุศลอุทิศถวายแด่ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี

[illegible]ปฏิบัติอย่างนี้ [illegible]ตามพระบาลีอันมีในติโรกุฑฑสูตรว่า **ปุพฺเพกต มนุสฺสํ** [illegible]ยาล่วงลับไปแล้ว [illegible] [illegible] ญาติสนิทมิตรสหายของเรา [illegible] แล้ว [illegible]พระดำรัสของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า[illegible] [illegible] อันความเศร้าโศกเสียใจนั้น **นหิ เปตา นมตฺถาย** [illegible]ล่วงลับไปแล้ว **เอวํ ติฏฺฐนฺติ ญาตโย** [illegible] [illegible]อย่างนั้น [illegible]ล่วงลับไป[illegible]

ไม่ได้รับความสุข เพราะความโศกเศร้าอาลัยของญาติในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว [illegible] [illegible] ที่ได้รับความสุข เพราะความอาลัยของญาติในโลกนี้ [illegible] [illegible] ทรงตรัสไว้ [illegible] ว่า

อยญฺจโข ทกฺขิณาทินฺนา สงฺฆมฺหิ ทักษิณาทานคือการกุศล [illegible] [illegible] หิตายสฺสฐานโส อุปกปฺปติ สำเร็จแก่ผู้ล่วงลับไป [illegible] โดยสมควรแก่ฐานะตลอดกาลนานดังนี้ ตามพระบาลีพุทธภาษิตนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า [illegible] ตรัสว่า เมื่อระลึกถึงผู้ล่วงลับไป ปรารถนาความสุข [illegible] แก่ [illegible] ทักษิณาให้แก่เขา อันกุศลทักษิณาทาน แปลว่า ทานแด่ผู้เป็น [illegible] คือ [illegible] ด้วย [illegible] แก่ผู้ที่ได้รับส่วนกุศลด้วย เมื่อจะกล่าวถึงทักษิณาประทาน คือการทำบุญหรือการบำเพ็ญกุศลตามกาลตามโอกาสแก่สาธุชน [illegible] ทำ [illegible] บุญบำเพ็ญกุศล [illegible] เรียกว่าทักษิณาทานตามสมัยนิยม สาธุชนผู้ [illegible] ได้หลายอย่างหลายประการ โอกาสนี้จะนำมา [illegible] [illegible] ที่ได้บำเพ็ญที่เป็นสาธารณะทั่ว ๆ ไป

[illegible] ประการที่หนึ่ง ได้แก่สละจตุปัจจัยไทยธรรมบำรุงสาธารณ [illegible] หรือพยาบาลอุปการะคนเจ็บไข้อย่างหนึ่ง หรือช่วยเหลือการ [illegible] เกี่ยวกับการศึกษาหรือช่วยทำถนนหนทาง [illegible] ของสาธุชนคนทั่วไปหรืออนุเคราะห์ [illegible] ต่อไป หรือช่วยคนยากจนอนาถาหรือคน [illegible] เมื่อได้เสียสละเช่นนี้แล้ว รวบรวมกุศลนั้น ๆ [illegible] ประกอบด้วยกุศลนั้น ๆ กรวดน้ำอุทิศให้แก่บุคคล [illegible] ฐานโส อุปกปฺปติ บุญนั้นก็จะสำเร็จเป็นความสุขแก่ผู้ล่วงลับไปโดยสมควรแก่ฐานะ [illegible] สำเร็จเป็น [illegible]

ทักษิณานุประทานประการที่สอง ได้แก่การสำรวมระวังกายวาจาให้สะอาดปราศจากโทษร้ายต่าง ๆ เราจะไม่ใช้ร่างกายให้เป็นภัยแก่ชีวิตของคนและสัตว์ เราจะไม่ใช้กายวาจาให้เป็นภัยแก่ทรัพย์สมบัติของผู้ใด เราจะไม่ใช้กายวาจาให้ร้าย คือจะไม่ใช้กายวาจาประพฤติเช่นนั้นเลย ทำเพื่อช่วยเหลือในสิ่งที่ไม่มีโทษทางกายวาจา อันไม่มีการเสียหายแก่ชีวิตและร่างกายคนอื่น กายวาจานั้นไม่เป็นโทษไม่เป็นภัยแก่ผู้ใด เพราะอาศัยเจตนาดีงามเป็น ครั้นสำรวมกายวาจาให้ตั้งอยู่ในจิตคิดไม่มีโทษเช่นนั้น ขณะความดีได้เกิดขึ้นภายในกายวาจาในใจของเรา แล้วอุทิศน้ำใจที่ประกอบด้วยกุศลอันเกิดจากกายวาจานั้น ตราบนี้ อุทิศกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไป **ฐานโส อุปกปฺปติ** จะสำเร็จเป็นความสุขแก่ผู้ล่วงลับไปได้โดยสมควรแก่ฐานะนี้ เป็นทักษิณานุประทานที่สอง สำเร็จเป็นศีลมัย

ทักษิณานุประทานประการที่สาม ได้แก่ความเคารพจองหวังดีจิต คือไม่ใช้ความคิดเป็นข้ออันตรายแก่คนและสัตว์ทั้งหลาย ไม่คิดอิจฉา ไม่พยาบาท ไม่คิดอาฆาตจองเวรแก่ใคร ตั้งใจปรารถนาดีแก่ผู้อื่น โดยคิดเห็นว่า **อเวโร อพฺยาปชฺโช สุขี อตฺตานํ ปริหามิ** ตัวเราเป็นผู้ไม่มีเวรไม่มีภัย ไม่มีความพยาบาท ไม่มีความคับแค้น รักษาตัวให้อยู่เป็นสุขดังนี้ **สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ** ขอสรรพสัตว์ทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่มีเวรมีภัย จงเป็นผู้ไม่มีความพยาบาทกันและกัน จงเป็นผู้มีความปราศจากความคับแค้นใจ จงรักษาตัวให้อยู่เป็นสุขดังนี้ เป็นเช่นเดียวกันขอสรรพสัตว์จงพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ขอสรรพสัตว์อย่าได้พลัดพรากจากของที่รักและชอบใจที่ตนได้แล้ว ตั้งความปรารถนาในดวงใจดังนี้ อาศัยพรหมวิหารธรรม มีเมตตาเป็นต้น จิตที่ประกอบด้วยเมตตาธรรมเช่นนั้น เป็นจิตที่สะอาดปราศจากอกุศลจิต คิดแต่สิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความอยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีการเบียดเบียนแก่ใคร ครั้นสำรวมใจได้อย่างนี้แล้ว อุทิศน้ำใจที่ประกอบด้วยเมตตาธรรมนั้น ตรวจน้ำอุทิศกุศลไปให้ผู้ตาย **ฐานโส อุปกปฺปติ** สำเร็จเป็นความ

คุณะที่ผู้ล่วงลับโดยสมควรแก่ฐานะ ดังนี้ เป็นทักษิณานุประทานประการที่สาม สิ่งที่เป็น
ตามระวัย

ผู้ล่วงลับไปแล้วได้รับส่วนกุศลที่ญาติพี่น้องอุทิศให้ เมื่อผู้ตายได้รับอนุโมทนา ผู้ตายก็ได้รับความสุข อันเป็นอนุโมทนามัยกุศล ผู้ล่วงลับไปได้รับส่วนกุศลหรือไม่ก็ตาม ทายกา จ อนิปผลา ส่วนผู้ให้คือผู้บริจาคย่อมได้บุญได้กุศล ย่อมได้ผลเพราะการบำเพ็ญกุศลและการบำเพ็ญบุญทุก ๆ คราวไป

ทักษิณาทานมีความหมายอย่างนี้ คืออุทิศให้คนตายด้วยการบริจาคบ้าง สมาทานศีลเพื่อสำรวมกายวาจาบ้าง ฟังพระสวดพระพุทธมนต์บ้าง ฟังพระแสดงพระธรรมเทศนาบ้าง ล้วนแต่เป็นทักษิณานุประทานครบถ้วนทั้งสามประการ ตามพรรณนามาฉะนี้

ก็แต่ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดนี้ตลอด ๒๕ ปีที่ท่านเป็นเจ้าอาวาส และท่านเป็นเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี ในสมัยเมื่อการปกครองคณะสงฆ์จัดอยู่ในองค์ ๔ เมื่อท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนียังเป็นพระครูสุวรรณมุนี หรือยังเป็นพระเปรียญ เมื่อท่านได้รับหน้าที่แล้ว ท่านได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของท่าน คือปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ท่านไม่นอนทับสิทธิ์ ท่านใช้สิทธิ์หน้าที่นั้น ๆ ตามกาลตามโอกาสที่ดีงาม ไม่เหมือนพระสังฆาธิการรูปอื่น ๆ เมื่อท่านได้รับหน้าที่แล้วท่านก็ไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งนั้น ๆ ให้เจริญถาวรสืบต่อไป ไม่ยอมใช้สิทธิ์หน้าที่ของตน ส่วนพระเทพสุวรรณมุนีท่านมีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่ของท่าน ท่านตั้งอยู่ในองค์ ๔ คือการปกครองสม่ำเสมอ รู้จักกาลเทศะ การปกครองคนนี้สำคัญมาก ไม่ใช่ว่าจะมีวิชาความรู้เท่านั้น ต้องอาศัยความสามารถเข้าประกอบด้วย อาศัยการประพฤติปฏิบัติประกอบด้วย ทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีงามด้วย เพราะว่าการปกครองคนหมู่มากต้องอาศัยความโง่และความฉลาด บางคราวผู้ปกครองคนต้องเอาความโง่ ปกครองคนฉลาด บางคราวต้องเอาความฉลาด ปกครองคนโง่ หรืออย่างที่พูดกันว่า เป็นคนโง่เป็นนั่นเอง ถ้าเป็นคนโง่เป็น

แล้วว่าปกครองคนนั้น ต้องรู้แต่ต้องมีเหลี่ยม ต้องรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว หรือมิฉะนั้นการปกครองคนก็เหมือนการเล่นว่าว คือต้องผ่อนหนักผ่อนเบา ผ่อนสั้นผ่อนยาว เมื่อคราวจะดึงก็ต้องดึงอย่างนั้น ถ้าดึงแรงมากจะขาดง่าย ถ้าผ่อนเสียเรื่อยไป ว่าวก็ตกหล่นไม่ขึ้นไป

ฉะนั้น ท่านมักจะพูดเสมอ เรื่องการปกครองนี้ไว้บ้าง อย่าเคร่งครัดจนเกินไป ดังว่าไว้อย่าให้ตึง ถ้าละหย่อนอาจจะหลอนสะเทือนก็ได้ ต้องพยายามรักษาสายกลางไว้ เพื่อเสียหายจะได้ไม่เกิดตามควรแก่ประเพณี ซึ่งนั่นเป็นการปกครองแบบพี่น้อง ถือเป็นหลักพระธรรมวินัย ทั้งตนให้เป็นตัวอย่าง พระเทพสุวรรณมุนีท่านจึงอยู่ในลักษณะเช่นนี้ ท่านจึงปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะพระเถระและประชาชนทั่ว ๆ ไป

ส่วนการศึกษา ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ท่านได้ริเริ่มขยายและบำรุงการศึกษาให้เจริญขึ้นเป็นลำดับ ทั้งปริยัติธรรมและทั้งปฏิบัติธรรม ท่านตั้งสำนักเรียนบาลีขึ้นที่วัดพระธาตุ มีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรสอบเป็นพระเปรียญก็มีหลายรูป นี่เป็นส่วนปริยัติธรรม ส่วนในทางปฏิบัติธรรมท่านก็พยายามส่งเสริม เช่นตั้งสำนักกรรมฐานขึ้นที่วัดท่าแลง ใครมีความสนใจในการปฏิบัติก็เข้าไปปฏิบัติได้ในสำนักนั้น จัดเป็นการปฏิบัติธรรมส่วนหนึ่งสำหรับจังหวัดเพชรบุรี

ส่วนการเผยแผ่ พระเทพสุวรรณมุนี ท่านก็ได้ใช้ความพยายามอบรมพระภิกษุสามเณรโดยกาลเทศะ และท่านพยายามแนะนำพระภิกษุสามเณร ทั้งประชาชนให้มีจิตใจมั่นคงในศีลธรรม จึงปรากฏว่า เป็นที่เคารพของฆราวาสและบรรพชิตทั่วไป

ส่วนการสาธารณูปการนั้น ท่านพระเทพสุวรรณมุนี ท่านก็สนใจในการบำรุงเสนาสนะของวัดวาอาราม ท่านรู้จักกาลและโอกาสที่สมควร เช่น วัดพระธาตุนี้ เมื่อท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนีท่านเริ่มเป็นเจ้าอาวาส เสนาสนะทุกสิ่งทุกอย่าง โดยเฉพาะตรงที่เป็นสังฆาวาส คือส่วนที่พระภิกษุและสามเณรอยู่อาศัยนั้น ก็เป็นเสนาสนะที่เก่าคร่ำคร่าไม่

สะดวกแก่การอยู่อาศัย ไม่เป็นที่สบายของพระภิกษุและสามเณรผู้ใคร่ต่อธรรมปฏิบัติ ครั้นท่านมาอยู่ ท่านก็ได้จัดการบูรณะปฏิสังขรณ์ชำระของเก่าให้หมดไปสิ้นไป ท่านสร้างของใหม่ขึ้นแทนโดยลำดับ ๆ ดังปรากฏแก่สายตาของท่านทั้งหลายอยู่แล้ว เสนาสนะส่วนสังฆาวาสความจริงเป็นสภาพที่เก่าก็หมดไป ที่ปรากฏอยู่ในบัดนี้ เป็นของใหม่ทั้งหมด เพราะความปรารถนาดีของพระเทพสุวรรณมุนี ท่านได้รับความทุกข์ยากลำบากในการปฏิสังขรณ์เสนาสนะทั้งหลายเหล่านี้ ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุและสามเณรให้เป็นที่อยู่อาศัยอันสบาย และเป็นสิ่งที่ถาวรมั่นคง และสวยงามสมควรอันเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุและสามเณร

ส่วนในด้านพุทธาวาส ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ท่านก็ปรับปรุงปฏิสังขรณ์ โดยเริ่มตั้งแต่พระวิหารคด ตลอดถึงการเปลี่ยนกระเบื้องหลังคา จากกระเบื้องธรรมดาเป็นกระเบื้องเคลือบ ปิดทองพระพุทธรูปตามคดนั้น ๆ สำเร็จเรียบร้อย อันเป็นสิ่งที่น่านมัสการกราบไหว้บูชาและน่าเลื่อมใส ในระหว่าง ๒๕ ปี ท่านใช้ความพยายามและความสามารถปฏิสังขรณ์วัดนี้ได้ดีเด่นได้จนถึงทุกวันนี้ การที่ท่านทำดังนั้น ก็เพื่อช่วยกันรักษาโบราณวัตถุให้เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา เพราะว่าวัดมหาธาตุนี้เป็นวัดที่เก่ามาก และเป็นวัดที่สำคัญของจังหวัดเพชรบุรี และเป็นพระอารามหลวง สมัยเมื่อพระเทพสุวรรณมุนีท่านเป็นเจ้าอาวาสอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์เสด็จมาที่วัดนี้หลายครั้ง เริ่มตั้งแต่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เสด็จมาทรงกระทำวิสาขบูชา ทำให้เห็นว่าวัดมหาธาตุนี้มีเกียรติอันยิ่งใหญ่ ก็อาศัยท่านเจ้าอาวาส คือ พระเทพสุวรรณมุนี ท่านได้พยายามจนเป็นที่ไว้วางใจของประชาชนและรัฐบาล เมื่อท่านถึงแก่กาลมรณภาพไปแล้วเช่นนี้ คณะศิษยานุศิษย์ตลอดจนบุคคลที่เคารพและนับถือ ก็มาระลึกถึงคุณงามความดีของท่าน อันเกิดมีแก่คณะบ้าง ส่วนตัวบ้าง แก่วัดวาอารามบ้าง จึงได้มาร่วมใจกันบำเพ็ญกุศลโดยลำดับกาล นับแต่ท่านมรณภาพจนถึงปัจจุบันนี้ การบำเพ็ญกุศลในวันเช่นนี้เป็นประเพณีของชาวโลกระลึกถึงอุปการคุณเคยมีต่อท่าน เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เราหวัง

ดีต่อท่านอย่างไร เมื่อท่านมรณภาพไป เราก็ยังหวังดีต่อท่านอย่างนั้นด้วยน้ำใจไม่จืดจาง เมื่อเราหวังดีต่อเขา ต่อไปเราจะได้พบบุคคลผู้หวังดีต่อเราอย่างนั้น เมื่อเราได้อุปการะเขา เราเองก็จะได้พบบุคคลอุปการะเราเป็นเงาตามตัว เมื่อได้บำเพ็ญกุศลอันเกี่ยวกับคนตายอย่างนี้ ก็ต้องยกกรณีอย่างนั้นเป็นอารมณ์ของดวงใจ คือพิจารณาให้เห็นถึงความจริงของทุกชีวิต เมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องมีความตายเป็นที่สุดของชีวิต ความตายไม่ยกเว้นใคร พระพุทธเจ้าทรงเตือนพุทธบริษัทเป็นปัจฉิมโอวาท ในวันเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า

ภิกฺขเว ขย วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายทั้งปวงมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกท่านทั้งหลายยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด ดังนี้ เพราะว่าสังขารมีอันสิ้นไปเสื่อมไปเช่นนี้ พระโอวาทตักเตือนใจพุทธบริษัททั้งหลายว่า **ยถาปิ เสลา นภํ อาหจฺจ ปพฺพตา** ดังนี้ เป็นต้น แปลใจความว่า ภูเขาทั้งหลาย ล้วนแล้วด้วยหินเป็นแท่งทึบ สูงจดฟ้า กลิ้งทับสัตว์แต่ทิศทั้งสี่ ฉันใด **เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ** ความแก่และความตายย่อมครอบงำสัตว์ทั้งหลายฉะนั้น ผู้นั้นจะเป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นเจ้าเมือง เป็นไพร่ เป็นคนขอทาน เป็นทาส ก็ตาม ชรามรณะไม่มีเว้นใคร

ผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญาเห็นประโยชน์ของตน ควรปลูกศรัทธาคือความเชื่อไว้ในพระพุทธศาสนา มีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และปฏิบัติธรรมด้วยกายวาจาและใจ บัณฑิตย่อมสรรเสริญผู้นั้นในโลกนี้โดยแท้ แม้ผู้นั้นจะละโลกนี้ไป เขาย่อมร่าเริงบันเทิงใจในโลกหน้า ดังนี้

ตามที่บรรยายมานี้เป็นสำนวนพระบาลี **ปพฺพโต ปมคาถา** ที่สมเด็จพระศาสดาทรงประทานแก่พุทธบริษัทด้วยพระองค์ทรงมีเมตตาปราณี พระองค์ทรงปรารถนาดีแก่ชาวโลกทั้งหลาย เพื่อจะได้แสวงหาที่พึ่งแก่ตนในเวลาที่ความตายมาถึง อย่ามัวพะวงหลงใหล

ในสิ่งที่ล่วงไปแล้ว เพราะสิ่งที่ล่วงไปแล้วจะเรียกกลับอีกไม่ได้ อนาคตก็ยังมาไม่ถึงมัน ก็ไม่เที่ยงว่าจะให้ผลอย่างไรแน่นอน สิ่งใดที่ล่วงไปแล้ว สิ่งใดที่ยังมาไม่ถึง สิ่งนั้นก็ยังมาไม่ถึง สิ่งใดเห็นในปัจจุบันธรรม คือเห็นแจ้งที่เกิดขึ้นเฉพาะในที่นั้น แน่ชัดไม่กลับกลอก ควรเจริญไว้เป็นนิจ ประกอบจิตให้มั่นคง อย่าประมาท **อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ โกชญฺญา มรณํ สุเว** ความเพียรอันเป็นเครื่องเผากิเลสควรทำเสียในวันนี้ ไม่มีใครจะรู้ว่าความตายจะมีแก่เราในวันรุ่งขึ้น การต่อสู้ด้วยมัจจุราชผู้มีเสนาใหญ่ได้แก่เขาทั้งหลายโดยแท้ เมื่อถึงเวลาแล้วจะต้องเป็นไปตามเวลา บัณฑิตผู้สงบระงับแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคลที่มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ กล่าวคือการประพฤติธรรม พยายามเผากิเลสทั้งหลาย ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืน มีราตรีเดียวเจริญ แม้ว่ามีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวก็ยังประเสริฐกว่าผู้ที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ คือไม่ประพฤติธรรม

ฉะนั้น การที่คณะเจ้าภาพพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์และญาติมิตรทั้งหลายมาร่วมกันบำเพ็ญกุศล ณ โอกาสนี้ เพื่อบำเพ็ญอันเกี่ยวกับการตาย ควรพิจารณาด้วยปัญญาว่า โลกสันนิวาสที่สัตว์ทั้งหลายอาศัย เกิด แก่ เจ็บ และอาศัยตายนี้ รุ่มร้อนด้วยเพลิงคือกิเลส เพราะถูกความมืดปกคลุมไว้ เมื่อเป็นดังนี้ ควรแสวงหาดวงประทีปคือปัญญาส่องหาทางกำจัดความมืดเสีย ด้วยการเสียสละเพื่อกำจัดมัจฉริยะ เพื่อกำจัดโทสะด้วยการสำรวมกายวาจา และกำจัดโมหะด้วยการอบรมจิตให้บรรเทาความโลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อใช้แสงสว่างคือปัญญาพิจารณาได้มากเพียงใด ก็กำจัดความมืดได้เพียงนั้น การกำจัดความมืดคือโมหะนั้นแหละ จะเป็นทางบรรเทาทุกข์ได้ทั้งปวง เพราะเหตุนี้ ต้องพยายามรักษากายวาจาใจไม่ให้อาสวะโทษท่วมทับได้ ต้องอาศัยการสังวรระวังรักษาเมื่อกันไว้ได้ก็จะพ้นทุกข์ได้ทั้งปวง สมด้วยนัยพุทธภาษิตว่า

สพฺพตฺถ สํวุตฺโต ภิกฺขุ สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ ผู้สำรวมในทวารทั้งปวงย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ดังนี้ **อิมินา กตปุญฺเญน** ขออานิสงส์ทักษิณานุประทานนี้ จงสำเร็จเป็นปัตตานุโมทนามัย แด่ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี สมควรแก่คติในสัมปรายภพทุกประการ

รับประทานวิสัชนาในพระธรรมเทศนา สมควรแก่เวลาเพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

พระธรรมเทศนาของพระธรรมปิฎก เจ้าคณะภาค ๑๕

เนื่องในวาระบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร

พระเทพสุวรรณมุนี (สุวณฺณมหาเถร)

ณ วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ชีวิตํ พฺยาธิ กาโล จ
เทหนิกฺขิปนํ คติ
ปญฺเจเต ชีวโลกสฺมึ
อนิมิตฺตา น นายเลติ

ณ บัดนี้จักได้รับประทานแสดงพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นการประกาศพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และเป็นการอนุโมทนาในส่วนกุศลทักษิณานุประทาน คือการทำบุญอุทิศถวายท่านผู้มรณภาพ เนื่องในวันสัตตมวาร ซึ่งศิษยานุศิษย์ญาติมิตรและผู้มีความเคารพนับถือทั้งหลาย ได้พร้อมใจกันบำเพ็ญกุศลถวายแด่ ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี สุวณฺณเถระ อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ และอดีตเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี ที่ท่านได้มรณภาพแล้ว ๗ วัน

ด้วยความเคารพนับถือ ด้วยความกตัญญูกตเวที ตั้งใจบำเพ็ญกุศลถวายในคราวนี้ อันเป็นการกระทำของศิษยานุศิษย์ ญาติมิตร และผู้ที่เคารพนับถือในท่านเจ้าคุณ ตั้งใจกระทำด้วยความกตัญญูกตเวทีอย่างนี้ ถ้าท่านทราบด้วยวิญญาณวิถีอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ท่านเจ้าคุณก็จะรู้สึกปลาบปลื้มปิติยินดีเป็นอย่างยิ่ง จะต้องขอบใจขอบคุณ ศิษยานุศิษย์ และญาติมิตรตลอดถึงท่านที่เคารพนับถือ ทั้งฝ่ายสงฆ์และคฤหัสถ์ ซึ่งมีท่านพระครูศรีวชิรภูษิต รองเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

ในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ท่านก็ได้ประกอบคุณงามความดีอันเป็นประโยชน์ทั้งส่วนตัวของท่านเอง และทั้งประโยชน์ของผู้อื่น เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาอยู่เป็นอันมาก ประโยชน์ส่วนตัวของท่านนั้นนับตั้งแต่ท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านก็ตั้งใจเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ท่านสามารถสอบนักธรรมชั้นเอกได้ ฝ่ายพระบาลีท่านก็สอบได้เป็นพระเปรียญธรรม ต่อมาท่านก็ได้รับภาระหน้าที่ของคณะสงฆ์ ท่านก็ยินดีรับไม่ปฏิเสธ เป็นต้นว่าท่านเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ต่อมาก็ได้รับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสวัดชมพูพน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นพระอารามหลวง ด้วยความรู้และความสามารถของท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ท่านก็ได้พัฒนาวัดมหาธาตุวรวิหารให้มีความรุ่งเรือง ให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี โดยที่ท่านปรับปรุงเสนาสนะของวัดมหาธาตุให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามมาก เมื่อท่านได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี ท่านก็รับหน้าที่เจ้าคณะจังหวัดสืบมาจนถึงวันมรณภาพ ซึ่งท่านก็ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ที่ท่านได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ด้วยดีเสมอมา

ในด้านการศึกษา ท่านก็จัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมและฝ่ายบาลี และยังแนะนำให้วัดต่าง ๆ ในเขตปกครองของท่าน ให้จัดตั้งการศึกษาพระปริยัติธรรม มีความเจริญขึ้น โดยเฉพาะที่วัดมหาธาตุนี้ในปีหนึ่ง ๆ จะมีพระภิกษุและสามเณรสอบไล่ได้เป็นพระมหาเปรียญกันมาก ล้วนแต่เป็นกำลังของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น จะยกตัวอย่าง เช่น พระครูศรีวชิรภูษิต รองเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ และอดีตเลขานุการจังหวัดเพชรบุรี ท่านก็เป็นพระเปรียญธรรม ซึ่งเกิดขึ้นจากวัดมหาธาตุนี้โดยตรง และท่านได้สร้างตัวอาคารเรียนขึ้นอีกด้วย นับว่าท่านได้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติและพระศาสนา โดยที่ท่านจัดหาสถานที่ศึกษาให้กุลบุตรกุลธิดาเพิ่มขึ้น ช่วยให้การศึกษาของชาติดีขึ้น

ประวัติย่อ ๆ ของท่านเพียงเท่านี้ก็แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความสามารถทำความเจริญให้แก่คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีเป็นอย่างมาก เพราะเหตุนี้ ท่านจึงเจริญในสมณศักดิ์ เป็นพระครูสุวรรณมุนี ต่อมาท่านก็ได้รับเลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ราชทินนามว่า พระสุวรรณมุนี ต่อมาก็ได้รับเลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่คือเป็นพระราชาคณะชั้นราช มีราชทินนามว่า พระราชสุวรรณมุนี ครั้นต่อมา ท่านก็ได้รับเลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นเทพ มีราชทินนามว่า พระเทพสุวรรณมุนี อันเป็นการสนองคุณงามความดีของท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี

ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ท่านเกิดมาในโลกนี้ ท่านก็ได้บำเพ็ญประโยชน์ส่วนตัวของท่านบ้างและประโยชน์ส่วนรวมบ้าง ท่านได้บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่คณะสงฆ์ ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และประโยชน์แก่ประเทศชาติ ท่านเป็นผู้มีความสามารถรูปหนึ่ง เมื่อท่านมรณภาพไปแล้ว ทางคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีก็ขาดพระมหาเถระไปรูปหนึ่ง ขาดพระที่มีความรู้และความสามารถที่สำคัญไป แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องของสังขาร ห้ามกันมิได้ ธรรมดาของสังขารเมื่อมีการเกิด ก็จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง และมีการแตกสลายในที่สุด ไม่มีสังขารใดที่จะหนีกฎธรรมดาอย่างนี้ไปได้ ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ท่านก็หนีกฎอย่างนี้ไปไม่ได้ คือเมื่อท่านมีชีวิตขึ้นมาในโลกนี้ สังขารของท่านก็มีการเปลี่ยนแปลง ในครั้งสุดท้ายเป็นอาพาธอย่างหนัก ถึงกระนั้นบรรดาศิษยานุศิษย์ก็ได้ถวายการรักษาอย่างสุดความสามารถ โดยนำท่านไปรักษาที่โรงพยาบาลเพชรบุรี และที่โรงพยาบาลศิริราช แม้นายแพทย์ผู้มีความรู้และความสามารถ จะพยายามช่วยชีวิตของท่านสักเท่าใด ๆ ก็ไม่สามารถจะช่วยท่านได้ สังขารของท่านจึงแตกดับในที่สุด อันเป็นกฎธรรมดาของสังขาร เราทั้งหลายก็อาจจะคิดว่า ท่านควรจะมีอายุมากกว่านี้อีก แต่ก็ถึงคราวหมดอายุของท่านเสียแล้ว

เรื่องของความตายก็ไม่มีใครรู้ว่า คนเราเกิดมาแล้วจะไปตายกันเมื่อไร นอกจากจะรู้กันไม่ได้แล้ว ก็จะเลือกเอาเองอีกก็ไม่ได้ด้วย คือว่า เมื่อเกิดมาในโลกนี้แล้ว จะเลือกเอาว่าขอให้มีอายุเท่านั้นขอให้มีอายุเท่านี้แล้วจึงตาย ถ้าอายุยังไม่ถึงเท่านั้นเท่านี้ก็อย่าตาย ขอให้อยู่ต่อไปอีกอย่างนี้ก็เลือกไม่ได้ ตามหลักธรรมที่ท่านแสดงว่า ชีวิตคือความเป็นอยู่อย่างหนึ่ง พยาธิคือความเจ็บไข้อย่างหนึ่ง กาลเวลาที่ต้องตายอย่างหนึ่ง สถานที่ที่จะตายอย่างหนึ่ง ทางที่จะไปเกิดข้างหน้าอย่างหนึ่ง เป็นเรื่องที่รู้กันไม่ได้ ไม่มีเครื่องหมายอะไรบอกให้รู้ นอกจากไม่รู้แล้วจะเลือกเอาเองก็ไม่ได้ด้วย ต้องเป็นไปตามเหตุผลและตามกรรมที่ตนทำเอาไว้ ข้อที่ว่าชีวิตคือความเป็นอยู่เลือกไม่ได้นั้น ก็คือว่าคนเราเกิดมาแล้ว เราเลือกให้ชีวิตของเราเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ขอให้มีความสุขความเจริญ ขอให้มีความรุ่งเรือง มันก็เป็นไปไม่ได้ เพราะทุกคนก็อยากจะให้มีชีวิตของตนมีแต่ความสุขความเจริญอยู่เสมอ แต่ก็ไม่สำเร็จ บางชีวิตก็มีแต่ความอับเฉา และเต็มไปด้วยความโศกเศร้าเดือดร้อนตลอดกาล และรู้ไม่ได้ด้วยว่าชีวิตของเรานี้จะไปถึงที่สุดของชีวิตคือความตายเมื่อไร บางคนเกิดมาแล้วก็อยู่ในโลกนี้ได้นานหลายสิบปี บางท่านก็ถึงร้อยปี แต่บางชีวิตเกิดมาในโลกนี้ได้ไม่ถึงวันก็ตาย บางคนไม่ถึงชั่วโมงก็ตาย

การที่คนเราเกิดมาในโลกนี้ จะมีชีวิตอยู่นานหรือไม่นาน คือเรียกว่าอายุยืนหรืออายุสั้น ก็มีปัญหาต่าง ๆ กัน บางศาสนาว่า มีผู้วิเศษท่านหนึ่งสุดแท้แต่จะเรียกชื่อเป็นผู้บันดาลให้คนมีอายุยืนและอายุสั้น ท่านผู้วิเศษนั้นจะเป็นผู้บันดาลให้ ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าพระองค์ไม่เคยตรัสไว้ในที่ไหนว่า ท่านเป็นผู้บันดาลชีวิตของคนได้ ท่านได้แต่ตรัสว่า นี่เป็นทางที่มีอายุยืน นี่เป็นทางที่มีอายุสั้น นี่เป็นทางดีเป็นทางชั่ว นี่เป็นทางบุญ นี่เป็นทางบาป นี่เป็นทางสวรรค์ นี่เป็นทางพระนิพพาน ท่านบอกให้อย่างนี้ แต่การเดินทางไปในที่ต่าง ๆ นั้น เป็นเรื่องของผู้นั้นแต่ละคน ๆ จะไปทำแทนกันไม่ได้ สุดแท้แต่กรรมของเรา พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงเหตุที่ทำให้คนเรา

มีอายุยืนและอายุสั้นไว้ว่า สำเร็จแต่กรรม ถ้าผู้ใดมีกุศลกรรมบถ ๑๐ บริบูรณ์มาแต่อดีตชาติ ผู้นั้นจะเป็นผู้มีอายุยืนถึง ๑๐๐ ปีทีเดียว แต่ถ้าผู้ใดไม่มีกุศลกรรมบถ ๑๐ หรือมีแต่ไม่ครบบริบูรณ์มาแต่อดีตชาติ แม้เขาจะมีการปรารถนาให้มีอายุยืน แต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะเป็นเรื่องของกรรม เขาจะต้องมีอายุสั้น

ในธรรมบาลชาดก ได้แสดงไว้ว่า ตระกูลของธรรมปาลทุก ๆ คนในตระกูลนั้น จะต้องมีอายุถึงร้อยปีแล้วจึงตาย ถ้าไม่ถึงร้อยปีก็ยังไม่ตาย จึงได้เรียกว่าตระกูลธรรมปาล แปลว่าตระกูลที่รักษาธรรม ธรรมในที่นี้ก็คือกุศลกรรมบถ ในอดีตชาติถ้าใครบำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ เต็มบริบูรณ์ คือด้วย กายสุจริต ๓ วจีสุจริต ๔ มโนสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์ทุกอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง กุศลกรรมนั้นจะสนองให้มีอายุยืนอย่างแน่นอน

ข้อนี้ ถ้าจะเปรียบเทียบ ก็อาจจะพอเห็นได้คือว่าตามธรรมดาของผลไม้มีอายุประจำ ยกตัวอย่าง เช่น ส้มโอ ถ้าเก็บไว้จะอยู่ได้เท่านั้นเท่านี้ สมมุติว่าอยู่ได้หนึ่งเดือน ส้มโอที่เก็บไว้ได้ถึงหนึ่งเดือนไม่เน่า ไม่เสีย และเป็นส้มโอที่บริสุทธิ์ คือเวลาเก็บมาจากต้นไม่ชอกช้ำ นั่นแหละส้มโอนั้นจึงจะอยู่ได้หนึ่งเดือน เพราะเป็นส้มโอที่บริสุทธิ์ คือเวลาเก็บมาจากต้นไม่ชอกช้ำ หรือเวลาเก็บ เอาไม้สอย ไม่กระแทกถูกให้มันชอกช้ำ ส้มโอที่ไม่บริสุทธิ์ มีความชอกช้ำอย่างนี้ จะเก็บไว้ไม่ถึงเดือน ยิ่งชอกช้ำมากยิ่งมีอายุน้อย เก็บไว้ไม่ได้เท่าไรก็จะเน่าเสียแล้ว คนที่เกิดมาเป็นผู้บริสุทธิ์คือ กายบริสุทธิ์ วจีบริสุทธิ์ มโนบริสุทธิ์ เรียกว่าบริสุทธิ์ทั้งสามทาง เป็นกุศลกรรมบถ ๑๐ แล้ว ก็เหมือนกับส้มโอที่บริสุทธิ์ จะอยู่ได้ถึงร้อยปีทีเดียว ถ้าหากไม่บริสุทธิ์อย่างนี้ อายุไม่เท่าไร อายุน้อย เหมือนส้มโอที่ชอกช้ำ ถ้ายิ่งชอกช้ำมาก ก็ยิ่งเน่าเร็ว ถ้าชอกช้ำน้อยก็จะอยู่ได้นานหน่อย อายุวัฒนที่แสวงหากัน ก็อยู่ตรงนี้นั่นเอง คือถ้าผู้ใดปรารถนาที่จะมีอายุยืนต่อไป ก็จะต้องบำเพ็ญกุศลกรรมบถให้บริบูรณ์ คือให้มีกายสุจริต ๓ วจีสุจริต ๔ มโนสุจริต ๓ มีเมตตาไม่ทำร้ายชีวิตสัตว์เป็นต้น ถ้าอย่างนี้จะเป็นผู้มีอายุยืนแน่นอน แต่ว่าอย่าประมาทเมื่อเกิด

มาในโลกนี้แล้ว ก็ไม่มีทางที่จะรู้ได้ว่า เราจะมีอายุสักเท่าไร อายุยืนหรืออายุสั้นก็ไม่รู้ ถ้าหมอทายก็เป็นการคาดคะเนตามตำราที่ท่านผู้รู้ได้เขียนไว้ แล้วก็เลือกไม่ได้ว่า ขอให้เรามีอายุเท่านั้นขอให้เรามีอายุเท่านี้

ข้อที่ว่าพยาธิคือความเจ็บไข้รู้ไม่ได้ คือมีความหมายว่า คนเราเกิดมาต้องมีโรค มีพยาธิซึ่งเป็นกฎธรรมดาข้อหนึ่งของชีวิต ดังคำที่กล่าวไว้ใน อภิณหปัจจเวกขณะว่าเรามีความเจ็บเป็นธรรมดา เราหนีความเจ็บไปไม่พ้น ก็หมายความว่าพยาธิ ความเจ็บไข้นี้มันเป็นเรื่องธรรมดาอย่างหนึ่งของชีวิต เมื่อเรามีชีวิตอยู่ในโลกนี้แล้ว นับแต่วันที่เราเกิดมา จะไม่เคยเจ็บไข้เลยเป็นอันว่าไม่มี เพียงแต่ว่าจะเจ็บมากหรือเจ็บน้อยเท่านั้นเอง แม้พระพากุละผู้เป็น เอตทัคคะในทางไม่มีโรค ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีโรค แต่ท่านเป็นคนที่มีโรคน้อยที่สุด คือมีโรคไม่มากนั่นเอง ทุก ๆ คนก็อยากจะเป็นผู้มีสุขภาพดี มีร่างกายแข็งแรง ไม่มีใครอยากจะเป็นคนขี้โรคเพราะโรคนั้นไม่ให้ความสุขแก่ใคร ให้แต่ความทุกข์อย่างเดียวเท่านั้น นอกจากให้ความทุกข์แก่ผู้ที่เป็นโรคแล้ว ยังให้ความทุกข์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่นญาติศิษยานุศิษย์ก็พลอยเป็นทุกข์ไปด้วย แต่มันก็เป็นเรื่องที่ห้ามไม่ได้ บางคนเกิดมาแล้วก็เป็นคนมีโรคมาก บางคนเกิดมาแล้วก็มีโรคน้อย บางคนก็ไม่ค่อยจะมีโรค บางคนเกิดมาแล้วถึงกับพูดว่า เกิดมาเหมือนกับเอาหม้อยาติดตัวมาด้วย ครั้นจะไปไหนก็ต้องมียาติดตัวไปด้วยถ้าขาดยาเมื่อใดก็ต้องมีเรื่องยุ่งเมื่อนั้น นี่มันก็เป็นเรื่องของกรรมเหมือนกัน พระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ว่าผู้ที่มีโรคมากหรือโรคน้อยก็เกิดมาจากกรรมของตนเอง ผู้ใดไม่มีเมตตาชอบเบียดเบียนผู้อื่นให้มีร่างกายบาดเจ็บทุพพลภาพ ผลของกรรมนั้นทำให้เขามีร่างกายไม่ปกติ มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนอยู่เสมอ ส่วนผู้ใดมีเมตตาประจำใจ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสัตว์อื่นให้มีร่างกายบาดเจ็บทุพพลภาพ ผลของเมตตานั้น จะบันดาลให้เขาเป็นผู้มีร่างกายบริสุทธิ์ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนแม้แต่น้อย

มีตัวอย่างอยู่ที่พระนำมาอ้าง คือว่ามีพระองค์หนึ่ง ชื่อพระติสสะ พอท่านได้บวชแล้วท่านไม่ต้องทำอะไร ท่านเริ่มเป็นโรคทีเดียว ตอนแรกก็มีเม็ดเล็ก ๆ ขึ้นตามตัว ต่อมาเม็ดนั้นก็ขยายใหญ่ขึ้นและแตกเป็นน้ำเลือดน้ำหนองและกระดูกแตก ท่านก็นอนรอความตาย พระพุทธเจ้ากับพระอานนท์เสด็จไปเยี่ยมและช่วยปฏิบัติท่าน ให้ท่านสรงน้ำล้างร่างกายให้สะอาดและมีจิตใจปลอดโปร่ง แล้วพระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงธรรมให้ฟัง ที่พระสงฆ์เอามาใช้เป็นคาถาบังสุกุลว่า อจิรํ วตยํ กาโย ไม่เที่ยงหนอ ร่างกายนี้ ปฐวึ อธิเสสฺสติ จักนอนทับแผ่นดิน ฉุฑฺโฑ อเปตวิญฺญาโณ ถูกทอดทิ้งปราศจากวิญญาณ นิรตฺถํว กลิงฺครํ เหมือนท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์ ฉะนั้น เพียงเท่านี้ พระติสสะ ท่านก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และท่านก็นิพพานพอดี เพราะเหตุที่ท่านมีตัวเน่าและมีกลิ่นเหม็นเน่า เต็มไปด้วยน้ำเลือดและน้ำหนอง ท่านจึงมีชื่อว่า ปูติคัตตติสสะ โดยเติม ปูติคัตต เข้ามา แปลว่าพระติสสะมีตัวเน่า พระสงฆ์ก็สงสัยว่า พระที่มีอุปนิสัยถึงพระอรหันต์อย่างนี้ ทำไมจึงเป็นโรคภัยไข้เจ็บถึงกับตัวเน่า กระดูกแตก พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงแสดงว่า มันเป็นผลของกรรมของท่านส่วนหนึ่ง ซึ่งท่านจะหนีกรรมนั้นไปไม่พ้น ผลของกรรมก็คือว่าแต่ก่อนนี้ ท่านเป็นนายพรานไปเที่ยวจับนกมาขาย ถ้าวันไหนขายไม่หมดเขาก็เก็บเอาไว้ขายในวันรุ่งขึ้น นกมันถูกขัง มันก็ร้องจนหนวกหู นายพรานจับนกนั้นไปฟาดกับพื้นดิน จนหัวนกแตกบ้าง ปีกหักบ้าง ขาหักบ้าง นกมันก็เจ็บปวดแทนที่มันจะร้อง แต่มันไม่ร้อง เพราะมันร้องไม่ออก ได้แต่ทำตาปริบ ๆ และนอนรอความตาย ท่านทำร้ายร่างกายของนกอย่างนี้ ผลของกรรมจึงบันดาลให้ท่านเกิดมา และพอท่านได้บวชแล้วกรรมนั้นก็ตามมาหาท่าน ทำให้ท่านมีร่างกายแตก ท่านไม่ต้องทำอะไร ท่านรักษาตัวของท่านอย่างเดียว จนกระทั่งท่านตาย

ฉะนั้น ท่านที่ปรารถนาอยากจะมีร่างกายบริสุทธิ์ มีสุขภาพแข็งแรง พลานามัยดี ก็ต้องสร้างกรรมดี โดยเฉพาะเมตตาต่อผู้อื่นและสัตว์อื่น ไม่ทำร้ายร่างกายของผู้อื่น

และสัตว์อื่นให้ทุกข์ลำบากเจ็บ อันนี้เราจะเห็นว่า เด็ก ๆ ชอบรังแกสัตว์ ชอบยิงนกเล่น ทิ้ง ๆ ที่มันไม่เคยรังแกและทำความเดือดร้อนให้เลย พยายามเอายางสติ๊กไปยิงมัน ถ้ายิงมันไม่ถูกก็โกรธตัวเอง แต่พอยิงถูกก็ชอบใจ ดีใจ ถ้าหากว่าแกมันยิงตัวเองบ้างก็คงจะโกรธมันบ้าง ลักษณะอย่างนี้เรียกว่าขาดเมตตาธรรม เด็ก ๆ บางคนเห็นสุนัข เห็นแมวก็ชอบรังแกมัน จับโยนเล่นบ้าง เตะมันเล่นบ้าง อย่างนี้แล้วรู้สึกว่าสนุกดี นั่นแหละจะสะสมกรรมจะสนองให้ ต่อไปเขาจะมีร่างกายทุพพลภาพ เป็นคนขี้โรค เพราะผลของกรรมสนองให้ แต่ถึงอย่างไรคนที่เกิดมาแล้วก็ยังมีโรค ก็ไม่รู้หรอกว่าโรคอะไรที่มันจะทำให้เราตาย คือเราจะไปตายด้วยโรคอะไร เพราะมันมากมายเหลือเกิน นอกจากนั้นเราเลือกไม่ได้ด้วยว่า ขออย่าให้ตายด้วยโรคที่ทรมานเลย ขอให้ตายสบาย ๆ เรียกว่าตายง่าย ๆ เช่นในสมัยนี้ ที่เขาเรียกว่า โรคหัวใจวาย รู้สึกว่ามันง่ายดี แต่มันก็ไม่แน่ เพราะเลือกไม่ได้ เป็นอันว่าความเจ็บไข้เราก็รู้ไม่ได้เหมือนกัน มันก็สุดแท้แต่กรรมของเราที่ทำมา นั่นเอง เด็ก ๆ เกิดมาแล้วเราจะมองที่ตัวเด็กว่า ต่อไปเด็กคนนี้จะต้องไปตายด้วยโรคนั้นโรคนี้ ไม่มีเครื่องหมายบอกเราให้รู้เลย

ข้อที่ว่า กาลเวลาที่เราจะตายก็ไม่รู้ ก็หมายความว่า คนเราเกิดมาแล้วจะไปตายเวลาไหนก็ไม่รู้ ก็ไม่รู้ว่าจะตายในเวลากลางวันหรือกลางคืน ก็ไม่รู้ว่าเราจะตายเวลาไหนอีกเหมือนกัน เพราะเวลาแบ่งเป็นระยะ คือ เช้า สาย เที่ยง บ่าย เย็น เป็นค่ำ และ นาที วินาที เราก็ไม่รู้ว่า เราเกิดมาแล้วจะตายเวลาเช้า หรือ เวลาสาย บ่าย เที่ยง เย็น หรือในชั่วโมงไหน กลางวันหรือกลางคืน เราก็ไม่รู้ว่าเราจะตายกี่ทุ่มกี่ยาม เรารู้ไม่ได้และเลือกไม่ได้ด้วย ขอให้ตายเวลานั้นเวลานี้เกิดมันสะดวกดี เช่น ขอให้ตายเวลากลางวันแจ้ง ก็เลือกไม่ได้ บางทีไปตายเสียกลางคืนตอนหัวค่ำบ้าง กลางดึกบ้าง เช้ามืดบ้าง เป็นอันว่าเรารู้ไม่ได้แล้วและเลือกอีกไม่ได้ด้วยขอให้ตายเวลานั้นเวลานี้

อีกประการหนึ่งเรื่องของกาลเวลานี้ เป็นเรื่องของความยุติธรรมที่สุด จากการกล่าวหาว่า กาลเวลาไม่ยุติธรรม ไม่อาจจะพูดได้ เพราะเหตุว่าเวลาของคนจน ของคนรวย ของคนโง่ ของคนฉลาด ของคนขยัน หรือของคนเกียจคร้าน มันก็มีเวลาเท่าๆ กัน วันหนึ่งๆ ก็มีเท่ากัน และมันก็เท่ากันหมด ไม่มียกเว้นใครเลย ไม่ใช่เวลาของคนมั่งมีเวลามากกว่า เวลาของคนจนมีน้อยกว่า ไม่ใช่อย่างนั้น การมีเงินมีทอง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา แต่มันขึ้นอยู่กับความขยัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา เพราะฉะนั้น กาลเวลาเป็นของยุติธรรม อีกประการหนึ่งเมื่อกาลเวลาล่วงเลยไปเท่าไร มันก็ทำให้คนในโลกนี้ต้องมีความแก่ขึ้นตามกาลเวลาทุกคน ไม่มีการยกเว้น สมมุติว่ากาลเวลาล่วงเลยไปวันหนึ่ง คนเราในโลกก็ต้องมีความแก่ไปอีกวันหนึ่ง ไม่ยกเว้นใครเลย ไม่ใช่ว่าคนนี้แก่ คนนั้นไม่แก่ เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไปวันหนึ่ง มันก็ต้องเพิ่มอายุของคนขึ้นอีกวันหนึ่ง นี่เป็นความยุติธรรมอย่างหนึ่งของกาลเวลา ไม่มียกเว้น

มีปัญหาอยู่ข้อหนึ่งว่า มีพญายักษ์หนึ่งนาง มีตาสองข้าง ข้างหนึ่งสว่าง ข้างหนึ่งริบหรี่ มีปากสิบสองปาก มีฟันไม่มาก ปากละสิบสองซี่ เคี้ยวกินสัตว์ทั่วปฐพี พญายักษ์ตนนั้นคือใคร ก็ตอบได้ว่าพระกาล คือกาลเวลานั่นเอง กาลเวลาคือ เดือน ปี ท่านสมมุติกาลเวลาเป็นเหมือนพญายักษ์ ให้ชื่อว่าพระกาล มีตาสองข้างก็คือว่า ในเมืองไทยเราแบ่งเวลาไว้เป็น ข้างขึ้น และข้างแรม ตาสองข้างก็คือข้างขึ้นและข้างแรม ข้างหนึ่งสว่างก็ได้แก่ตาข้างขึ้น คือเวลาข้างขึ้นก็มีความสว่าง ข้างหนึ่งริบหรี่ก็ได้แก่ตาข้างแรม คือเวลาข้างแรมเป็นเวลาเดือนมืดริบหรี่ มีปากสิบสองปากก็หมายความว่า เวลาในเมืองไทยเราแบ่งเป็นสิบสองเดือน และมีฟันไม่มาก ปากละสามสิบซี่ ก็คือว่าเดือนหนึ่งมีสามสิบวันเป็นมาตรฐาน เคี้ยวกินสัตว์ทั่วปฐพี ก็คือว่ากลืนกินชีวิตของสัตว์เข้าไป ถ้าเวลาล่วงเลยไปวันหนึ่ง ชีวิตของคนและสัตว์ก็ล่วงเลยไปหนึ่งวันเหมือนกัน ถ้ากาลเวลาล่วงเลยไปหนึ่งเดือน มันก็กลืนกินชีวิตของคนและสัตว์ไปอีกหนึ่งเดือน คนเราเกิดมาแล้วทุกกาลเวลาก็กลืนกินเอาชีวิตเข้าไป คือชีวิตมากขึ้นทุก ๆ ปี

กาลเวลาที่กลืนกินชีวิตเข้าไป จะเปรียบก็เหมือนอย่างว่า เรากลืนกินอะไรเข้าไป บางคนเกิดมาแล้วมีอายุหกสิบถึงเจ็ดสิบปี ก็แปลว่ารุกขพญายักษ์กลืนกินเข้าไปเกือบจะหมดทั้งตัวแล้ว เหลืออีกนิดเดียวก็หมดตัว คนฉลาดต้องใช้กาลเวลานี้ให้เป็นประโยชน์ แต่ถึงอย่างไรก็ดีไม่รู้ว่า เราจะตายในกาลเวลาใด สถานที่ตายเราก็รู้ไม่ได้ ว่าเราเกิดมาแล้วจะไปตายที่ไหน บางคนก็อาจจะคิดว่า เราเกิดมาแล้วที่ไหน เราก็ตายที่นั่น คือเกิดที่บ้าน เราก็ต้องตายที่บ้าน ข้อนี้ก็ไม่แน่ บางคนไม่ตายที่บ้าน ไปตายเสียที่อื่นก็มี บางคนไปตายที่โรงพยาบาล เวลาเกิด เกิดที่โรงพยาบาล เวลาตายก็ตายเสียที่บ้าน บางคนเกิดที่บ้านเวลาตายก็ไปตายที่โรงพยาบาล บางคนไม่ตายที่โรงพยาบาลแต่ไปตายเสียที่ในน้ำ บางคนเกิดในน้ำแต่เวลาตายไปตายเสียบนบก บางคนเกิดบนบกเวลาตายไปตายเสียในน้ำ บางคนก็ตายแปลก อย่างสมัยนี้ตายในอากาศก็มี เช่นตายบนเครื่องบิน คือเครื่องบินตก ตายก็เคยมีข่าว เพราะเหตุว่าที่ตายมันมีทุกแห่ง ทุกสถานที่ ที่ไม่เคยมีคนตายหาไม่ได้ จะเอาปลายผมหรือปลายเข็มจิ้มลงตรงไหน ไปอยู่ที่ตรงนั้น มันก็ต้องตาย พื้นที่ที่ไปอยู่ ถ้าไม่ตาย แม้เท่าปลายผมหรือปลายเข็มก็ไม่มี อยู่ที่ไหน มันตายทั้งนั้น เพราะฉะนั้น เราจึงไม่อาจจะรู้ได้ว่า เราจะไปตายที่ตรงไหน เพราะสถานที่ในโลกนี้ มันเป็นที่ตายของคนได้ทั้งนั้น

มีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่า พระเจ้าสุปปพุทธซึ่งเป็นพระบิดาของพระนางพิมพายโสธรา โกรธพระพุทธเจ้าว่า ทรงละทิ้งพระนางพิมพายโสธรา ทำให้พระนางพิมพายโสธราต้องเป็นหม้าย ทรงทิ้งพระโอรสคือพระราหุล ทรงทำให้พระราหุลเป็นกำพร้า พระเจ้าสุปปพุทธทรงไม่พอพระทัย และทรงอาฆาตในพระพุทธเจ้าของเรา ครั้นกาลเวลาต่อมา พระเทวทัตไปบวชอยู่กับพระพุทธเจ้า พระเทวทัตไปทำความผิดเข้า ซึ่งเป็นอนันตริยกรรมไว้สองข้อ คือยุยงให้พระสงฆ์แตกจากกันอย่างหนึ่ง และทำร้ายพระพุทธ

เจ้าถึงโลหิตุปบาท พระเทวทัตจึงถูกแผ่นดินสูบ พระเจ้าสุปปพุทธทรงอาฆาตพยาบาทจองเวรในพระพุทธเจ้าว่าทำให้พระนางพิมพาทรงเป็นหม้าย ทำให้พระหลานคือราหุลเป็นกำพร้า และพระเทวทัตอันเป็นพระโอรสของเขาออกบวชก็ทำให้ถูกแผ่นดินสูบ พระเจ้าสุปป-พุทธทรงคิดอย่างนี้ แต่ความจริงที่พระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบนั้น ย่อมเป็นเรื่องความผิดของพระเทวทัตเอง แต่ว่าพระเจ้าสุปปพุทธทรงไม่เห็นดังนั้น พระเทวทัตใช้ให้นายขมังธนูไปยิงพระพุทธเจ้าบ้าง ให้นายควาญช้างปล่อยช้างนาฬาคิรีไปแทงพระพุทธเจ้าบ้าง และตัวเองก็ขึ้นไปบนเขาคิชฌกูฏเวลาพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากภูเขาก็กลิ้งให้ทับพระพุทธเจ้าบ้าง อย่างนี้พระเจ้าสุปปพุทธไม่ยักคิดว่าเป็นความผิดของลูกชายตัวเองนั่นหว่า พระพุทธเจ้าทำให้พระเทวทัตต้องถูกแผ่นดินสูบ คนเช่นนี้เรียกว่าคนมีนิสัยอันธพาลโดยแท้

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระเจ้าสุปปพุทธก็ทรงหาทางแก้แค้น วันหนึ่งพระเจ้าสุปป-พุทธนั้นทรงเสวยน้ำจัณฑ์ คือน้ำสุรา ให้มาเพื่อปลุกใจตนเอง และเป็นการปลุกให้เกิดความกล้าหาญ แล้วก็เสด็จไปนั่งขวางทางบิณฑบาตของพระพุทธเจ้า เพื่อไม่ให้พระ-พุทธเจ้าเสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงที่ตรงนั้น พระเจ้าสุปปพุทธก็ไม่ทรงหลีกทางให้พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงต้องทรงเสด็จกลับ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเสด็จกลับแล้วพระองค์ก็ทรงแย้มให้ปรากฏ การที่พระพุทธเจ้าจะทรงกระทำการแย้มเมื่อใด เมื่อนั้นหมายความว่าต้องมีเรื่องปรากฏขึ้นแน่ พระอานนท์จึงทูลถามว่า มีเหตุอย่างไรหรือ พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งว่า การที่พระเจ้าสุปปพุทธได้เสด็จไปขวางทางบิณฑบาตของเรา ถ้าจะมองกันชั่ว ๆ ไปก็จะเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่นี่เรื่องไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย อย่างนี้เรียกว่าการขวางทางสวรรค์ ขวางทางพระนิพพาน พระอานนท์ทูลถามต่อไป พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า การที่พระเจ้าสุปปพุทธเสด็จไปขวางทางบิณฑบาตของพระตถาคตเช่นนี้เป็นเหตุให้แผ่นดินสูบพระเจ้าสุปปพุทธที่เชิงบันไดปราสาทของพระองค์เอง นับจากวันนี้

ไปอีกเจ็ดวัน และเวลาก็ตรงกับเวลานี้ ข่าวนี้ก็แพร่ไปจนถึงหูพระเจ้าสุปปพุทธ เพราะพระเจ้าสุปปพุทธได้สั่งคนของพระองค์เป็นผู้คอยฟังเหตุการณ์ว่า พระพุทธเจ้าจะทรงตรัสอย่างไร เมื่อพระเจ้าสุปปพุทธทรงสดับข่าวอย่างนั้นแล้ว แทนที่พระองค์จะทรงเกรงกลัวเหตุร้ายอย่างนั้นเพราะว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์อย่างไร เรื่องก็ต้องเป็นไปตามคำพยากรณ์อย่างนั้น แต่พระเจ้าสุปปพุทธกลับทรงหัวเราะพร้อมด้วยการตบพระหัตถ์ และตรัสว่า พระพุทธเจ้าตรัสอย่างไร เรื่องก็ต้องเป็นไปอย่างนั้นทุกครั้งไป แต่คราวนี้เราจะทำให้ชาวโลกเห็นว่า พระพุทธเจ้าเป็นคนหลอกลวงประชาชน เพราะว่าเราจะไม่ยอมให้แผ่นดินสูบตามคำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้า

พระองค์จึงให้คนของพระองค์ขนของมีเครื่องอาหารเป็นต้นขึ้นไปบนปราสาทชั้นที่เจ็ด และจะไม่ลงมาสู่พื้นดินจนกว่าจะสิ้นคำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้า และพระองค์ก็ให้ชักบันไดเสียให้หมดทุก ๆ ชั้น ทรงให้ปิดประตูใส่กุญแจจนหมด เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้พระองค์ลงมาสู่พื้นดินได้ แต่ถึงกระนั้น พระเจ้าสุปปพุทธก็ยังไม่ไว้ใจ พระองค์จึงทรงจัดให้ทหารมหาดเล็กของพระองค์ที่มีรูปร่างแข็งแรงและล่ำสันมาเฝ้าที่ประตู ๆ ละสองคน และทรงสั่งไว้ว่า ถ้าเราจะลงไปข้างล่าง ขอให้ทหารมหาดเล็กจงยึดตัวเราไว้ อย่าให้ลงไปข้างล่างเป็นอันขาด เมื่อพระองค์ตรัสสั่งเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระเจ้าสุปปพุทธก็เสด็จขึ้นสู่ปราสาทชั้นสูงสุดคือชั้นที่เจ็ด ทรงเสวยน้ำจัณฑ์จนเมาโดยไม่นึกถึงความตายแม้แต่น้อย

พอกาลเวลาผ่านมาถึงวันที่เจ็ด คือนับแต่วันที่พระเจ้าสุปปพุทธเสด็จไปนั่งขวางทางบิณฑบาตของพระพุทธเจ้า ในเวลาเช้าพอดี ม้าพระที่นั่งของพระเจ้าสุปปพุทธ ซึ่งเป็นม้าตัวที่โปรดปรานมาก มันอยู่ในโรงข้างล่างก็ส่งเสียงร้อง ม้าตัวนี้เมื่อมันร้องแล้วใคร ๆ ก็ไม่สามารถจะทำให้มันเงียบเสียงลงได้ นอกจากพระเจ้าสุปปพุทธองค์เดียวเท่านั้น เมื่อพระเจ้าสุปปพุทธได้ทรงสดับเสียงม้าของพระองค์ร้อง พระองค์ก็ทรงลืมเรื่องต่าง ๆ จน

จนสิ้น พระองค์จึงเสด็จขึ้นไปชั้นบนของพระองค์ พอพระองค์เสด็จมาถึงประตู ก็เปิดกลอนเอง ประตูนั้นก็เปิดออกโดยไม่มีใครเปิด บันไดก็เลื่อนมาเทียบเอง ส่วนทหารที่พระองค์ทรงตั้งไว้ให้คอยยึดคอยห้ามพระองค์ไว้ ไม่ให้ลงไปข้างล่าง ก็จับพระองค์ขว้างทิ้งลงไปข้างล่าง พระเจ้าสุปปพุทธะให้ระหกระเหินลงมาทีละชั้น ๆ เหตุการณ์เป็นอย่างนั้นทุก ๆ ชั้น เมื่อพระเจ้าสุปปพุทธะก้าวลงสู่พื้นดินเท่านั้น แผ่นดินก็แยกออก แล้วก็สูบพระเจ้าสุปปพุทธะลงไปในอเวจีมหานรก ไปอยู่กับพระเทวทัตซึ่งเป็นพระโอรสของพระองค์ เราก็นำเรื่องนี้มาเล่าก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า เรื่องของความตายนี้ หนีไม่พ้น หนีไปในอากาศก็ตาย หนีไปในน้ำก็ตาย หนีไปในภูเขาก็ตาย หนีไปในแผ่นดินก็ตาย หนีไปไหน ๆ ก็ตาย เพราะที่ตายมันอยู่ในที่ทุก ๆ แห่ง จึงไม่สามารถจะรู้ได้ว่าเราจะตายที่ไหน

ข้อสุดท้าย เมื่อตายแล้วจะไปเกิดที่ไหน เราก็รู้ไม่ได้อีกเหมือนกันว่า เราตายแล้วจะไปเกิดที่ไหน จะไปเกิดเป็นมนุษย์หรือเกิดเป็นเทวดา หรือเกิดเป็นอะไร เราก็รู้ไม่ได้ทั้งนั้น แม้เราจะรู้กว้าง ๆ ว่า ถ้าทำบุญแล้ว เมื่อจวนจะตายนึกถึงบุญไว้ จิตใจก็บริสุทธิ์และจะเกิดในที่สุคติคือทางดี ท่านบอกไว้ว่า มนุษย์เราก็เป็นสุคติ สวรรค์ก็เป็นสุคติ พรหมก็เป็นสุคติ

ฉะนั้น เราก็ไม่รู้ว่าเราจะไปเกิดที่ไหน แต่ถ้าหากว่าทำแต่กรรมชั่วไว้ เวลาตายจิตใจก็เศร้าหมองไม่บริสุทธิ์ก็ไปทุคติ ทุคติก็มีหลายทาง ไปเกิดในนรกก็เป็นทุคติ ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานก็เป็นทุคติ ไปเกิดเป็นเปรตก็เป็นทุคติ ไปเกิดเป็นอสุรกาย ก็เป็นทุคติแล้วแต่ละประเภท และยังแยกกันไปอีกมาก เราก็รู้ไม่ได้อีกเหมือนกันว่า เราจะไปเกิดที่นั่นที่นี่ เลือกไม่ได้ มันสุดแท้แต่กรรม

เป็นอันว่าเรื่องห้าอย่าง คือชีวิตความเป็นอยู่อย่างหนึ่ง พยาธิคือความเจ็บไข้อย่างหนึ่ง กาลเวลาที่จะตายอย่างหนึ่ง สถานที่ตายอย่างหนึ่ง เป็นเรื่องที่รู้ไม่ได้และเลือกไม่ได้ เมื่อรู้ไม่ได้เราก็ไม่ต้องรู้ แต่ว่าเราพยายามสร้างกรรมดีไว้ อย่างที่พระท่านสอนว่า

ให้ทานบ้าง รักษาศีลบ้าง เจริญภาวนาบ้าง สวดมนต์ไหว้พระบ้าง และฟังพระธรรมเทศนาบ้าง เมื่อเราสร้างกรรมดีไว้ สร้างบุญสร้างกุศลไว้ ถึงจะตายเมื่ออายุเท่าไรก็ชื่อว่าตายดี จะตายด้วยโรคอะไรก็ชื่อว่าตายดี จะตายเวลาไหนก็ชื่อว่าตายดี จะตายที่ตรงไหนก็ชื่อว่าตายดี เพราะว่าได้ทำความดีไว้แล้ว เมื่อตายก็ชื่อว่าตายอย่างคนดีตาย อย่างนี้ทางที่จะไปเกิดข้างหน้าก็หวังว่าต้องดีเหมือนกัน ส่วนที่ไม่สร้างกรรมดีไว้ สร้างแต่กรรมชั่ว สร้างแต่ความเดือดร้อนให้แก่คนและสัตว์อื่นอย่างนี้ จะตายเมื่อไร ตายด้วยโรคอะไร ตายเวลาไหน ก็ชื่อว่าตายไม่ดี ตายอย่างคนชั่วตาย จะตายดีได้อย่างไร เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว เมื่อไปเกิดข้างหน้าก็หวังว่าไม่ดีเหมือนกัน

ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ท่านเกิดมาในโลกนี้ท่านสร้างประโยชน์แก่ตัวของท่านสำเร็จ และท่านก็ได้สร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ด้วยความสามารถของท่าน ชื่อว่าท่านสร้างกรรมดีไว้มาก แม้ท่านจะมรณภาพเมื่อมีอายุเท่านี้ มรณภาพด้วยโรคอย่างนี้ มรณภาพในเวลาอย่างนี้ และมรณภาพในสถานที่อย่างนี้ ก็ชื่อว่าท่านมรณภาพดี คือหมายความว่าท่านมรณภาพดีแล้ว เพราะท่านตายอย่างคนดีตาย ท่านก็มีสุคติเป็นหวังได้และเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เมื่อเป็นเช่นนั้น เราทั้งหลายก็ยังระลึกนึกถึงความดีของท่าน จึงได้พร้อมใจกันมาบำเพ็ญกุศล อุทิศถวายแก่ท่าน เพื่อเพิ่มพูนให้ท่านได้รับผลดียิ่ง ๆ ขึ้นอีก ท่านจะได้มีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป การกระทำของศิษยานุศิษย์ ญาติมิตรและผู้ที่เคารพนับถือ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยมีพระครูศรีวชิรภูษิต รองเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวร-วิหารเป็นต้น เป็นผลเพิ่มพูนความดีให้แก่ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนีอีกมาก

ฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายทุก ๆ ท่าน จงตั้งใจอุทิศกุศลถวายแด่ท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี เพื่อท่านจะได้รับอนุโมทนา เพื่อเพิ่มพูนความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป และเมื่อท่านทราบแล้วก็คงจะปราบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างมาก เราทั้งหลายได้ตั้งใจบำเพ็ญกุศลถวาย ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันโดยมิได้เว้นแต่ละวัน แม้ท่านจะไม่มากล่าวขอบคุณเราก็

ก็คงตั้งใจอวยพรให้แก่ ศิษยานุศิษย์ญาติและผู้ที่เคารพนับถือทั้งหลาย ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้เป็นผู้มีความสุขความเจริญโดยทั่วกัน ด้วยอานุภาพของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และด้วยอำนาจบุญกุศลที่ท่านทั้งหลายตั้งใจบำเพ็ญในวันนี้ จงเป็นอานุภาพพร้อมกัน คุ้มครอง ให้ท่านทั้งหลายทุก ๆ ท่านได้เป็นผู้ปราศจากทุกข์ โศก โรคภัย อุปสรรคต่าง ๆ นานา เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณธน-สารสมบัติ ร่มเย็นเป็นสุขอยู่ในร่มเงาของพระพุทธศาสนา แม้ว่าปรารถนาสิ่งใด ที่เป็นไปโดยธรรม ก็ขอให้สำเร็จความประสงค์ทุกประการ ในอวสานพระธรรมเทศนานี้ พระภิกษุสี่รูปจะได้สวดคาถาธรรมบรรยาย เพื่อเพิ่มพูนบุญกุศลและอัปปมาทธรรมสัมมาปฏิบัติ สืบต่อไป ก็มีด้วยประการฉะนี้.

คติธรรมเรื่องยศ

ของ

พระเทพสุวรรณมุนี อดีตเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

"ยศ" เป็นอิฏฐผล อันบุคคลพึงปรารถนาเป็นคุณเครื่องเจริญใจของสาธารณชน และเป็นสิ่งที่มีขึ้นเกิดได้ ทั้งแก่ผู้ปรารถนาและไม่ปรารถนา เพราะเป็นผลเกิดแต่เหตุ ใครห้าม ใครกันไม่ได้ ถ้าบุคคลใดเพียรพยายามประกอบเหตุซึ่งเป็นทางเจริญยศแล้ว ก็ต้องบรรลุถึงยศ ไม่ยศชนิดใดก็ชนิดหนึ่ง เพราะยศมิได้จำกัดตัวลงเพียงว่า ต้องมีผู้แต่งตั้งจึงจะมีได้

ในโลกมนุษย์เรานี้ เราอยู่รวมกันเป็นหมวดหมู่ตั้งแต่ครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ ทวีป และโลก โดยที่สุดในกลุ่มชนแต่ละกลุ่มนั้นย่อมมีคนมียศใหญ่คนหนึ่งบ้าง หลายคนบ้าง สุดแต่หน้าที่การงานและความเหมาะสม เช่นในครอบครัวก็มี พ่อบ้านแม่เรือนเป็นผู้มียศโดยกำเนิด ส่วนในหมู่บ้าน ก็มีผู้ใหญ่บ้าน ตำบลมีกำนัน อำเภอมีนายอำเภอ และจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นต้นฉะนี้ อันนี้เป็นยศแต่งตั้งที่กล่าวนี้ กล่าวโดยทางปกครองซึ่งจำเป็นต้องมีหัวหน้าหมู่ หัวหน้าคณะ เมื่อว่าโดยทางคุณธรรมแล้วไม่มีเขตเป็นครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น ดังกล่าวแล้ว เพราะเมื่อคุณธรรมมีในบุคคลใดบุคคลนั้นย่อมได้รับความยกย่องนับถือ จากมวลมนุษย์ทั่วไป ยิ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยแล้ว พระองค์ทรงมีพระยศสมบูรณ์บริบูรณ์ล่วงเสียซึ่งเทวาและมนุษย์ทั้งหลาย ความจริงพระพุทธเจ้าไม่ทรงพระประสงค์ยศ แต่พระคุณธรรมที่พระองค์ทรงบำเพ็ญนั้นเป็นคุณเครื่องเจริญยศ พระพุทธองค์จึงทรงดำรงพระยศเพราะความเคารพนับถือสักการบูชาของชาวโลก

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงผลในโลกไว้ ๘ ประการ แบ่งเป็น ๒ ฝ่าย

ฝ่ายที่เป็นที่พอใจ เรียก อิฏฐผล มี ๔ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข
ฝ่ายที่ไม่เป็นที่พอใจ เรียก อนิฏฐผล มี ๔ คือ ไม่มีลาภหรือเสื่อมลาภ
ไม่มียศหรือเสื่อมยศ นินทา และทุกข์

เมื่อโลกมีผลเป็นเกณฑ์อย่างนี้ ใครอยู่ในโลกไม่ว่าคนหรือสัตว์ สิ่งของก็ต้องอยู่ในเกณฑ์ของโลก หนีไม่พ้น ท่านผู้ใดหนีพ้น ก็ได้รับยกย่องนับถือว่าเป็นผู้พ้นโลก มีพระอริยบุคคลเท่านั้น แต่ทั้ง ๆ ที่ท่านอยู่พ้นโลก คนในโลกก็ยังเอาโลกไปห่อหุ้มท่าน จนโลกที่ตนนำไปพอกพูนเข้าไว้นั้นปิดบังดวงตาและดวงใจตัวเอง จนตนเองมองไม่เห็น ไม่เข้าใจพระคุณที่ควรยึดถือเป็นแนวเครื่องดำเนินชีวิต

ในที่นี้เราจะกล่าวแต่เฉพาะเราท่านที่ยังอยู่ในโลก ซึ่งจะต้องมีบทบาทในเกณฑ์ของโลก และเราต้องการผลอันเป็นที่พอใจ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข สำหรับโอกาสนี้จะกล่าวแต่เฉพาะเรื่อง "ยศ"

แต่ยศตามความเข้าใจของคนเราทั่ว ๆ ไปนั้น เข้าใจกันแต่เพียงเผิน ๆ ว่าอิสริยยศ ได้แก่ผู้มีเชื้อสายสกุลวงศ์มาจากบุคคลที่มีสกุลสูง หรือมีตำแหน่งหน้าที่ราชการสูง ๆ

บริวารยศ ได้แก่ผู้ที่มีทรัพย์สินเงินทองไว้ปรนปรือผู้คนได้มาก ก็ย่อมมีพวกพ้องมาก เพราะอำนาจเงิน

เกียรติยศนั้น ได้แก่ผู้มีอำนาจราชศักดิ์ด้วยความสามารถที่ประกอบการงานให้ดีเด่นได้ หรือได้ตำแหน่งที่เป็นหัวหน้าสูง ๆ ซึ่งก็นับเป็นความเข้าใจที่มีส่วนถูกอยู่บ้าง แต่ก็ถูกเพียงนิดหน่อย ยังเป็นไปในทางเสื่อม ทำให้จิตใจหลง หวั่นไหว ไม่หนักแน่น หรือเป็นสุขแท้ เพราะเมื่อเข้าใจยศ รู้จักยศแค่นี้ ก็เป็นการ[illegible] เป็นยศ[illegible]

เฉพาะบุคคลไป และมิได้ประกอบยศให้เกิดแก่ตนเอง แต่กลายเป็นยืมเงายศผู้อื่นมาเป็นของตนไป ดูไม่สมกับคำว่ายศนั้นเลย ได้กล่าวมาแล้วว่าถ้าเรารู้จักยศเข้าใจยศกันเพียงเท่านี้ ยศก็เป็นไปในทางไม่ควรภาคภูมินัก เพราะไม่ได้ประกอบคุณสมบัติให้เกิดแก่ตนเลย เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงเตือนไม่ให้คนสำคัญผิด หลงตน เมาตน ว่า

"อันคนดีไม่ใช่ดีเพราะมีทรัพย์
ไม่ใช่นับโคตรเหง้าเผ่าพงศา
คนดีนั้นดีด้วยงานการนานา
อีกวิชาศีลธรรมนำให้ดี"

ส่วนคนที่มีทรัพย์สินเงินทอง ก็มีความเห็นว่าเงินนี่แหละคือพระเจ้า สามารถบันดาลคนและสิ่งต่างๆ ให้อยู่อำนาจในความต้องการได้ ไม่จำเป็นต้องคบหาสมาคมกับใคร คิดเสียว่า "**ใช้เงินดีกว่าใช้คน**" เมื่อมีความดำริผิดอย่างนี้ ก็มุ่งแต่จะกอบโกยให้มีเงินมากๆ มีเท่าไรๆ ไม่รู้จักพอ กลายเป็นคนจนตลอดชาติ อันคนเรานั้นเมื่อมีความอยากมาก ก็มีความเกรงกลัวน้อย และโดยนัยตรงกันข้าม คนที่มีความกลัวมากก็มีความอยากน้อย คนที่ประสงค์เงินเพื่อหาโดยทางสุจริตไม่ได้ หรือได้ก็น้อย ช้า ก็หมุนเข้าหาทางทุจริต โกงได้โกง กินได้กิน ไม่เลือก ใครจับไม่ได้ไล่ไม่ทันก็นึกสำคัญว่าตนฉลาด คนประเภทนี้เป็นคนใจแคบ ใครจะว่าจะเตือนอย่างไรไม่คำนึง ยึดแต่เพียงหลักที่ว่า "มีเงินเขานับว่าน้องมีทองเขานับว่าพี่ หมดเงินหมดทองญาติพี่น้องไม่มี" ดูจะกลายเป็นคนสุดคน เห็นคนเป็นทาสเงินหมด คนอย่างนี้แม้จะมีบริวาร ก็มีแต่คนบริวารชนิดที่เป็นทาสน้ำเงินเท่านั้น ทั้งเป็นบริวารที่ไว้วางใจไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายก็ต่างจะเอารัดเอาเปรียบกัน

พวกคนมีเงินก็ว่าพวกทาสน้ำเงินคอยแต่จะเอาเปรียบกอบแต่จะเบียดเบียน พวกที่เป็นทาสน้ำเงินก็ว่า พวกมีเงินคอยแต่จะรีดนาทาเน้นไม่เห็นใจคนยาก คนที่เป็นทาสน้ำเงินนี้ส่วนมากเป็นคนเกียจคร้าน เมื่อเป็นอย่างนี้ นายเงินก็หาความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์สุจริตจากใครไม่ได้ จะมีก็แต่พวกยกยอสอพลอกันแต่ในที่เฉพาะหน้าในเวลาจ่ายเงิน พอเงินที่จะจ่ายหมดก็หนีหาย ถ้าเคราะห์กรรมร้ายสิ้นเนื้อประดาตัว ก็มีแต่คนเมินหน้า เพราะคนที่บูชาเงินเป็นพระเจ้า เพราะฉะนั้น เงินจึงไม่ใช่เครื่องสร้างบริวารยศหรือเป็นบริวารยศแน่

อันคนที่ได้รับยกยองว่าเป็นขุนนางมีบรรดาศักดิ์อัครฐาน มีคฤหาสน์บ้านช่องห้องหอใหญ่โตหรูหรา มีข้าทาสล้อมหน้าล้อมหลัง ก็สำคัญตนว่า ฉันนี้มีเกียรติยศสูง ใคร ๆ ต้องเกรงขามให้ความนอบน้อมต่อตน ใครจะพูดจาด้วยก็ต้องนอบน้อมกิริยา ใครเข้าใกล้ก็ต้องก้มกราบหมอบคลาน ตัวของตัวเองจะลุกนั่งก็ต้องพยายามแสดงท่าทีให้สง่าผ่าเผย จะไปไหนมาไหนแต่ละครั้งแต่ละหน ก็ต้องเลือกไปมาแต่เฉพาะที่ ๆ มีอัครฐานเสมอกัน หรือถ้าจะไปก็ต้องไปในที่ ๆ เขาเตรียมการต้อนรับอย่างสมเกียรติหรูหราทีเดียว ถ้าเผอิญไปได้รับการต้อนรับที่ไม่สมเกียรติศักดิ์ศรีก็จะแสดงความไม่พอใจออกมาตำหนิติเตียน ทำให้ผู้ที่เชื้อเชิญหรือผู้ที่ต้อนรับนั้นได้รับความกระทบกระเทือนใจ และอัปยศอดสูแก่สาธารณชน พิเคราะห์ดูถ้าเป็นไปตามระเบียบการ พิธีการ ก็งดงามน่าชม เป็นการส่งเสริมอัธยาศัยแก่ภูมิธรรม ขนบประเพณีที่ดีงาม แต่ถ้ามากไปก็จะเลยทำให้เข้ากับคนไม่ได้ ไม่มีใครอยากพบปะเข้าใกล้สนทนาปราศรัยด้วย เพราะลำบาก และถ้าพลาดพลั้ง หรือไปพบอารมณ์ร้ายเข้า ก็จะอับอายและได้รับความกระทบกระเทือนใจ เพราะฉะนั้น ในทางปกครอง แม้ท่านที่เป็นหัวหน้าหมู่หัวหน้าคณะ ท่านจะมียศศักดิ์อัครฐาน ท่านก็ไม่แสดงอากัปกิริยาท่าทางไว้วางอำนาจจนน่าเกลียดน่ากลัว เพราะถ้าท่านทำอย่างนั้น ท่านจะไม่มีทางเข้าถึงจิตใจผู้น้อยได้เลย แต่ท่านก็ไม่ควรทอดตัวจนเสียมารยาท เป็นเหตุให้ผู้น้อยตีเสมอท่านจะ

ต้องรู้ว่ากาลไหนควรวางตัวอย่างไรจึงจะพอเหมาะพอสม มิฉะนั้นจะทำให้เสียหลักในทางปกครอง

ยศ ตามนัยที่ขยายความมานี้ กล่าวโดยอนุมานความเข้าใจของสามัญชนทั่ว ๆ ไป ผิดถูกประการใดโปรดพิจารณา ใคร่จะขอสำทับว่า คนที่รู้จักยศ เข้าใจยศในลักษณาการเพียงที่กล่าวมาแล้วมาแต่โดยย่อนี้ เป็นคนเขลา คนเมายศ และทั้งยศชนิดนั้นเป็นทุรยศ คือความใหญ่ที่ไร้คุณค่าในทางจิตใจ ทำให้เสียชื่อเสียงถูกตำหนิติเตียนว่า เย่อหยิ่งจองหอง หน้าเลือด หัวสูง ล้วนแต่เป็นถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังแล้ว ทำให้อัปยศเป็นพ้นประมาณ

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึง ยศ และวิธีสร้างยศ ดำรงยศ โดยหลักธรรมและเป็นอิฐผลอันควรปรารถนาโดยแท้

ยศ แปลว่า ความเป็นใหญ่ เป็นยอด เป็นจอม เป็นไท ไม่เป็นทาส สุดแต่ผู้ใดจะสร้างเหตุทางใดอย่างไร ความเป็นใหญ่ เป็นยอด เป็นจอม เป็นไทในทางนั้น อย่างนั้น ย่อมมีเป็นผลตามสนอง ปัญหาสำคัญจึงอยู่ที่เหตุ ไม่ใช่ผล ตรงกับหลักความจริงที่ว่า เรื่องอิ่มหรือหิวเป็นเรื่องไม่ควรคิด แต่ต้องคิดว่าจะมีกินหรือจะอด เพราะเมื่อกินก็อิ่ม เมื่ออดก็หิว

ยศมี ๓ อย่างคือ

อิสริยยศ ใหญ่ เพราะเป็นไท คือไม่ใช่ทาส

บริวารยศ ใหญ่ เพราะมีบริษัทพวงพ้องเคารพนับถือ

เกียรติยศ ใหญ่ เพราะมีคุณธรรม

อิสริยยศ คือความเป็นใหญ่ เพราะเป็นไทแก่ตนเอง ไม่เป็นทาสแก่ใครและกิเลสคือ ความประพฤติชั่ว เป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการแรก ความเป็นใหญ่เพราะ

เป็นไทแก่ตนนั้นมีได้หลายทาง เช่นในทางการเงิน ทางจิตใจ ทางความประพฤติ เป็นต้น ในทางการเงินนั้น ได้แก่ความเป็นคนขยันในการงาน ไม่เกียจคร้าน รู้จักรักษาเงินที่หามาได้ ไม่ใช่ว่าหาได้เท่าไรใช้หมด หรือหามาได้ก็ทิ้งๆ ขว้างๆ ไม่เก็บงำรักษาไว้ในที่ปลอดภัย เลือกคบแต่คนมีวิชา และมีความประพฤติชอบ อาจเป็นที่พึ่งพาอาศัยกันได้ในยามทำมาหากิน คอยเหนี่ยวรั้งให้ตั้งอยู่ในความดี รู้จักประมาณในการกินใช้ ไม่กินเกินใช้เกิน คนประเภทนี้เป็นไทแก่ตนในทางเศรษฐกิจการเงิน ไม่ต้องเป็นทาสเงินของผู้ใด เพราะความที่เป็นคนขยัน และประหยัด ในทางจิตใจนั้น ได้แก่ความเป็นคนมีจิตใจเข้มแข็ง อดทนบากบั่น ไม่เป็นคนมีจิตใจอ่อนแอ มีความหวาดระแวงหวั่นวิตก ชักให้กลัวไปอย่างนั้น เกรงไปอย่างนี้ เฝ้าแต่นั่งคิดย้อนไปวกวนไปมา ไม่อาจลงมือประกอบการใดๆ ได้ ที่เป็นเช่นนี้ขาดการศึกษาอบรม ผู้รู้จึงเตือนว่า "ไม่ทำร่ำแต่ท้อ ไม่มีวันจะได้งาน" แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าจะทำการงานใดๆ โดยความผลุนผลันไม่พิจารณาไตร่ตรองก่อน เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นก็จะเข้าหลักที่ว่า "ทำใดไม่พินิจ ได้การมิเป็นกำนัล" ดังนั้น ผู้เป็นไทในทางจิตใจ จึงได้แก่ผู้มีสติปัญญา ทำการงานด้วยความอุตสาหะ สุจริตไม่ประมาท ส่วนในทางความประพฤตินั้น ได้แก่ความเป็นสุภาพชน มีมนุษยธรรม ทั้งไม่เป็นนักเลงสุรายาเมา ไม่เป็นนักเลงการพนัน ไม่เป็นนักเลงผู้หญิง ไม่คบคนชั่วเป็นมิตร คุณธรรมเหล่านี้ เป็นเหตุให้เป็นใหญ่ในทางความประพฤติ

ดังนั้น ผู้หวังอิสริยศ ต้อง

๑. สร้างฐานะทางการเงิน โดยตั้งมั่นอยู่ในหลัก ๔ ประการ คือ

๑. ขยัน
๒. รู้จักรักษา
๓. เลือกคนคบ
๔. ประหยัด

๒. สร้างพลังใจให้เข้มแข็ง โดยหมั่นศึกษา อบรม ฝึกฝน ให้เกิดสติปัญญา ความซื่อสัตย์สุจริต ความไม่ประมาท

๓. สร้างความประพฤติ อันเป็นจริยาสมบัติหรือสมบัติผู้ดี โดยตั้งมั่นอยู่ในหลักศีลธรรม วัฒนธรรม ขนบประเพณีอันดีของประเทศชาติ

อิสริยยศจักเจริญโดยนัยนี้ คนที่มีคุณสมบัติดังกล่าวมา นอกจากจะเป็นไทแก่ตนเองแล้ว ยังเป็นแบบอย่างที่ดีของคนที่มุ่งหวังความเจริญแก่ตนเอง หากจะย้อนกล่าวในระบ[illegible]รออีก ผู้บังคับบัญชาที่มีนัยน์ตาดี มีใจเป็นธรรม จักยกยศของคนผู้มีคุณสมบัติอย่างนั้นให้ปรากฏ โดยให้มีหน้าที่การงานสูงยิ่งขึ้น เพราะไว้วางใจได้ในกิจการทั้งปวง จักประดับเครื่องหมายแสดงยศให้ จักเพิ่มให้ซึ่งบำเหน็จรางวัล เพราะฉะนั้น คนผู้มีปัญญาจะเห็นและสำคัญว่า การแต่งตั้งให้มียศนั้น ที่แท้ก็คือ การยกยศของผู้มียศอยู่แล้วให้ปรากฏเด่นชัดในสายตาของคนปัญญาอ่อน และเพื่อประโยชน์สำหรับผู้อื่นจะได้ประพฤติปฏิบัติตาม ให้เป็นความงอกงามไพบูลย์ในส่วนรวมโดยทั่วไป

คนที่มีอิสริยยศ ย่อมชนะอุปสรรคทั้งปวงได้ด้วยดี เพราะเป็นผู้เข้มแข็งและเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม สำหรับขจัดและป้องกันอุปสรรคแห่งชีวิต จึงเป็นที่รับรองได้ว่า ผู้มีอิสริยยศที่แท้จริง จักไม่เป็นทาสคนชั่วและความชั่วอย่างแน่นอน

บริวารยศ คือความเป็นใหญ่เพราะมีบริษัทพวกพ้อง บริวารข้าทาส เคารพนับถือตั้งอยู่ในร้อยคำ และมีมิตรสหายรักใคร่นับถือ ตลอดจนมีผู้หลักผู้ใหญ่เมตตาปรานีรักใคร่ คนที่จะได้บริวารยศต้องเป็นคนไม่เห็นแก่ตนฝ่ายเดียว ไม่เอารัดเอาเปรียบคนอื่น หรือมีเล่ห์เหลี่ยม เช่น เสียน้อยเอามากเป็นสิ่งค้ากำไร หากเป็นคนมีใจบริสุทธิ์ โอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณา รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เมื่อจะกล่าวโดยหมวดแห่งคุณธรรมตามลำดับแล้วได้แก่

๑. มีสังคหธรรม คือ รู้จักให้ปัน พูดจาไพเราะเรียบร้อย ประพฤติให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือการงาน วางตนเสมอต้นเสมอปลาย

๒. มีพรหมวิหารธรรม คือ มีเมตตาปรารถนาความสุขแก่ผู้น้อย มีกรุณา คิดช่วยเหลือเกื้อกูลผู้น้อย มีมุทิตาพลอยยินดีในความดีและความสุขของผู้น้อย มีอุเบกขาวางเฉยได้ในเมื่อคนที่อยู่ในปกครองได้รับความทุกข์ยาก เพราะความชั่วของเขาเกินสุดวิสัยที่แก้ไขช่วยเหลือ

๓. ไม่ล่วงอคติ คือ ไม่ลำเอียงว่า คนนี้พวกนี้เป็นที่รักของเรา คนนี้พวกนี้เราเกลียด คนนี้พวกนี้มีอำนาจอิทธิพล และไม่หูเบาเชื่อง่ายทำให้ผู้น้อยขาดความเสมอภาค

๔. มีอัปปมัญญาธรรม คือความมีจิตใจกว้าง ให้แผ่เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา แผ่ไปในสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าเป็นต้น เช่นการที่เรานิยมแผ่เมตตากันเสมอ ๆ

๕. มีอปจายนธรรม ได้แก่ความรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนในผู้ใหญ่ผู้เจริญ โดยชาติ โดยอายุ และโดยคุณธรรม

คุณสมบัติทั้งนี้ เป็นเหตุเจริญบริวารยศโดยแท้ เพราะเป็นหลักเมตตามหานิยม เป็นหลักมนุษย์สัมพันธ์ และเป็นหลักแห่งความสามัคคี ยิ่งกว่านั้นยังเป็นยศต่อยศ คือเป็นสื่อสำหรับต่อยศด้วย เพราะมีหลักที่ท่านผู้รู้กรุณาเตือนไว้ว่า คนเราจะยิ่งยศได้นั้นต้อง ผู้ใหญ่ดึง ผู้น้อยดัน คนเสมอกันประคับประคอง หมายความว่าคนเราจะดีคนเดียวเป็นไปได้ยาก ต้องอาศัยผู้ใหญ่เมตตาอุ้มชู ผู้น้อยก็สนับสนุน[illegible] คนรุ่นราวคราวเดียวกันช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ จะขาดเสียแต่อย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ได้

อนึ่ง บริวารยศนี้ ย่อมเกื้อกูลให้การงานใหญ่น้อยสำเร็จได้ง่าย ไม่มีอุปสรรค ปัญหา เพราะคนทั้งหลายเป็นที่ได้อาศัยกำลัง คนมีพวกมากก็มีกำลังมาก ทั้งกำลังเงิน กำลังกาย กำลังปัญญา ผู้ที่มีพวกเป็นที่พึ่งของกันและกัน ดังคำที่ว่า "หักไม้ทีละอันหักง่าย หักทั้งกำหักยาก" พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิ สาธิกา" ความพร้อมเพรียงของคนหมู่มากย่อมนำความเจริญมาให้ ดังนี้

เกียรติยศ คือความเป็นผู้มีคุณธรรม ยศนี้เป็นยศประยุกต์ คือประยุกต์ทั้งอิสริยยศ และบริวารยศ เพราะเกียรติศัพท์ชื่อเสียงประกอบด้วยคุณงามความดีของผู้มีอิสริยยศ และบริวารยศนั้นแพร่กระจายออกไป เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง จนชนแม้ที่ไม่เคยเห็นหรือรู้จักหน้าค่าตากัน เมื่อได้เกียรติศัพท์ก็รักใคร่เคารพบูชาสักการะ ยอมเชื่อถือ ยอมฟังคำ ตั้งอยู่ในโอวาท เช่นนี้จัดว่าเป็นยศชั้นยอดของยศ เพราะสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยคุณธรรม เมื่อจะกล่าวถึงบุคคลที่ครองยศชั้นยอดก็คงได้แก่

๑. สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. พระอริยสาวก

๓. พระมหากษัตริย์ และ

๔. นักปราชญ์ราชบัณฑิต

คนมียศ เช่นนี้ไม่มีภัย เพราะภัยอะไรจะมาถึงท่านได้ ในเมื่อท่านถึงพร้อมด้วยยศทั้งสองที่ประยุกต์ เป็นเกราะกั้นข้ออันตรายต่าง ๆ อย่างแน่นหนา

วิธีสร้างเกียรติยศ ก็ต้องสร้างอิสริยยศ และบริวารยศขึ้นเป็นเหตุเสียก่อน แล้วส่งเสริมเพิ่มคุณธรรมนั้น ๆ ให้ยิ่ง ๆ ขึ้น ก็จักเป็นผู้ควรมีอยู่ในเกียรติยศ สมตามพระบาลีที่ว่า "ธมฺมฏฺฐํ น วิชหาติ กิตฺติ" เกียรติยศไม่ละผู้ตั้งอยู่ในธรรม

คนที่มียศมาก หรือคนที่ยิ่งด้วยยศนั้น ถ้าหากได้เป็นคนที่ประกอบคุณธรรมความดี ไม่มักมาก จนกลายเป็นนิสัย และวาสนาบารมี สามารถอำนวยความสุข ความเจริญ ให้แก่ตน และสหาย ได้อย่างไพศาล เป็นประโยชน์ทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม มีการให้บ้านเมืองได้รับความเจริญและความสงบสุขให้แก่บ้านเมืองนั้น ๆ ในทางส่วนตัว ยศที่เป็นบุญเป็นกุศลเช่นนั้นย่อมตามอุปถัมภ์ ได้ทั้งทางปัจจุบันและอนาคต คือทั้งในชาตินี้และชาติหน้า สรุปความว่าคือหนุนค้ำจุนทั้งในชีวิตปัจจุบันและภายหน้าคือ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงชนะพญามาร ที่ใต้ควงไม้มหาโพธิ์นั้น พระพุทธองค์ทรงชนะด้วยโยธาบารมี คืออาศัยคุณธรรมความดีที่พระองค์ได้สร้างสมอบรมไว้ด้วยพระวิริยะบารมี สู้เอาชนะกิเลสได้ หมายความว่าพระองค์ทรงชนะกิเลส และผู้มีกิเลสอันเป็นต้นของภัยได้ด้วยความดี เป็นการชนะที่ไม่กลับแพ้ ไม่มีผู้แพ้ ผู้แพ้คือกิเลส และผู้มีกิเลส เช่นในกรณีที่พระพุทธองค์ทรงชนะองคุลิมาล องคุลิมาลก็ไม่แพ้พระพุทธเจ้า แม้พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ชนะพระองคุลิมาล ต่างฝ่ายต่างชนะด้วยกัน พูดง่าย ๆ คือพระพุทธเจ้าทรงช่วยแนะวิธีเอาชนะกิเลสความชั่วร้ายให้แก่พระองคุลิมาลต่างหาก

ได้กล่าวแล้วตอนต้นว่า ยศ เป็นเครื่องเจริญใจของสามัญชน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้ฉลาดในวิธีเทศนาสั่งสอนประชุมชน ในเมื่อพระองค์ทรงทราบจิตสันดานของคนเราว่าชอบยศ พระองค์ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า ยศนั้น ถ้ารู้จักเข้าใจยศในทางที่ถูกต้องแล้ว เป็นคุณ ไม่เป็นโทษ เป็นความเจริญ ไม่เป็นความเสื่อม เหตุฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสสอนไว้ว่า

อุฏฺฐานวโต สติมโต
สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน
สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน
อปฺปมตฺตสฺส ยสโภวิฑฺฒติ ฯ (ยโสภิวฑฺฒติ)

ผู้มียศปรากฏกิจลักษณ์
ที่ประจักษ์คือขยันหมั่นตั้งจิต
ประกอบงานการทำให้สัมฤทธิ์
และหมั่นจิตระลึกชอบประกอบการ
ทำใดให้สะอาดปราศจากโทษ
เป็นประโยชน์โสตถิผลทุกสถาน
หมั่นไตร่ตรองมองให้รอบในกรอบงาน
เอาเป็นภาระธุระระวังระไว
แต่กิจที่มีธรรมกรรมประกอบ
จึงจะชอบด้วยอาชีพรีบแก้ไข
ทางที่ผิดอย่าให้พลาดประมาทใจ
ยศจะไพโรจน์รุ่งจรุง เอย ฯ

สภาพทั้งหลายในโลกนี้ เกิดได้เสื่อมได้ทุกอย่าง แม้แต่ยศก็เช่นเดียวกัน มีเกิดได้ เสื่อมได้ ผู้ปรารถนายศต้องระวังรักษาอย่าให้ยศเสื่อม อันวิธีระวังรักษาไม่ให้ยศเสื่อมนั้น ไม่ใช่เป็นของยาก เพราะทำให้ยศเกิดแก่เรา เรายังทำได้ เมื่อคิดได้ดังนี้ ก็พิจารณาค้นหาเหตุว่า อะไรเป็นเหตุให้ยศเกิด ก็ระวังรักษาคุณธรรมนั้น ๆ ปฏิบัติมั่นในคุณธรรมนั้น ๆ ก็จักดำรงยศ ทรงยศไว้ได้ เสมือนคนเลี้ยงนกเขา คอยระวังทรงฝูงนกเขาฉะนั้น คนเขลาไม่รู้จักยศจริง เอาแต่ระวังยศด้วยการถือตัว

เป็นผู้แหนงหน่ายผู้น้อย ลบหลู่ผู้ใหญ่ วางตัวเย่อหยิ่งจองหอง คิดว่าเมื่อประพฤติตัวอย่างนี้แล้ว เครื่องจะคงอยู่ จึงจะเด่นชัด ซึ่งเป็นความเข้าใจผิด และเป็นความชั่วช้า อัปยศ โดยแท้ น่ารังเกียจ

ฉะนั้น ผู้มุ่งหวังเจริญยศแก่ตนเอง จะต้องระแวงให้คุณธรรมอันเป็นเหตุเจริญยศเถิด อย่าละเลียดตะกายหายยศโดยไม่ทำคุณงามความดีเลย หรือจะได้มาก็มิใช่ยศ เป็นแต่เพียงหัวโขนเครื่องลวงให้โลกหลงเท่านั้น ยศจะไม่ต้องคอยระวังยศ ไม่เป็นอันประกอบความดี จึงเป็นคุณสมบัติและเป็นการสร้างสมยศที่แท้จริงไว้ ขอได้กำหนดจำไว้ว่า

"คนมียศ ไม่หมดดี คนหมดดี ไม่มียศ"

ดังที่จะให้เป็นเครื่องปรามใจไม่ให้เคร่งครัด ในเรื่องการที่จะต้องปรารถนาจากยศภายนอกอันไม่แท้จริง เพราะยศชนิดนี้เป็นอยู่กับผู้อื่น ส่วนยศภายในดังกล่าวมาเป็นยศเกิดขึ้น เพราะตนเอง ทำเอง ได้เอง จึงเป็นยศที่ควรส่งเสริมให้มีอยู่เป็นประจำตัวโดยทั่วกันทุกท่าน ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ครูกับศิษย์ และ ความเคารพบางประการ

ของ

พระเทพสุวรรณมุนี

อดีตเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

ให้โอวาทแก่นักเรียนโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย เพชรบุรี

ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

นักเรียนทั้งหลาย

วันนี้จะอบรมเรื่องครูกับศิษย์ และการแสดงความเคารพบางประการ ขอให้นักเรียนทั้งหลายตั้งใจฟังให้ดี เพื่อจะได้จำได้และนำไปประพฤติปฏิบัติ จักได้เป็นคนดี มีประโยชน์โสตถิผลแก่ตัวเธอทั้งหลาย

ความจริงคนและสัตว์ก็มีขันธ์ ๕ ธาตุ ๔ กิน นอน กลัว สืบพันธุ์ เหมือนกัน แต่ที่คนกับสัตว์ต่างกันก็เนื่องด้วยคนมีคุณธรรม อันเกิดจากการศึกษาอบรม ฉะนั้น สังคมมนุษย์จึงมีงานจำเป็นขึ้นอย่างหนึ่ง คือการเรียน เพราะความรู้ที่เราจะได้นั้น เราได้จากทางเดียวคือจากการเรียน จะเพาะปลูกเอาอย่างพืช เช่น พริก มะเขือ ไม่ได้ การเรียนจึงเป็นงานจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนเรา

การเรียนนั้นเกี่ยวด้วยบุคคลสองฝ่าย คือผู้สอน กับผู้เรียน ผู้สอนเรียกว่า ครู เป็นผู้ให้แบบอย่าง ผู้เรียนเรียกว่า **ศิษย์** คือผู้เรียนทำตามแบบอย่าง พูดง่าย ๆ ก็ครู

กับศิษย์สองฝ่ายด้วยกัน และเห็นว่าบุคคลคู่นี้มีความสำคัญต่อกันมาก จึงใคร่จะพูดในวันนี้ให้เป็นที่เข้าใจกันไว้พอสมควร และทั้งจะได้อธิบายเรื่องการเคารพบางประการ อันเป็นคือสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ด้วย

ครูเป็นแบบอย่างของศิษย์ คนเราจะดีได้ก็ต้องมีครู ภาษาชาวบ้านเรียกว่า "ศิษย์มีครู" ใครเป็นศิษย์มีครู คนนั้นมีคนนับหน้าถือตา แต่ถ้าใครไม่มีครู ก็เป็นคน "นอกครู" คนไม่นับถือ ทำอะไรไม่มีคนเชื่อถือไว้วางใจ เพราะไม่มีความรู้ถูกต้อง

แต่พอกล่าวถึงคำว่า "ครู" คนเราก็มักเข้าใจกันว่า หมายถึงผู้ทำการสอนในโรงเรียน หรือวาดภาพเอาทีเดียวว่า ครูต้องยืนอยู่หน้าชั้นเรียนข้าง ๆ กระดานดำ ถือชอล์คและแปรงลบ ๆ นั่นแหละเป็นครู เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เลยเข้าใจว่า เราเกี่ยวข้องกับครูเฉพาะในเวลาเรียนเท่านั้น ในโรงเรียนเท่านั้น คิดอย่างนี้ก็ถูก แต่ถูกไม่หมด ถูกเพียงนิดหน่อยและถูกน้อยเหลือเกิน และอาจกลายเป็นคนนอกครูเอาง่าย ๆ เพราะฉะนั้นจึงจะขอแนะนำให้เรารู้จักครูกันให้ดี ให้ทั่วเสียก่อนว่าใครบ้างที่เป็นครู

ครูมีอยู่ ๓ ประเภท คือ

๑. ครูประจำบ้าน

๒. ครูประจำโรงเรียน

๓. ครูประจำโลก

คนดีต้องเป็นศิษย์ของครู ๓ ประเภทนี้โดยครบถ้วน จึงจะได้ชื่อว่าศิษย์มีครูที่สมบูรณ์

ครูประจำบ้าน นั้น นักเรียนบางคนอาจคิดว่าต้องหาครูไปสอนพิเศษที่บ้านอีก ความจริงครูประจำบ้านของเรามีแล้วตั้งแต่เกิดมาทีเดียว ได้แก่บิดามารดาของเรานั่นเอง

ท่านทั้งสองนี้เป็นครูคนแรกของลูก และเป็นครูประจำชีวิตของลูก ท่านอบรมสั่งสอนลูกไม่เลือกเวลา ท่านเป็นครูพิเศษจริง ๆ ทำหน้าที่ทุกอย่างเพื่อความคงอยู่ ความเจริญเติบโต และความก้าวหน้าในอนาคตอันแจ่มใส ท่านทำหน้าที่อะไรบ้างลองนึกดู

๑. ทำการเลี้ยงดู

๒. ทำการรักษาพยาบาล

๓. ให้ทุนรอน

๔. ให้การอบรมสั่งสอน

ครูประจำบ้านนี้มีงานหนักมาก เพราะฉะนั้น คนเราต้องเคารพรัก บิดา มารดา ของตนยิ่งกว่าสิ่งใด คนใดขาดการเคารพเชื่อฟัง มารดาบิดา คน ๆ นั้นเป็นคนนอกครูที่น่ารังเกียจที่สุด พระท่านเรียกว่า "คนอกตัญญู" ขอให้นักเรียนทุกคนจงให้ความเคารพรักใคร่ เอื้อเฟื้อ เชื่อฟัง ช่วยเหลือเกื้อหนุนท่านทั้งสองจนเต็มความสามารถ

ครูประจำโรงเรียน นักเรียนรู้จักดี เพราะท่านทำการสอนวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์อยู่ในโรงเรียนในเวลาเรียนทุก ๆ วันแล้ว ครูประเภทนี้เป็นครูสร้างปัญญาให้แก่ศิษย์ นักเรียนทุกคนต้องเคารพเชื่อฟังตั้งใจเรียน ถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ท่านให้สมค่าสมราคาที่เราต้องเสียไปทีเดียว นึกถึงสุภาษิตที่ว่า "ปางน้อยสำเหนียกรู้ เรียนคุณ" จักได้เป็นคนเอาตัวรอดได้ด้วยมีปัญญาไม่ตกต่ำ

ครูประจำโลก นั้น ได้แก่พระบรมศาสดา ซึ่งพระองค์ได้ทรงค้นคว้าแสวงหาหลักธรรมที่สามารถทำคนให้เป็นคนดี มีความสุขกายสบายใจ เมื่อค้นคว้าหาสัจจธรรมนั้นได้แล้ว ได้ทรงพระกรุณาออกเทศนาอบรมสั่งสอนให้มหาชนเข้าใจซาบซึ้งในหลักธรรมนั้น ๆ หลักธรรมที่พระบรมศาสดาทรงค้นพบและนำออกเผยแพร่นั้นเรียกสั้น ๆ ว่า "ศีลธรรม" ศีลเป็นข้อบัญญัติห้ามไม่ให้ทำความชั่ว เรียกว่าเป็นคำสั่ง ใครละเมิดมีโทษทำให้เดือดร้อน ส่วนธรรมนั้น เป็นคำสอนแนะนำชี้แจงแสดงคุณโทษ ประโยชน์มิใช่

ประโยชน์ สอนให้ละสิ่งที่ควรละ สอนให้ประพฤติสิ่งที่ควรประพฤติ ผู้ใดประพฤติปฏิบัติตาม สามารถนำความสุขความเจริญให้แก่บุคคลผู้นั้นได้ เท่าที่ตนประพฤติปฏิบัติได้ทั่วกันทุกคน เพราะฉะนั้น ผู้รู้จึงกล่าวว่า ทรงสั่งสอนเป็นมหัศจรรย์

เมื่อพิงหน้าที่ครูทั้งสาม พอจะจำแนกออกได้ว่า

ครูประจำบ้าน สร้างให้เราเป็นผู้เป็นคน และคอยทะนุถนอมให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยดี

ครูประจำโรงเรียน สร้างปัญญาความรู้ มอบเครื่องมือหากินให้กับเรา

ครูประจำโลก สร้างสติ ความรอบคอบในการดำรงชีวิต และใช้เครื่องมือ คือ ความรู้ในทางที่เป็นประโยชน์

ตำแหน่ง ครู กับ ตำแหน่ง ศิษย์ นี้ เป็นตำแหน่งโดยกำเนิด ตัดสัมพันธภาพต่อกันไม่ได้ ถ้าครูเป็นฝ่ายตัด ครูจะถูกตำหนิว่า เป็นคนใจดำ ไม่มีเมตตากรุณา ถ้าศิษย์ตัด ศิษย์จะถูกประณามอย่างหนักว่าเป็นคน "อกตัญญู" ไม่มีใครปรารถนาจะคบหาสมาคมด้วย คนไม่รู้คุณคน ลืมคุณคน หลู่คุณคน ใครคบก็มีแต่จะอัปลักษณ์ตามไปด้วย ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าครูกับศิษย์ต้องมีความเคารพรักใคร่นับถือกันตลอดชีวิต ไม่มีทางใดที่จะทดแทนบุญคุณกันให้หมดสิ้นไปได้เลย

งานของครูกับศิษย์มีอยู่ฝ่ายละ ๒ ประการ คือ ครูทำหน้าที่ แนะอย่างหนึ่ง นำอย่างหนึ่ง ส่วนศิษย์มีหน้าที่ ทำอย่างหนึ่ง ตามอย่างหนึ่ง พูดให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ

ครูแนะ ศิษย์ ทำ ครูนำ ศิษย์ ตาม

คำที่กล่าวเป็นหน้าที่ของครูและศิษย์ ทั้งสองดังกล่าวแล้ว ยังเป็นคำกลาง ๆ อยู่ อาจมีผู้คิดว่าถ้าครูแนะผิด นำผิด จะมิพลอยให้ศิษย์ทำผิด ตามผิด ไปด้วยหรือ

อนึ่ง คำทั้งสองนี้เป็นเหตุผลแห่งกันและกัน ท่านผู้รู้บางท่านได้เขียนคำสอนเตือนสติครูให้สังวรในหน้าที่ไว้ดังนี้

เมื่อครูผิดศิษย์ก็พลอยผิดไปด้วย ใครจะช่วยศิษย์ได้น่าใจหาย
ผิดทางครูผิดสู่รู้ผิดมากมาย ผิดทางส่งลงอบายกันเป็นพรวน

ฉะนั้น ครูจึงระวังอย่าแนะผิด ๆ อย่าทำผิด ๆ ไม่ดีศิษย์ก็เช่นเดียวกัน ระวังอย่าเอาคติ ครูแนะอย่างนี้ ศิษย์ทำก็อย่างนั้น ครูแนะทางนี้ ศิษย์หนีไปทางโน้น ทำเป็นอย่างนี้เป็นการผิดหน้าที่ เสียเวลา เสียทุก ๆ อย่าง จะระวังอย่าให้ผิดเพี้ยนกันทั้งสองฝ่าย ครูที่ไม่ต้องวิตกว่าจะแนะผิดนำผิดนั้น มีเพียงครูประจำโลกเท่านั้น ครูประจำบ้าน ประจำโรงเรียน ยังเอาแน่ไม่ค่อยได้ ขอให้สำรวจความผิดพลาดให้มาก อย่าให้เกิดขึ้นได้ เพราะไม่ใช่ผิดแต่เราคนเดียว ศิษย์จะพลอยผิดไปด้วย

แนะดี หมายถึง สอนดี อธิบายเข้าใจง่าย อย่างหนึ่งหมายถึงวิชาที่สอนนั้นเป็นวิชาที่มีประโยชน์ เป็นทางเสริมสร้างปัญญา จึงจะเรียกว่า **แนะดี** ครูที่จะแนะดีได้นั้น ครูต้องมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างชัดแจ้งเจนใจ มิใช่รู้อย่างเลือนลาง ตัวครูเองสามารถทำให้ศิษย์ดูเป็นตัวอย่างได้ด้วย ฉะนั้น ครูจะต้องฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ประมาทไม่ได้

นำดี หมายถึง ประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ เช่น เป็นคนตรงต่อเวลา ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่ดุร้าย มีเมตตาปรานี มีความปรารถนาดีต่อศิษย์และทั่ว ๆ ไป ลักษณะอย่างนี้เรียกว่า **นำดี** ศิษย์พอใจตาม ตามได้ด้วยความเย็นใจและชื่นบาน

การแนะ เป็นต้นทางไปสู่การนำ ฉะนั้น เมื่อครูแนะอย่างไรต้องนำอย่างนั้น ตรงกับคำพระที่ว่า **ยถาวาจา ตถาการี** พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น ถ้าแนะอย่างหนึ่ง แต่นำเสียอีกอย่างหนึ่ง อย่างนี้ศิษย์ไม่รู้จะทำตามอย่างไรถูก ปัญหาก็ต้องอยู่ที่ว่าแนะมากหรือนำมาก ตามธรรมดาคนเราต้องเคลื่อนไหวกิริยาบถอยู่เสมอ ๆ นั่นก็เท่ากับนำเสมอ ๆ นั่นเอง ฉะนั้น ศิษย์จึงต้องตาม ครูจึงจำเป็นต้องระวังรักษากิริยามารยาท จะพูดจาปราศรัยทุกคำต้องให้อยู่ในกรอบและขอบข่ายของผู้ดี คือแบบที่ดีอยู่ตลอดเวลา

ครูมีข้อที่น่าห่วงใยอยู่ที่ตรงนี้ สำหรับศิษย์นั้น ข้อสำคัญอย่าเป็นคนรั้น ที่เรียกว่าหัวดื้อ ต้องเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย ศิษย์มีปัญญาแม้จะทึบสักหน่อย ครูก็ไม่สู้จะหนักใจ ขอให้ว่าง่ายสอนง่าย ตั้งใจเรียน อยู่ในระเบียบวินัยที่ดีของโรงเรียน เท่านี้ครูก็พอใจแล้ว เมื่อครูพอใจ ครูมีกำลังใจ ตั้งใจบากบั่นอุทิศชีวิตจิตใจให้แก่ศิษย์ยิ่งขึ้น เป็นกุศลวิธีบำรุงขวัญจิตใจอย่างสูง ผลการเรียนไม่ต้องเป็นห่วง เพราะเมื่อครูกับศิษย์ต่างตั้งใจทำหน้าที่ของกันและกันสมบูรณ์ เข้าหลักที่ว่า

เมื่อครูดีศิษย์ก็พลอยดีไปด้วย　　ศิษย์ยิ่งช่วยศรีครูยิ่งชูศรี
ครูชูศิษย์ด้วยทำกิจช่วยศิษย์ดี　　ศิษย์ชูครูชูเพราะมีดีต่อกัน

นักเรียนทั้งหลาย ครูอาจารย์ของเธอในโรงเรียนนี้ เป็นครูแนะดี นำถูกทั้งนั้น น่าภูมิใจ ดีใจ เบาใจ ขอให้พวกเธอทั้งหลายจงเป็นศิษย์ที่ว่าง่ายสอนง่าย ตั้งใจเรียน อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ดี เชื่อครูแนะ ทำตามครูนำเถิด ขอรับรองว่านักเรียนทั้งหลายจะเป็นคนที่มีอนาคตอันแจ่มใสต่อไป

ต่อไปนี้จะได้แนะนำวิธีแสดงความเคารพบางประการของคนไทย ซึ่งได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล เป็นที่ยอมรับนับถือกันว่าเป็นแบบที่สวยงาม อ่อนน้อยสมลักษณะที่เรียกว่า ความเคารพจริง ๆ

อันความเคารพนั้น ไม่ใช่แต่เพียงการแสดงออกทางกายอย่างเดียว ต้องเป็นการแสดงออกของดวงใจ ที่เต็มใจให้ความนอบน้อมด้วย แม้การเคารพทางวาจาก็เช่นเดียวกัน ต้องพูดด้วยความจริงแท้ใจ มิฉะนั้น จะกลายเป็นแกล้งดัดจริตไป ดูไม่งามเลย

ก่อนที่จะได้นำวิธีแสดงความเคารพให้ดูนั้น จะได้ชี้ประโยชน์ของการเคารพสักเล็กน้อย การเคารพนั้น นักเรียนต้องเข้าใจว่า มีประโยชน์โดยตรงกับผู้แสดงความ

เคารพ ไม่ใช่มีประโยชน์กับผู้รับความเคารพ ผู้แสดงความเคารพเป็นผู้ได้ความรัก ความสงสาร ความเมตตาปรานี ผู้รับความเคารพต้องเสียความรัก ความสงสาร ความเมตตาปรานี ให้กับผู้เคารพ จึงมีพระพุทธภาษิตตรัสว่า "ปูชโก ลภเต ปูชํ" ผู้บูชาย่อมได้รับบูชาตอบ "วนฺทโก ปฏิวนฺทนํ" ผู้ไหว้ย่อมได้รับไหว้ตอบ

คนเรานั้นเมื่อมีความรัก ความเมตตาปรานีก็มีแต่ทางเจริญ มีแต่ทางก้าวหน้าถ่ายเดียว อายุก็ยืน ชื่อเสียงเกียรติคุณปรากฏเป็นที่สรรเสริญของคนทั่วไป มีความสุขกาย สบายใจ และกำลังก็แข็งแรง เพราะไม่มีใครทำร้าย มีแต่คนคอยช่วยเหลือ กลายเป็นคนมีบริวารมาก ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย คนที่อ่อนน้อมถ่อมตัวอยู่เป็นนิจ ย่อมเป็นคนไม่มีศัตรู ฉะนั้น เมื่อนักเรียนทั้งหลาย ทราบชัดคุณประโยชน์อย่างนี้แล้ว จงสร้างจิตใจ กิริยา กาย วาจา ให้เพียบพร้อมด้วยความเคารพเถิด

เมื่อเรารู้ประโยชน์ของการเคารพแล้ว ก็ควรจะรู้ต่อไปว่า อะไรบ้าง ใครบ้าง ที่เราต้องเคารพ เราควรเคารพ คนที่ควรเคารพนั้น ปัจจุบันได้แก่ พระสงฆ์ บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ ป้า น้า อา บุคคลผู้เจริญในสกุล พระราชา พระราชินี พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้บริหารประเทศชาติ เหล่านี้เป็นต้น ที่ว่าโดยทั่ว ๆ ไป ถ้าจะกล่าวโดยหลักมีอยู่ ๓ พวก คือ **ชาติวุฒิ** ท่านผู้เจริญโดยชาติ **วัยวุฒิ** ผู้เจริญโดยวัย **คุณวุฒิ** ผู้เจริญด้วยคุณธรรมความดี นอกจากเคารพบุคคลดังกล่าวนี้แล้ว สิ่งที่เนื่องด้วยบุคคลที่ควรเคารพนั้น ก็ต้องเคารพด้วย เช่น พระพุทธรูป พระธรรม พระเจดีย์ ศรีมหาโพธิ์ โบสถ์ วิหาร วัดวาอาราม พระบรมฉายาลักษณ์ พระบรมรูป ฯลฯ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ควรเคารพทั้งสิ้น

วิธีแสดงความเคารพ ทางกาย แบ่งออกได้เป็น ๔ อย่าง คือ

๑. **อภิวาท** ได้แก่การกราบ

๒. **วันทนะ** ได้แก่การไหว้

๓. อัญชลี ได้แก่การประนมมือ

๔. อุฏฐานะ ได้แก่การลุกขึ้น

อภิวาท การกราบ

อภิวาท การกราบมีวิธีดังนี้

การกราบ ใช้ได้ในอิริยาบถท่านั่งอย่างเดียว ชาย นั่งท่าเทพบุตร คือนั่งคุกเข่า ตั้งเท้านั่งบนส้นเท้า หญิง นั่งคุกเข่าราบ ไม่ตั้งเท้านั่งทับฝ่าเท้า (หญิง บางท้องถิ่นโลม ให้นั่งพับเพียบได้บ้าง) ประนมมือทั้งสองไว้ที่ตรงอกในท่าอัญชลี แล้วยกมือทั้งสองที่ประนมแล้วนั้นขึ้นไปในท่าไหว้ (ชั้นที่หนึ่ง) ก้มศีรษะลงนิดหน่อยพองาม แล้วจึงลดมือไหว้นั้นลงจรดพื้น พร้อมกับโน้มลำตัวตามลงมา แบมือลงกับพื้น เว้นช่องระหว่างมือทั้งสองให้พอหน้าผากจรดพื้นได้ ศอกวางบนพื้นต่อเข่านานไปตามส่วน ระวังอย่าให้ก้นกระดกพ้นส้นเท้าจะไม่งาม เมื่อกราบลงไปถึงหน้าผากจรดพื้นแล้ว เงยขึ้นยกมือมาไว้ในท่าอัญชลี แล้วไหว้ และโน้มตัวลงกราบอย่างนี้ ๓ ครั้ง (กราบอย่างนี้เรียกว่าท่าเบญจางคประดิษฐ์ คือประกอบด้วยองค์ ๕ มีเข่า ๒ ศอกและฝ่ามือ ๒ หน้าผาก ๑ รวมเป็น ๕) การกราบดังกล่าวนี้ ให้ใช้กราบเฉพาะ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

ส่วนการกราบบิดามารดา ครูอาจารย์ และญาติ หรือผู้ใหญ่ที่เคารพควรกราบนั้น มีข้อต่างออกไปดังนี้ นั่งเหมือนกัน หรือจะนั่งพับเพียบก็ได้ ไหว้ (ชั้นสอง) เวลากราบไม่แบฝ่ามือลงกับพื้น ตั้งมือประนมไว้ แล้วเอาหน้าผากจรดที่มือประนมนั้น กราบครั้งเดียว จะกราบลงบนเท้าหรือบนตักก็สมควร

ก่อนจะนั่งลงกราบทั้งสองประการดังกล่าวแล้ว ถ้าสถานที่อำนวยพึงนั่งคุกเข่าห่างจากที่ ๆ กำหนดว่าจะกราบประมาณ ๑ วา แล้วเดินเข่าเข้าไปหาที่ ๆ จะกราบนั้น

เมื่อกราบแล้วจะถอยหลังกลับ ก็เดินเข่าถอยหลังกลับออกมาประมาณ ๑ วา เช่นเดียวกัน จึงค่อยลุกขึ้นยืนเดินย่อ ๆ ตัวออกไป

ส่วนการกราบถวายบังคมพระมหากษัตริย์นั้น จะไม่กล่าวในที่นี้ เพราะพระจะทำให้ดูไม่เหมาะ เอาให้ครูหัดกันเอง

วันทนะ การไหว้

วันทนะ การไหว้ มีวิธีดังนี้

การไหว้ ไหว้ได้ในอิริยาบถทุก ๆ อิริยาบถ ยืนก็ไหว้ได้ แม้นอนก็ไหว้ได้ไม่ห้าม การไหว้ได้แก่การยกมือที่ประนม (อัญชลี) ไว้แล้วขึ้นไปจรดที่บริเวณใบหน้า โดยมีกำหนดชั้นของบุคคลและสิ่งที่เคารพ คู่กับส่วนของใบหน้าไว้ดังนี้

ชั้นที่ ๑ ไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ยกมือที่ประนมแล้วนั้น โดยเอาปลายนิ้วชี้จรดไรผม นิ้วหัวแม่มือจรดหว่างคิ้ว

ชั้นที่ ๒ ไหว้บิดา มารดา ครู อาจารย์ หรือญาติผู้ใหญ่ที่เคารพสูง ยกมือที่ประนมแล้วนั้นขึ้นไหว้ โดยเอาปลายนิ้วชี้จรดหว่างคิ้ว นิ้วหัวแม่มือจรดจมูก

ชั้นที่ ๓ ไหว้คนเสมอ ๆ กัน หรือรับไหว้ ยกมือที่ประนมแล้วนั้นขึ้นไหว้ โดยเอาปลายนิ้วชี้จรดที่จมูก หัวแม่มือจรดที่คาง

การไหว้ทั้ง ๓ ชั้น ต้องก้มศีรษะ ท่านว่าเคารพมากให้ก้มมาก เคารพปานกลาง **หรือน้อย** (ตามประเภทของบุคคลที่เคารพ) ก็ก้มศีรษะพอเหมาะกับชั้นของบุคคลนั้น ๆ จงพยายามทำให้พอดีพองาม ถ้าเกินพอดี เกินงามไป จะกลายเป็นประชดประชัน

การไหว้นั้น ท่านสอนไว้ว่า ไหว้ได้มากเท่าไหร่เป็นดี แสดงถึงมีสมบัติผู้ดีเต็มตัว ท่านกำหนดเวลาไหว้พอเป็นทางกำหนดดังนี้

ไปหาท่าน	เราไหว้	ท่านมาหา	เราไหว้
ท่านลากลับ	เราไหว้	เราลาท่าน	เราไหว้
ให้ของท่าน	เราไหว้	รับของจากท่าน	เราไหว้
รับโอวาท	เราไหว้	ขอโอกาส	เราไหว้
ขอความกรุณา	เราไหว้	พบท่านโดยบังเอิญ	เราไหว้
แม้ท่านสิ้นชีวิตไปแล้ว		เราก็ไหว้	

อัญชลี การประนมมือ

การประนมมือนั้นทำได้ดังนี้ เอาฝ่ามือทั้งสองประกบกัน ลำนิ้วขนานประกบกันทั้งสิบนิ้ว เล็บทั้งสิบหันหน้าให้กัน "**ทสนขสโมสร**" ประชุมเล็บทั้งสิบ ตั้งไว้ที่ทรวงอก ไม่ให้สูงหรือต่ำจากทรวงอก ปล่อยลำแขนขนานตามลำตัวตามปกติ ไม่ต้องเกร็ง ประนมได้ในทุกอิริยาบถ เช่นเดียวกับการไหว้ เป็นกิริยาเบื้องต้นแห่งการไหว้ การกราบ ใช้ในการรับฟังเทศน์ ฟังโอวาท รับไหว้ รับกราบ

อุฏฐานะ การลุกขึ้น

การลุกขึ้น หมายถึงการลุกขึ้นยืนรับผู้ที่เราเคารพ หยุดให้หนทางแก่ผู้ที่เคารพ นิยมให้ทางขวามือของเรา เวลาประชุมกันอยู่ เมื่อมีผู้ใหญ่ที่เป็นประธานมาถึง ถ้านั่งพับเพียบอยู่พึงนั่งคุกเข่า ถ้านั่งเก้าอี้พึงยืนขึ้น เมื่อยืนสนทนากับท่าน พึงน้อมตัวนิดหน่อย ประสานมือไว้ข้างหน้า แสดงอากัปกิริยาสงบเสงี่ยม ถ้าเป็นพระสงฆ์ควรอัญชลีในขณะโต้ตอบหรือรับฟังคำสั่ง ฟังโอวาท

การเคารพดังกล่าวแล้ว ต้องแสดงออกจากใจที่เคารพ ฉะนั้นเวลาทำความเคารพทุกวิธี ควรได้สบนัยน์ตาท่าน หรืออย่างน้อยให้ท่านผู้ที่เคารพนั้นแลเห็น การทำความเคารพข้างหลังไม่นิยม

การแสดงความเคารพในท่า อุฏฐานะนี้ ทางสากลนิยมแสดงด้วยการโค้งศีรษะและน้อมลำตัวตาม เรียกว่า คำนับอีกวิธีหนึ่ง การคำนับตามธรรมดาของสุภาพชนทั่วๆ ไป ไม่หมายถึง ทหาร ตำรวจ ลูกเสือ หรือผู้อยู่ในเครื่องแบบอื่น ๆ ซึ่งจะต้องแสดงความเคารพด้วยอาการอันแข็งแรงนั้น ทำการคำนับด้วยท่วงท่ามารยาทอันอ่อนช้อยพองาม และยังมีกำหนดเป็นพิเศษออกไปอีก เช่น การคำนับของผู้หญิงเรียกว่า ถอนสายบัว เป็นต้น การแสดงความเคารพทุก ๆ วิธี เป็นคุณสมบัติของผู้ดี ยังมีปริยายอีกมาก ซึ่งนักเรียนจะต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญไม่เก้อเขิน

การที่นักเรียนจะฝึกฝนให้ชำนาญนั้น เป็นของไม่ยาก เพราะนักเรียนอยู่กับผู้ที่ต้องเคารพตลอดเวลา คือ นักเรียนอยู่ที่บ้าน ก็อยู่กับครูประจำบ้าน อยู่ที่โรงเรียน ก็อยู่กับครูประจำโรงเรียน และโรงเรียนของเราอยู่กับวัด อยู่ในวัด นักเรียนจึงอยู่กับครูประจำโลกอีกด้วย นักเรียนมีโอกาสทำความเคารพได้ทุก ๆ วิธี ทั้งกราบ ไหว้ ประนมมือ และลุกขึ้นยืนรับ ในเรื่องนี้ขอให้ครูได้จู้จี้กับนักเรียนสักหน่อย นึกว่าหัดเด็กในทางที่ถูก อย่าคิดว่าเป็นการเจ้ายศเจ้าอย่าง ต้องการให้เขาเคารพ แม้นักเรียนก็อย่าคิดว่า ครูเป็นอย่างที่กล่าว เราต่างฝึกหัดเล่าเรียนความรู้และมารยาทต่าง ๆ ต่อกัน ขอฝากให้ครูช่วยตามสังเกตแนะนำนักเรียนของเรา ในเรื่องการแสดงความเคารพนี้ด้วย

วันนี้ ได้แนะนำพร่ำสอนกันมานานพอสมควร สังเกตเห็นนักเรียนทั้งหลายตั้งใจฟังและตั้งใจดู ตั้งใจหัดทำตามด้วยดี หลอยยินดีด้วยเป็นอย่างมาก ได้กล่าวแล้ว การแสดงความเคารพมีมากท่ามากวิธี แต่วิธีชาวไทยเรานิยมใช้กันอยู่นี้มีอยู่ตามที่เราได้ฝึกฝนกันนี้ จงได้ตั้งใจฝึกฝนกันจริง ๆ จะได้มีสมบัติผู้ดีติดตัว ประจำตัว เป็นคนดีของประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาสืบต่อไป ขอให้มีความสุขสวัสดี ทั่วกันทุก ๆ คน.

คติธรรม

ของ **สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน)**

วัดราชบพิธ

โคนันทิ วิสาล นิทานเก่า
ได้ฟังเล่า เค้านาน เป็นการสอน
การใช้คน หรือสัตว์ ระมัดทอน
ทิฏฐิผ่อน ยกตน ระคนเคย

แถมคำหยาบ คายแสบ แปลบรูหู
นำมาขู่ เข็ญเขา กระเซ้าเอ่ย
ไม่เป็นที่ ขอบใจ กระไรเลย
ขืนภิเปรย หมดชื้น รื่นกมล

ขาดกำลัง ใจแบ่ง เรี่ยวแรงลด
จำใจอด ถดถอย คอยย่อย่น
งานที่ได้ ไม่พอดี ล้วนวิกล
ทำให้ผล แรงงาน แหลกลาญพลัน

เพียงโคนัน หิวิสาล สันดานสัตว์
ยังเกลียดคัด คำหยาบ เป็นบาปมั่น
ไฉนคน เหมือนคน คนเหมือนกัน
จึงชอบลั่น วาจา อย่างสามานย์

ตัวมิชอบ พึ่งใคร ไขคำหยาบ
ไยจึงคาบ มาเปรย เฉลยขาน
ยิ่งจะพึ่ง แรงใช้ ควรไหว้วาน
เผยคำหวาน เพราะหู จึงคู่ควร.

ทำดีได้ดี

ของ **พระธรรมโกศาจารย์**

๑. โลกเรานี้ มีธรรม ประจำอยู่
คนไม่รู้ ก็ไม่รู้ อยู่ที่ไหน
แต่คนรู้ เขาก็รู้ อยู่ที่ใด
หาแว่นใจ ส่องดู จะรู้ดี

๒. เมื่อเห็นธรรม ธรรมจะไข ให้เห็นโลก
รู้สุขโศก ทั้งมวล ได้ถ้วนถี่
คดีโลก มีธรรม นำคดี
โลกจึงมี ธรรมอยู่ คู่กันไป

๓. โลกมีธรรม ค้ำจุน หนุนเช่นนี้
แล้วทำดี ไม่ได้ดี มีที่ไหน
เพราะทำดี ต้องได้ดี ทุกทีไป
เว้นแต่ไม่ เข้าใจ ทำให้ดี

๔. จะทำดี ทำให้ ได้จังหวะ
ถูกกาละ และประเทศ เขตวิธี
ให้ต้องใจ ต้องตา ประชาชี
คนยินดี ติดต่อ ด้วยพอใจ

๕. งานที่ดี	มีคนปอง	ต้องมีผล
สนองคน	ผู้ทำ	ตามวิสัย
เว้นแต่ทำ	โดยเขลา	ไม่เข้าใจ
จึงให้ดี	ไม่ได้	เท่าที่ควร

๖. ยังเสียแรง	เสียเวลา	พร่าประโยชน์
เกิดเป็นโทษ	ตำหนิช้ำ	ให้กำสรวล
เห็น "ทำดี	ไม่ได้ดี"	เท่าที่ควร
ที่จริงล้วน	คนเขลา	เบาปัญญา

๗. ว่าทำดี	ไม่ได้ดี	นี้ผิดแน่
ที่ถูกแท้	ทำไม่ดี	เหตุนี้หนา
งานนั้นดี	แต่ทำพลาด	ขาดวิชา
ควรจะว่า	ตัวระยำ	ทำไม่ดี

๘. เพราะทำดี	ต้องรู้ดี	มีวิชา
วิเคราะห์หา	ควรไม่ควร	ให้ถ้วนถี่
แล้วตั้งจิต	คิดทำ	ตามวิธี
มีมิตรดี	ร่วมจิต	ในกิจการ

๙. ด้วยงานดี ทำได้ดี มีอำนาจ
ย่อมสามารถ เชิดชู ขึ้นสู่ฐาน
ถึงถูกแกล้ง ปกปิด ด้วยจิตพาล
ไม่ช้านาน จะถูกเปิด ให้เลิศลอย

๑๐. เพราะชุมชน คนดี ก็มีมาก
ล้วนแต่อยาก ร่วมคนดี ไม่มีถอย
หางานดี มีค่า ไว้ท่าคอย
ถึงช้าหน่อย ก็ไม่ว่า หาคนดี

๑๑. ด้วยคนดี ใช่ดีแต่ แค่วิชา
มีจรรยา น่าชม พอสมศรี
มีศีลธรรม เป็นสมบัติ สวัสดี
เหมือนดังมี ตราประทับ รับรองตน

๑๒. ส่วนคนดี เพียงวิชา นั้นหาง่าย
มีใจร้าย มุทะลุ อกุศล
ทำสิ่งใด ก็ทำไป ตามใจตน
ทำให้คน ใหญ่น้อย พลอยรำคาญ

๑๓. คนพรรณนี้ แล้วที่ไหน จะได้ดี
ใครจะมี น้ำจิต คิดสงสาร
น่าจะมี แต่ให้ ไล่จากงาน
สันดานพาล มีวิชา พาจัญไร

๑๔. ทำนองนี้ มีวิชา พาโอหัง
จำนงหวัง ตั้งคารม ข่มผู้ใหญ่
ทำนอกรีต คิดเห็น ไม่เป็นไร
มีนิสัย ดันทุรัง อหังการ

๑๕. คนพรรณนี้ เข้าที่ไหน ก็วายวุ่น
ไม่เป็นคุณ เป็นภัย หลายสถาน
เลยทำดี ไม่ได้ วิสัยพาล
จนวายปราณ ไม่ได้ดี สักที เอย ฯ

ความดี

พระราชวชิราภรณ์ (อินทร์)
เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี วัดยาง จังหวัดเพชรบุรี

คนเราที่เกิดมาในโลกนี้นั้น นอกจากจะต้องการความสุขอันเกิดจาก

การมีทรัพย์

การใช้จ่ายทรัพย์ให้เป็นประโยชน์

การไม่เป็นหนี้สินใครรุงรังรอบตัว

การประกอบสัมมาอาชีพที่ไม่เกิดโทษทั้งทางโลกและทางธรรม แล้ว แต่ก็ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ทุกคนปรารถนายิ่งไปกว่านั้น ก็คือ "**ความดี**" หรือต้องการจะให้ตัวของเรา**เป็นคนดี** เพราะความเป็นคนดีนั้น มิใช่เกิดจากการมีทรัพย์สมบัติ หรือการเกิดในตระกูลสูง หรือการมีพวกพ้องมากมาย ฯลฯ แต่ความดีนี้ ย่อมเกิดมาจากความประพฤติของเราเองเป็นหลักใหญ่โดยแท้จริง ดังคำกลอนภาษิตที่นักคิดได้ประพันธ์ไว้ว่า

"คนเรานี้ มิใช่ดี อยู่ที่ทรัพย์
มิใช่นับ โคตรเง่า เผ่าพงศา
คนเรานี้ ดีด้วยงาน การนานา
อีกวิชา ศีลธรรม นำให้ดี"

โดยเหตุนี้ คนเราจึงต้องประพฤติศีลธรรมที่จะทำให้เราเป็นคนดี ซึ่งข้อนี้ พระพุทธเจ้า พระบรมครูของเราก็ได้ทรงแสดงหลักความประพฤติของคนดีไว้แจ่มชัดแล้ว ในคำสอนหมวดหนึ่งที่ว่า

คนดี นั้น จะต้องประกอบไปด้วยคุณธรรมเหล่านี้ คือ

ต้องเป็นผู้รู้จักเหตุ	**รู้จักผล**
รู้จักตน	**รู้จักประมาณ**
รู้จักกาล	**รู้จักบริษัท**
รู้จักบุคคลที่ควรจะคบหาสมาคม	

ถ้าได้ประพฤติครบตามนี้ทุก ๆ ข้อแล้ว ทางศาสนาย่อมรับรองบุคคลผู้ประพฤตินั้นว่า เป็นคนดีโดยไม่ต้องสงสัย

ฉะนั้น ทุก ๆ คนจงทำแต่ความดีกันเถิด "**จงรีบทำความดีอย่ามีเบื่อ ให้เหมือนเกลือรักษาความเค็มเต็มอัตรา**" เพราะความดีนั้นเป็นอมตะ ไม่มีการล่วงลับดับสูญ เหมือนกับร่างกายที่ถูกก่อสร้างขึ้นมาจาก ตัณหา มานะ ทิฐิ อันเป็นเชื้อของความเกิดขึ้น มีขึ้น ไม่มีที่สิ้นสุด

ความดี จึงเป็นสิ่งที่นักปราชญ์สรรเสริญเทิดทูน แซ่ซ้องอยู่ทุกกาลสมัย และเป็นสิ่งที่สาธุชนพึงปรารถนา ดุจขุมทรัพย์อันประเสริฐ

จงทำความดีต่อไปเถิด แม้ความดีจะยังไม่ให้ผลก็อย่าเพิ่งท้อแท้ใจ

เพราะคนด้วยกันแลไม่เห็น เทวดาอมนุษย์ท่านก็คงแลเห็น

แม้พวกเทวะไม่เล็งเห็น แต่ตัวเราย่อมเห็นเองโดยไม่ต้องสงสัย และจะต้องเป็นผู้ปลาบปลื้มปีติปราโมทย์ ในการกระทำความดีของเรา ตลอดชั่วนี้และชั่วหน้า เพราะ

สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย การสั่งสมความดี ย่อมนำความสุขมาให้

ฉะนี้แล ฯ.

เตือนใจสมณะ

พ.ต.ท. ณรงค์ อินทรวิชะ

บทนำ

[illegible] พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า "พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อม ก็เพราะบริษัทสี่ คือ ภิกษุหนึ่ง ภิกษุณีหนึ่ง อุบาสกหนึ่ง และอุบาสิกาหนึ่ง"

กาลต่อมา ภิกษุณีสงฆ์หมดไปบริษัทหนึ่งแล้ว คงเหลือเพียงสาม และถ้าทั้งสามบริษัทนี้ ไม่ช่วยกันทะนุบำรุงรักษาพระพุทธศาสนา ปล่อยให้เสื่อมทราม พระพุทธศาสนาก็มีเพียงแต่ชื่อ และสุดท้ายก็จะหายไปจากความทรงจำของมนุษย์ [illegible]

พุทธบริษัทของพระองค์ท่าน ได้จัดภิกษุไว้เป็นบริษัทแรก เพราะฉะนั้น จึงเปรียบเหมือนเป็นรากแก้วอันสำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา อันอาจบันดาลให้เจริญงอกงาม หรืออับเฉา จนถึงกับตายไปได้ในที่สุด

ภิกษุถึงจะเป็นบุคคลที่มาจากชนทุกชั้นวรรณะ ก่อนที่จะดำรงเพศสมณะโดยสมบูรณ์ได้ ต้องเป็นผู้มีลักษณะพอสมควรต่อการศึกษาพระพุทธบัญญัติ ที่เรียกว่า "**ศีล**" ซึ่งปรากฏว่ามีอยู่ในพระปาฏิโมกข์ถึง ๒๒๗ สิกขาบท แต่ก็เป็นเพียง ๑ ใน ๔ แห่งจตุปาริสุทธิศีล [illegible] ดังนี้

๑. ปาฏิโมกข์สังวรศีล

๒. อินทรีย์สังวรศีล

๓. อาชีวปาริสุทธิศีล

๔. ปัจจัยปัจจเวกขณศีล

เพราะฉะนั้น บัณฑิตได้ยินท่านผู้ใดกล่าวว่า เป็นภิกษุสงฆ์ง่ายมาก เพราะต้องถือศีลเพียง ๔ ข้อเท่านั้น จะขอคัดค้านท่าน แสดงว่าพระบวช ว่า ท่านไม่ได้ศึกษาเรื่อง "จตุปาริสุทธิศีล" ให้ละเอียดดีพอ

คำว่า "**ศีล**" ท่านผู้รู้ได้แปลไว้โดยย่อนี้ว่า "**ความสำรวม กาย วาจา ให้เรียบร้อย**" ด้วยเหตุนี้ ภิกษุที่จะมีคุณสมบัติของความเป็นภิกษุสงฆ์ สมเป็นผู้สืบอายุและเชิดชูพระพุทธศาสนา ก็ต้องรักษาศีล วางตนให้เกิดความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป

ภิกษุสงฆ์ที่อุปสมบทใหม่ ต้องมีความสังวร ต้องรู้ว่า ในพระธรรมวินัย จะปฏิบัติตนเช่นไรในชั้นต้นจึงจะไม่มีข้อตำหนิ

ในหนังสือ "พระวินัยปาฏิโมกข์แปล" ที่สมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นผู้เรียบเรียงแต่เมื่อปีระกา รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) ตอนท้ายของหนังสือเล่มนั้น สมเด็จ ฯ ท่านได้นำ "คำกลอนโบราณ" ชื่อเรื่อง "**เตือนใจสมณะ**" ลงพิมพ์ประกอบไว้ โดยสมเด็จ ฯ ท่านอ้างว่า หนังสือคำกลอนนี้ได้มาจากท่านพระครูสังฆรักษ์ (ชั้ว) อีกทอดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายว่า ไม่ทราบว่าใครคือท่านผู้ประพันธ์คำกลอนนี้

ในโอกาสที่พระราชทานเพลิงศพ พระเดชพระคุณเจ้าคุณพ่อ พระเทพสุวรรณมุนี กระผมเห็นว่า คำกลอนโบราณซึ่งได้ประพันธ์ไว้เป็นเวลากว่า ๑๐ ปี แล้วก็ตาม แต่คุณค่ายังใช้ได้ทุกกาลสมัย เพราะฉะนั้น ถ้าสูญไปจะเป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก จึงได้นำมาลงไว้ในหนังสือเล่มนี้อีก เพื่อหวังเป็นวิทยาทานสืบต่อ ๆ ไป

ด้วยเจตนาอันเป็นกุศล ถ้าจักเกิดผลานิสงส์ใด ๆ บ้างแล้ว ขอให้ผลนั้นจงสำเร็จแด่พระคุณเจ้าที่เอ่ยนามมาแล้วทุกท่าน ตลอดจนท่านที่ประพันธ์กลอนนั้นด้วย เทอญ ฯ

พระเถรเก่าใหม่ ในธรรมวินัย ของพระศาสนา จงปฏิบัติ ดัดกายวาจา ให้พวกทายก อุบาสิกา หมู่ชาวประชา เกิดความเลื่อมใส นุ่งห่มนั้น ทำตามสิกขา บัญญัติวินัย นุ่งสบงเล่า ใต้เข่าลงไป แปดนิ้วตนไตร้ เรียกปริมณฑล จีวรห่มเหนือ ขอบสบง หางสังฆาฏิ ซ้อนไว้เบื้องบน ให้เป็นมณฑล หน้าหลังมาทั้ง คาดรัดประคด จงจำกำหนด ตามอาจารย์สอน ใต้นมสองนิ้ว จงเป็นสำคัญ ถ้าต่ำกว่านั้น เพียงสี่นิ้วตาม เวลาบิณฑบาต สำรวมมรรยาท โดยใจกุศล ทอดตาแลไป สี่ศอกของตน ที่พระทศพล ท่านตรัสบัญชา เวลาขบฉัน ก็พร้อมเพรียงกัน เวลาดำเนิน เดินตามพรรษา ผู้แก่เดินหน้า อ่อนกว่าตามไป มิได้พูดจา ล้อเลียนเฮฮา ให้ผิดวินัย ทั้งกระนั้นเรียน หากเพียรกันไป เป็นอายุขัย ของพระศาสนา เรียนคันถธุระ อีกทั้งธุระ วิปัสสนา เรียนโดยเคารพ นอบนบบูชา อันเป็นมรรคา ทางไปนิพพาน แล้วทำกิจวัตร คอยปฏิบัติ ครูบาอาจารย์ คัดสันดานตน ให้พ้นจากพาล นบราบกราบกราน ผู้แก่พรรษา เถระผู้ใหญ่ แม้เข้าไปใกล้ อ่อนน้อมกายา ประพฤติอย่างนี้ ตามพุทธวาที ของพระศาสนา เรียกว่าสาวก ของพระตถา

เมื่อสิ้นชีวา จะได้ไปสวรรค์ วิมานทองโสด สูงห้าร้อยโยชน์ เครื่องทิพย์อนันต์ นางฟ้าแช่มชื่น นับหมื่นนับพัน จุติจากนั้น แล้วกลับลงมา เกิดในชมพู บุญนั้นค้ำชู เป็นท้าวพระยา เป็นจักรพรรดิ กษัตริย์เดชา เป็นคหบดี เศรษฐีพ่อค้า เกิดเป็นชาวนา รวยทรัพย์ศฤงคาร ร่างกายเรืองโรจน์ งามพ้นจากโทษ ทั้งหกประการ ไม่สูงไม่ต่ำ ไม่ขาวไม่ดำ รูปงามสคราญ ไม่อ้วนไม่ผอม งามพร้อมสังขาร อายุยืนนาน ร้อยปีพันปี ไม่เจ็บไม่ไข้ ทุกข์โศกโรคภัย มิได้ย่ำยี รูปงามบริสุทธิ์ ผ่องผุดโสภี เพราะบุญที่ดี นั้นคอยติดตาม

แม้ปฏิบัติผิด องค์พระพิชิต ตรัสตรงกันข้าม ว่าเป็นพระเถร มหาเถรเลวทราม ไม่ประพฤติตาม คำสอนทศพล นุ่งสบงสูงริมเข่า ห่มจีวรต่ำ ละไปกรอมส้น หางสังฆาฏิ ไม่เป็นมณฑล เลื้อยละริมชิน เหมือนหางโคไป คาดรัดประคด ไม่ตามกำหนด

ที่ท่านกล่าวไว้ คาดเพียงที่กาย ไม่ได้ถามใคร พอเลื่อนลงไป กลายเป็นคาดเอว ไม่ได้ถามใคร วินัยแหลกเหลว ใจคอก็เลว ไม่เกรงกลัวใคร เวลาบิณฑบาต ซอกส่ายคดไปมา ไม่สำรวมใจ โยโสอาหาร สนสานเที่ยวไป หาบเข้าก็ได้ แย่งเหมือนไก่กา เลศอุบายนั้น ก็ดูจากัน ไม่พิจารณา ปัจจเวกขณะ เลยละสิกขา เดินเหินไปมา ไม่สำรวมกาย เป็นคนใจต่ำ สร้างแต่บุญล่ำ ไว้สำหรับกาย ชมดวงดี ไม่มีอาย ใจคอชั่วร้าย ไม่อายสิกขา หยิบเงินหยิบทอง ซื้อข้าวซื้อของ ต่อรองนานา ดูหมิ่นลดเลี้ยว ดูเกี้ยวสีกา บายศรีลับตา ทำได้ทั่วไป ทั้งบาปก็ไม่เจ็บ มิได้ระแวง เกรงกลัววินัย ใส่เกือกกั้นร่ม ห่มผ้าสองไหล่ กล้าเดินเข้าใน อุปจารเจดีย์ ผ่านแดนเสมา พระเณรเก่ากว่า เคารพไม่มี แย่งแซงขึ้นหน้า ไม่คิดบัดสี พระเณรอย่างนี้ เรียกว่าสาวกมาร

ครั้นตายไปตก ในนรกการณ์ รนทุกข์ทรมาน ในมหาอเวจี แสนกัลปแสนกัปป์ ไฟไหม้ไม่รู้ดับ เผาผลาญอินทรีย์ ครั้นพ้นขึ้นมา จากอเวจี เศษบาปยังมี คอยตามรักษา ให้เกิดเป็นเปรต รนทุกข์ทเวศย์ แสนเวทนา อยากข้าวอยากน้ำ ซ้ำนานนักหนา พ้นเปรตขึ้นมา เป็นอสุรกาย รนทุกข์ลำบาก ได้ยากปางตาย พ้นอสุรกาย เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นวัวเป็นควาย ให้เขาไถนา เป็นช้างเป็นม้า ให้เขาใช้งาน เป็นแมวเป็นหมา ช่วยเขาเฝ้าบ้าน เป็นหมูเป็นปลา ให้เขาเข่นฆ่า กินเป็นอาหาร เป็นนกเป็นไก่ ยากไร้สาธารณ์ เป็นเป็ดเป็นห่าน ให้เขาฆ่ากิน ใช้กรรมล้นเหลือ จนหนังจนเนื้อ มากกว่าแผ่นดิน ครั้นว่าสิ้นกรรม ที่ทำหมิ่น กรรมยังไม่สิ้น คอยติดตามมา เกิดเป็นมนุษย์ ร่างกายพิรุธ เสียหูเสียตา เป็นคนง่อยเปลี้ย เสียแข้งเสียขา เจ็บไข้โรคา คอยตามเบียนพลาญ ศัตรูก็มาก ขัดสนจนยาก เพราะกรรมบันดาล ครั้งเป็นพระเณร ได้ฉันอาหาร ที่เขาให้ทาน ด้วยใจศรัทธา ฉันแล้วโยกเยก ไม่ทำปัจจะเวก พิจารณา จึงได้ทุกข์โศก เพราะอิ่มบริโภค นั้นติดตามมา จึงเกิดเป็นเวร พระเณรทั่วหน้า เพราะตรึงกายา เป็นสาวกมาร.

นิพนธ์ต่างเรื่อง

ของ **พระพิมลธรรม** (ฐานทตฺตมหาเถร)

บทนำ

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม (ฐานทตฺตมหาเถร) อดีตสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง วัดมหาธาตุ นครหลวงกรุงเทพ ธนบุรี เป็นผู้พิจารณาดำเนินการย้ายพระเทพสุวรรณมุนี จากวัดชมพูพน มาเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ เป็นเหตุให้วัดมหาธาตุ และการคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ถึงความเจริญรุ่งเรือง เพราะฉะนั้น จึงนำนิพนธ์ของพระเดชพระคุณมาลงพิมพ์ไว้ในหนังสือนี้

หวังว่านิพนธ์นี้ คงอำนวยประโยชน์แก่ผู้อ่าน ทุกชั้น ทุกวัย เป็นเอนกประการ

พระครูศรีวชิรภูษิต

เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ และ เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

กลอนขับไม้บัณเฑาะว์

โอ ทารกา เจ้าจงเข้ามา ตัวข้าจะสอน เจ้าจงตั้งใจ จงอย่าไถล เชือนแชเป็นอะ คอยรับคุณพร อันข้าขอวอน ว่ากันดีดี เพราะเห็นพวกเจ้า มัวเล่นค่ำเช้า ไม่เห็นมีศรี จะอยู่ทำไม มันจักบรรลัย อีกไม่กี่ปี เหมือนกองอัคคี เมื่อหมดอัจจี ก็พลันดับไป เมื่อตั้งหน้ามา เจ้าจงอุตส่าห์ หมั่นเล่าหมั่นเรียน ให้ได้ความรู้ เป็นเครื่องเชิดชู ประดับต่างเหรียญ อย่าทิ้งความเพียร จะพาวนเวียน มันจะเสียกาล แต่นี้ต่อไป เจ้าจงใส่ใจ คือหมั่นใช้ขาน ให้ใจชื่นบาน ให้แผ่ไพศาล ซาบซ่านอินทรีย์ ฯ

ส่วนตัวหนังสือ ต้องหัดด้วยมือ หมั่นขีดเขียนไป ให้ตัวสวยงาม ถูกต้องตามความ เรียนให้ไวไว อีกทั้งสงสัย เกิดขึ้นในใจ ให้เร่งรีบถาม เมื่อได้ความแล้ว หมดความสอดแคล้ว ต้องเชื่อมประสาน เพื่อให้แน่นแฟ้น จะไม่ง่อนแง่น ติดตัวอยู่นาน จะต่อสันดาน หมดตัวรำคาญ ให้ใจผ่องใส ฯ

อีกทั้งเวลา ต้องมีอัตรา จึงจะเป็นผล ต้องขีดคั่นไว้ เวลานั้นไซร้ ต้องท่องต้องบ่น ตั้งต้นแต่ล่าง ไปหาเบื้องบน ตลอดขึ้นไป สิ่งที่ต่อแล้ว อย่าว่าแจ้วแจ้ว โดยจดไม่ได้ จะเกิดสับเพร่า ทำให้โง่เง่า เลยไม่เข้าใจ เหมือนเดินทางไกล จะถึงแค่ไหน เดินเหนื่อยเปล่าเปล่า เมื่อไม่กำหนด เวลาเปลืองหมด ต้องหมดต้นทุน เสียดายเสียหาย จะต้องอับอาย ลงนอนใต้ถุน หาคนการุญ หรือช่วยอุดหนุน ขัดข้องหนักหนา พวกเจ้าจงจำ จงรีบหมั่น ทำให้ทันเวลา จะได้พานพบ สิ่งที่ปรารภ ที่ตั้งหน้ามา จะได้ปัญญา เป็นปราชญ์ภาษา ชื่อเสียงโด่งดัง ฯ

อีกอย่างหนึ่งเล่า จำจะบอกแก่ สำคัญนักหนา มีครูเรียนรู้ แต่ประพฤติ นอกครู ไร้จรรยา จะกลายเป็นลา หรือดังเดรัจฉาน ตั้งตัวประมาณ ขอเจ้าจงรีบ จงมั่น คอยเตือน เจ้าตัวบ่วงมาร อย่าให้ติดอยู่ จะกลายเป็นคู่ อยู่กับสันดาน ชีวิตจะไพศาล เหรียญพร้อมบริวาร สมดังใจหมาย

อีกอย่างหนึ่งนะ เจ้าจงคอยละ ให้กระเด็นไป คือตัวริษยา มันคอย เบียดเสียด อยู่กับหัวใจ มันทำนิสัย ให้จมอยู่ใน บรมโง่เขลา จะพลอยเสียที ที่ต้อง อยู่นี่ นะมาเปล่าเปล่า จะพลอยเหลวเป๋ว เหมือนกับตกเหว จมอยู่ในอ่าว หนูจะ เที่ยวกล่าว ติเตียนเราเปล่า ว่าเราไม่ดี ฯ

อีกอย่างหนึ่งหนู เจ้าจงคอยดู กิจการทั่วไป อันอยู่ด้วยกัน อย่ามีเกียดคร้าน อีกอย่าไถล ถึงหน้าที่ใคร ต้องรีบครรไล อย่าได้อยู่ช้า ต้องเร่งรีบทำ ทุกวันเช้าค่ำ หมากพลูปูนยา เช็ดกวาดหอฉัน ต้มน้ำไว้ฉัน ทุกทุกเวลา อย่าได้คลาดคลา จักเสีย เวลา ที่ต้องกลับทำ ฯ

กิจนี้เสร็จสรรพ ต้องรีบไปจับ ไม้กวาดผ้าถู ให้ทั่วทุกแห่ง จนกระดานแดง ให้น่าชวนดู อย่าทำจู่มหลู มันน่าอดสู แก่ชนทั้งหลาย เจ้าจงรีบคิด คอยกำหนดจิต ตั้งกำหนดหมาย พวกเจ้าควรเชื่อ เพราะไม่ใช่เสือ หรือเนื้อกระต่าย เพราะเป็นชาติชาย ต้องทำตามหมาย หัวข้อรำพัน ฯ

อีกทั้งข้อจรรยา ที่พระศาสดา ทรงแสดงไว้ แก่พวกเราท่าน จงจำให้มั่น อย่าปล่อยไว้ไหน คือข้อหนึ่งไซร้ ให้มีน้ำใจ กอบด้วยกรุณา แก่เพื่อนมนุษย์ เป็นชาติ สูงสุด ทั่วโลกกลาปา ถัดข้อนั้นอีก คือไมตรีจิต ให้คิดรักษา ในหมู่ประชา ตลอดโลกา ไม่เลือกว่าใคร ฯ

ข้อรองนั้นมา คือศีลเบญจา ต้องรักษาไว้ ข้อต้นท่านห้าม อย่าให้ล้างปาณ รังแกแก่ใคร ทรัพย์สินใดใด อย่าทำมือไว ปอกลอกลวงเขา อันเป็นเจ้าชู้ นั้นก็อดสู แก่ลูกเมียเขา โกหกโกไหว้ จงจำให้ได้ จะพลอยอับเฉา อีกสุราของเมา อย่าปล่อยให้เข้า ไปในลำคอ ฯ

นี่แหละศีลห้า จงทำใจกล้า สมาทานไป จะได้เกิดผล ไม่ต้องกังวล กลัวเวรและภัย บำรุงอัชฌาสัย ให้ออกห่างไกล จากข้อบาปหมาง เหมือนเครื่องประดับ สีจ้าแพรวับ ประดับได้ทุกอย่าง ไม่เลือกว่าใคร เป็นชั้นใดใด เป็นบุรุษหรือนาง ฉันไม่อำพราง บอกเป็นกลางกลาง เลือกเอาให้เหมาะ ฯ

อีกข้อสำคัญ เป็นข้อกวดขัน ทำให้ได้ดี คือความสะอาด ในส่วนเสนาสน์ อีกทั้งกุฎี อีกผ้ากาสี ที่เปื้อนรุจี รุงรังหนักหนา อีกของใส่ข้าว อีกทั้งหม้อเตา กับตุ่มน้ำใส กระโถนคนที ที่อันมี ตลอดศาลา เหล่านี้ต้องมา รีบกวาดรักษา ให้สะอาดทุกวัน ฯ

การจะไปไหน ถึงใกล้แลไกล อย่าไปเลยนา ต้องรีบแจ้งการณ์ แก่ท่านสมภาร จึงค่อยไคลคลา อย่าให้เที่ยวหา ในการไปมา มักจะโกรธกัน เช่นออกจากวัด ไปในจังหวัด เหล่านี้เหมือนกัน ในเวลาค่ำคืน จะเที่ยวเป็นพื้น ไม่ได้สักวัน นอกจากขยัน ไปเรียนกลางวัน นั้นแหละได้บ้าง ฯ

นี่แม่ทารก พวกเจ้าจงหา จำความนี้ไว้ใส่ในกระเป๋า เพื่อเป็นสำเนา แห่งข้อดังนี้ อย่าเที่ยวไปไกล ในที่ใกล้ไกล จะเกิดรำคาญ จงอยู่กับที่ หมั่นท่องบาลี เพื่อจำได้ง่าย ตามข้อบังคับ ที่เป็นระเบียบ มีแต่โบราณ พวกเจ้าอย่าพาล ค่อยจัดสันดาน ให้เป็นดี

จะเกิดศุภผล ลาภยศจรดล เป็นอนันตัง จะได้เป็นปราชญ์ เฉลียวฉลาด โดยไม่จีรัง จะเป็นกำลัง ช่วยปิดช่วยบัง เหตุร้ายหมดไป จะขอย่อความ ที่ข้าคิดตาม โบราณว่าไว้ เพียงเท่านั้นที่ ขี้เกียจเต็มที คงมีต่อไป อีกไม่เท่าไร ต่อวันสบาย จึงจะเริ่มใหม่ ฯ

ที่หัดแต่งนี้ มิใช่ชาติกวี เป็นแต่คิดเดา ผิดถูกมิรู้ เอาไหมอยู่ ไม่ต้อง คิดเอา เพราะปัญญาเขลา ไม่มีลำเนา เหมือนท่านชำนาญ พึ่งเริ่มอุตริ ลองดูบ้างซิ รสชาติหวาน ๆ ขอท่านผู้ปราชญ์ เมื่อเห็น เคลื่อนคลาด โปรดต่อประสาน เพื่อให้ เป็นทาน แก่คนผู้อ่าน เถิดนะพ่อคุณ ฯ

เริ่มแต่งเมื่อวัน ที่สัตตมวาร แห่งเดือนสิงหา ศกสองสี่เศษ กับห้าเก้าเสร็จ บวกกันเข้ามา เป็นเท่าไรนา ลองคิดคณนา จึงจะรู้จริง จบเอาสิ้นเสร็จ ในวันที่เจ็ด กับสี่ ต่อท้าย รวมสิบกับหนึ่ง อย่าได้รำพึง คือสิบเอ็ดหมาย สิงหาห้อยท้าย ต่อนั้น ลงไป คือศกนั้นเอง ฯ

เอวังกันที่ เพราะแต่งไม่ดี ออกจะรำคาญ แก่ท่านกวี ผีปากดี ๆ ที่ได้ มาอ่าน อย่าว่าป่วยการ เพราะไม่ชำนาญ ในเชิงกาพย์กลอน (เอวัง) ก็มีเถิดนะ จะหา จังหวะ ในทางแบบสอน จะได้รีบคิด ที่ยังมีผิด ให้แก่บังอร จะลาไปก่อน เข้าใน ห้องนอน นอน คลุมโปงเอย ฯ

เรื่องอ่านค่าเวลาแต่มีคติ

เรียบเรียงและรวบรวมเขียนด้วยลายมือของท่าน แล้วม้วนด้วยผ้าบิดซึ่งประดิษฐ์ทำเอง จากบิดนั้นอยู่ภายในตู้กระจกเล็ก ๆ แล้วแขวนไว้ภายในห้องรับแขก เพื่อประสงค์แขกไปใครมาจะได้อ่านค่าเวลาและได้คติ

๑. ชาติดีรักดีมีครองงาม

๒. ถ้าโง่ก็ให้โง่อย่างน่ากรุณา ถ้าฉลาดก็ให้ฉลาดอย่างน่าบูชา

๓. กินข้าวสุกอย่าให้เสียข้าวสาร กินน้ำตาลอย่าให้เสียน้ำอ้อย

๔. ไปไม่กลับ หลับไม่ตื่น ยืนไม่มี หนีไม่พ้น (คืออะไร)

๕. ถ้าไปกินน้ำก่อนหมาได้ เป็นเอาตัวรอดได้

๖. ตื่นเช้าได้เวียนหลาย ตื่นสายได้เวียนน้อย

๗. ไม่ใช่ดีแต่เรา เขาก็ดี ไม่ใช่ดีแต่เขา เราก็ดี (จงหมั่นนึกไว้)

๘. **เรื่องระวัง** ระวังตัวเร่งกลัวจน ระวังตนเร่งกลัวยาก ระวังจิตอย่าคิดมาก ระวังปากเมื่อพูดไป ระวังตาเมื่อตาดู ระวังหูอย่าไกล ระวังมืออย่ามือไว ระวังเท้าก้าวไกลถลา ระวังฆานเมื่อสูดกลิ่น ระวังลิ้นลิ้มรสา ระวังกายอย่าพลั้งท่า ระวังหน้าจะเก้ออาย ระวังชื่ออย่าให้เสีย ระวังเมียนอกใจกลาย ระวังทรัพย์จะละลาย ระวังนายจะดุดัน ระวังกฎหมายเมือง ระวังเครื่องราชทัณฑ์ ระวังส่งกองมหันต์ ระวังเจ้าเนาวในกระ ระวังพาลจะพาลผิด ระวังกิจอย่าลืมหลง ระวังขึ้นระวังลง ระวังรักจะระอา ระวังในอย่านำออก ระวังนอกอย่านำมา ระวังไส้สาวให้กา ระวังข้าจะโจทก์นาย ระวังบังบังจนลับ ระวังจับจับอย่าคลาย ระวังค้นค้นให้ตาย ระวังหมายหมายแน่นอน ระวังหญิงจะลองปาก ระวังหลอกชายจะหลอน ระวังมิตรจะทำปอน ระวังอ่อนเผยอจงดี

ระวังใช้กิริยา ระวังท่าต้องให้ดี ระวังซิ่งไปลี่ ระวังมีเหตุการณ์ ระวังเดินในถนน ระวังชนจักรยาน ระวังรถพับวายปราณ ระวังข้ามทางรถไฟ ระวังอาหารบริโภค ระวังโรคเกิดภายใน ระวังแก้ไขโรคภัย ระวังใช้ซึ่งหยูกยา ระวังอย่าขู่เขา ระวังอย่ากล่าวมุสา ระวังคนยุแหย่ว่าอย่าเชื่อง่ายเดียว ระวังยั้งจิตตรอง ระวังต้องมีเฉลียว ระวังเพ่งความจริงเขียว ระวังเลี้ยงดูทั้งครัว ระวังสตางค์ตั้ง ระวังเล่ห์ของคนชั่ว ระวังเงินตรา ระวังกลัวถูกแบ่งคำลม ระวังคนล้วงกระเป๋า ระวังเขาพูดหลอกหลอน ระวังราคะถูกมอง ระวังยอมอย่าเสียที ระวังอย่ามากมาย ระวังร้ายระวังดี ระวังหลายอย่างจะมี ต้องรีบมีเรื่องระวัง ๆ

๙. ใบตาคือใบเรือ ใบเป็นเนื้อคือใบหู แม่หอยก็นอนอยู่ หันไปหาเมื่อเขาตัว เหรียญบลงกอดอาศัยเสา หมู่พวกเหล่าอาศัยหัว คนฉลาดคือคนกลัว ท้องหมู่หุ่นสำลี เว้จพระคือลาน ป่าชำนาญกับป่าผี ของของคือของดี [illegible] ลมเข้าคือลมนอก ลมที่ออกคือลมใน ของหนักยกไม่ไหว คือกินหน้ากินแรงคน ผลยอใช้เป็นยา ทำไร่นาอาศัยฝน นอนหลับคือลืมตน ถ้าไม่ตื่นก็เลยตาย ทรัพย์สินสิ่งจำนวนมีราคาแต่เมื่อตาย เกิดมาเป็นผู้ชาย ถ้าตกม้าคงเหมือนกัน เคราะห์ร้ายแห่งคือระวัง ที่หมุนดังคือกังหัน อยู่อย่างกระพัน ถือว่าเหนียวไม่ให้ใคร คนโง่คืออยากอวด คนขี้บาปคือคนใส เนื้อตัวรั่วห่วงใย ถูกจริงแท้แน่คำเรา ๆ (อ่านต้องคิดจึงจะเป็นคติ)

๑๐. สูก ลาก เลือก แลก เลิก (เป็นตามลำดับนี้)

๑ ๒ ๓ ๔ ๕

๑๑. **เรื่องอย่า** คนชอบกิน อย่าพูดยุ คนเมาดุ อย่าพูดยั่ว คนฉลาดกลัว อย่าหลอนหลอก คนตะคอก อย่าข่มขู่ คนมองดู อย่าทำนบ้า คนเกลียดชัง อย่าเข้าใกล้ คนเป็นไบ้ อย่าชวนพูด คนชอบพูด อย่าได้บอก คนหัวหงอก อย่าพูดล้อ คนเพียงพอ อย่าเพิ่มเติม คนพูดเสริม อย่าพูดต่อ คนชอบล้อ อย่าขึ้งโกรธ คนใจโหด อย่า[illegible]

คนเคารพ อย่าเมินเฉย คนพูดเปรย อย่าหลงเชื่อ คนช่วยเหลือ อย่าดูดาย คนมักได้ อย่าเอาของ คนจองหอง อย่าง้องอนง้อ คนชอบพอ อย่าขัดใจ คนอยู่ไกล อย่าให้ร้าย คนหน้าด้าน อย่าชวนเที่ยว คนขี้เหนียว อย่าบอกบุญ คนมีคุณ อย่าลบหลู่ คนศัตรู อย่า[illegible] คนเป็นช่าง อย่าพูดเลียน คนติเตียน อย่าร่วมงาน คนสามานย์ อย่าร่วมหอ คนหงอยหงอ อย่าดูหมิ่น คนต่างถิ่น อย่าดูแคลน คนขาดแคลน อย่าประมาท คนอาละวาด อย่าถือเลียน คนผู้เรียน ของจงเอย ฯ

๑๒. เกิดเป็นชายไว้ลายเฉลิมชาติ

มัวประมาทตนเห็นไม่เป็นผล
ทุกค่ำคืนคนลึกหมั่นฝึกปรน
เพียรไปจนชีพสลายอย่าคลายเพียร
สารกิจน้อยใหญ่เมื่อใจมั่น
ทำทุกวันตั้งหน้ามิหาเหียร
คงสฤษฏิผลสถิตเพราะฤทธิ์เพียร
ผู้รักเรียน รักทำเร่งรำพึง ฯ

๑๓. **เรื่องไม่ประมาท**

จะระไว้ใจอะไรตามใจเถิด
แต่อย่าเกิดไว้ใจในสิ่งห้า
หนึ่ง อย่าไว้ใจทะเลทุกเวลา
สอง สัตว์เขี้ยวเล็บงาอย่าวางใจ

สาม ผู้ถืออาวุธสุดจักร้าย
สี่ ผู้หญิงทั้งหลายอย่ากรายใกล้
ห้า พระมหากษัตริย์ทรงฉัตรชัย
ถ้าหากแม้นใครประมาทอาจตายเอย ฯ

๑๔. เรื่องควรเอาเป็นคติ

๑) คนเรามักตาบอดในความบกพร่องของตัวเอง แต่กลับแจ่มใสในความผิดของคนอื่น

๒) ชีวิตของคนที่ไม่ได้ทำอะไรเลย จัดเป็นความตายก่อนกาลปริเฉท

๓) พึงเคารพนบนอบผู้ให้กำเนิดแก่ท่าน ทั้งในเวลาท่านมีชีวิตหรือหาไม่แล้ว นี่แหละเป็นหนี้สินอันแรกและจำเป็นที่สุดของเรา

๔) บรรดาความสุรุ่ยสุร่ายทั้งหลาย ไม่มีความสุรุ่ยสุร่ายชนิดไหนที่น่าติอย่างแรงเท่ากับความสุรุ่ยสุร่ายเวลา

๕) รู้จึงเห็นแน่ ต้องเรียนแก้สถะการ

กอบโง่ก็หลงงาม ยังติดแง่เพราะงมงาย
ของดีไม่มีมาก แต่ก็อยากจะขวนขวาย
ถือตนว่าไม่ตาย จะอวดตัวก็ตามที
รู้เจ็บไม่รู้จำ เข้าก่อกรรมสิมากมี
รู้ดีไม่ทำดี จะเดือดกาลอาดูรใจ ฯ

๑๕. ถ้าต้องการให้เป็นคนมีหัวสมองดี ต้องทำดังนี้

๑) ต้องซื่อตรงต่อตัวของตัวเอง

๒) ต้องเป็นคนไม่ใจเร็ว

๓) ต้องฝึกฝนโดยไม่หยุดหย่อน

สามประการนี้ทำให้หัวสมองดี ๆ ถ้าจะรู้ว่ามีหัวสมองดีก็รู้ได้ดังนี้

๑) คิดอะไรได้เร็ว

๒) คิดได้ถูก และ

๓) ตนเองทำได้สำเร็จตามคิดนั้นด้วย

คนที่มีจิตตานุภาพสามารถบังคับคนอื่นได้ดี มีลักษณะดังนี้

๑) มีสายตาแข็ง มีอำนาจในตัว

๒) เสียงชัดเจนแจ่มใส

๓) ท่าทางสงบเสงี่ยมดูเป็นสง่า และ

๔) รู้จักชักจูงหัวใจคนให้หันเข้ามาในคลองความคิดของตน

จิตตานุภาพชนิดนี้เป็นชนิดอ่อนที่บังคับคนอื่นได้ ส่วนจิตตานุภาพที่บังคับตนเองได้นั้น ควรหัดทำอย่างยิ่ง มีลักษณะดังนี้

๑) ต้องบังคับความหลับและความตื่นได้

๒) ทำความคิดให้ปลอดโปร่งและว่องไวเมื่อตื่นขึ้น

๓) เปลี่ยนความคิดได้ตามความต้องการ

๔) สงบใจได้ในเมื่อตกอยู่ในอันตราย

๕) เปลี่ยนนิสัยความเคยชินของตัว จากร้ายเข้าหาดีได้

๖) ตรวจตราตนเองเป็นครั้งคราวโดยสม่ำเสมอ

๗) ป้องกันรักษาตัวด้วยจิตตานุภาพ ๆ

ถ้าอยากเป็นคนฉลาด ไม่อยากเป็นคนโง่แล้วต้องทำตามหลักดังนี้

๑) แสวงหาความคิดของตนเอง

๒) แสวงหาคุณประโยชน์จากอื่น ๆ อย่างที่เราเห็น

( ) ให้เสรีภาพแก่ความคิดของตัวเอง

( ) หัดทำความเปรียบเทียบ ๆ

๓. ศัพท์เดียวแปลได้ตั้งร้อย คนรู้น้อยมักเห็นผิด คนเห็นผิดมักสะเพร่านิยม คนตื้นแต่มักฉุนเฉียว คนปัญญาเปลี่ยวมักรู้ได้เร็ว ฯ

ถ้าข้าพเจ้าเป็นผู้ชาย

๑. จะไม่เสพสุรา เที่ยวบำรุงซ่องโสเภณีเพาะเชื้อโรค และเล่นการพะนัน จะเอาเงินค่าสุรา ฯลฯ มาบำรุง มารดา บิดา หรือครอบครัว หรือถ้าข้า ฯ รวย จะบำรุงการกุศล และทำสาธารณประโยชน์

๒. ข้า ฯ จะไม่เหยียดสตรีผู้มีคุณสมบัติเป็นมารดา จะพยายามยกย่องเชิดชูเสมอ

๓. ข้า ฯ จะรู้สึกผิดชอบตนเอง ไม่ต้องให้ผู้บังคับบัญชาเรียกไปตักเตือนบ่อย ๆ

๔. ข้า ฯ จะไม่ริรักสตรีในเมื่อข้า ฯ ยังเป็นนักเรียน และข้า ฯ จะไม่ระรานแก่นักเรียนสตรี

๕. ข้า ฯ จะไม่ยิงตัวตายในเรื่องเสียหญิงคนรัก หรือเสียอกเสียใจ ข้า ฯ จะคิดแต่ทางยาว ทางสั้นอเปหิ

๖. ข้า ฯ จะไม่โกงเวลาทำงานของรัฐบาล ของนายจ้าง มาทำงานส่วนตัว หรือประกอบกิจอันไร้สาระ

๗. ข้า ฯ จะไม่พึ่งผู้หญิง เพราะข้า ฯ มีสิบนิ้วเท่า ๆ ผู้หญิง

๘. ข้า ฯ จะรู้จักคุณของมารดา บิดา ครูบาอาจารย์ รัฐบาลและนายจ้างที่เลี้ยงข้า ฯ ข้า ฯ จะไม่โกงเงินหรือโกงบุญคุณของผู้มีอุปการะเป็นอันขาด

๙. ข้า ฯ ได้บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ข้า ฯ ก็จะไม่ทำกรรมอันลามก เพื่อทำลายความเจริญของศาสนา

๑๐. ข้า ฯ จะบำรุงเลี้ยงมารดา บิดา จนกว่าชีวิตข้า ฯ จะดับสูญ

๑๑. ข้า ฯ จะติโทษของข้า ฯ ก่อนที่จะติผู้อื่น

๑๒. ข้า ฯ จะรักษาความเป็นผู้ชาย ข้า ฯ จะไม่ทำกริยากราย แต่งจริตให้เหมือนผู้หญิง หรือดัดจริตเอาอย่างผู้หญิง เช่น ทาเล็บ ดัดผม เขียนคิ้ว ทาปาก (น่าหมั่นไส้)

๑๓. ข้า ฯ จะถือคติสุภาษิต หรือมีโอวาทที่สำหรับสอนพวกผู้ชายให้ริ นามสมกับเป็นลูกผู้ชาย และเป็นมนุษยชาติ

๑๔. ข้า ฯ จะนึกว่า ข้า ฯ จะเป็นคนที่น่ารักของสตรีทั้งหลาย จะเอากลิ่นไอของความชั่วทิ้งเสียให้หมด จะเอ็นดูสงสารและช่วยเหลือเธอให้[illegible]

ถ้าข้าพเจ้าเป็นผู้หญิงแก้วกัณหา

๑. ข้า ฯ จะไม่เอาวิชาที่ผู้ปกครองอุตส่าห์เสียเงินเสียทองให้ได้รับการศึกษาดีนั้น มาเป็นความรู้ในทางแต่งตัวยั่วยวน และเย่อหยิ่ง

๒. ข้า ฯ จะไม่ยอมให้ใครนินทาผู้บังเกิดเกล้า หรือตัวข้า ฯ เอง ลับหลังว่า ข้า ฯ ดีแต่แต่งตัวกรีดกราย ยั่วยวน ไม่รู้จักหม้อข้าว หม้อแกง และผลาญเงินของผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวอย่างน่าเกลียด

๓. ข้า ฯ จะไม่ดื่มน้ำมันระกำ หรือหอบผ้าหอบผ่อนตามผู้ชายไปเสีย เมื่อถูกผู้ใหญ่ตำหนิ ตักเตือนข้า ฯ ในเรื่องสุรุ่ยสุร่ายในทางการเงินหรือมัธยัสถ์ ความอยาก

๔. ข้า ฯ จะไม่รักผู้ชายหรือทำเป็นคนที่มีกิจจริตกิริยากับชาย ในเมื่อข้า ฯ ยังหิ้วกระเป๋าหนังสือเรียน และเครื่องแบบนักเรียนยังสวมร่างข้า ฯ อยู่ เพื่อรักษาเกียรติยศ

๕. ข้า ฯ เมื่อเวลาขึ้นรถราง รถยนต์ หรือรถม้า ข้า ฯ จะไม่นั่งตัวตรงยืดคอออกไปยาว ๆ อย่างกิ้งก่าเพื่ออวดโฉม แล้วยักไหล่ ขยับหน้าหลอกล่อลูกตาจ้อง ขณะที่ข้า ฯ ลูกชายเอง เพราะข้า ฯ ไม่ใช่ร้านขายของ ใครเห็นก็ไม่ซื้อ

๖. ข้า ฯ จะระลึกไว้เสมอว่า ในชีวิตข้า ฯ ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้แก่ชาติ ศาสนาของข้า ฯ ทหารก็ไม่ได้เป็น บวชก็ไม่ได้บวช ฉะนั้น ข้า ฯ จะไม่ยอมให้ชื่อข้า ฯ มีส่วนร่วมอกตัญญูต่อบิดามารดา และที่ทำเงินของชาติให้รั่วไหลออกกับพวกนอกประเทศเลย

๗. ข้า ฯ เมื่ออยู่บ้าน ข้า ฯ จะอยู่ในโอวาทของผู้ปกครอง เชื่อฟังคำสอนจากครู เมื่ออยู่ในข้อบังคับของโรงเรียน ข้า ฯ จะไม่โกหกครูผู้สอนว่า ผมบนศีรษะที่ข้า ฯ ได้ไปจ้างเขาดัด ปากแดงที่ข้า ฯ ทามาโรงเรียนนั้น ธรรมชาติสร้างมาให้ข้า ฯ

๘. ข้า ฯ จะไม่มองเห็นความรักเป็นเกมเล่น

กิเลสล่อ

มนุษย์นี้อนาถหนอ กิเลสล่อกระลีเบียน
ฝึกจักรักสมัครเพียร สงบจิตเสงี่ยมใจ
ก็มีรูปแพรก พิรีแตกปราชัย
เพราะเหตุกามอุบัติใน มโนน้อมภิรมยา

ประชาชาหลงระเริงจิต มิได้คิดแสวงหา
บุญกุศลนำมา ประเสริฐสุขสถาวร
สะสมสินสงวนศักดิ์ นิยมรักนิรันดร
ณ คราวเมื่อชีพจร สะสมแต่ก็สูญหาย
ประหนึ่งนอนนิมิตฝัน เกษมสันต์ฤดูวาย
เวลาตื่นก็เปล่าดาย อนาถจิตอนิจจัง
ประชาชาวอุดมทรัพย์ เอนกนับอนันตัง
พระราชานุภาพดัง จะเหิรเห็จโพยมหน
ก็สูญหมดมิได้เหลือ ณ คราวเมื่อมลายชนม์
จะเหลืออยู่ก็นามตน และดีชั่วประการสอง
ฉะนั้นควรมนุษย์คิด ประกอบกิจกุศลผอง
พิราลัยจะได้ครอง บรมสุข ณ เมืองแมน
ผิผู้ใดกระทำบาป พระทรงทราบพิโรธแสน
จะส่งลงนรกแดน เสวยทุกข์นิพัทธกาล
สวรรค์ดีนรกชั่ว มนุษย์ทั่วก็ทราบสาร
ฉะนี้อย่าประพฤติการ อุตส่าห์ทำกุศลเอย ฯ

ภาษิตน่าคำนึง

๑. อันพฤกษาคราวแรกเจริญศรี
ใช่จะมีต้นใหญ่เมื่อไรหนา
ทุกต้นตั้งต้นแต่เล็กมา
หลายวัสสาจึงใหญ่คุ้มชอุ่มไป
คนเราที่ชั่วดีและมีทรัพย์
ใช่เกิดกับกายามาแต่ไหน

เพราะความเพียรกอบกิจสฤษฎิ์ได้
เป็นนิสัยให้เห็นเช่นมีจน ฯ

๒. ของทุกอย่างตั้งต้นแต่น้อยน้อย
แล้วจะค่อยใหญ่ได้เมื่อภายหลัง
เปรียบด้วยปลวกเล็กสุดขุดดินพัง
ขึ้นทำรังตั้งทับหมับใหญ่โต
นิทัศน์เปรียบได้ไว้เป็นหลัก
เพราะสามัคคีกันอันอักโข
กิจทุกสิ่งจะเสร็จเผล็ดผลโชว์
เพราะมโนร่วมพ้องปองกระทำ ฯ

๓. อันเกลือเค็มเค็มตระหลบชื่อ
เขาเลื่องลือว่าเกลือเค็มก็เค็มสม
แม้จืดปนสิ่งใดก็เค็มคม
ช่างคมสมสมเชื้อชาติเกลือนา
อันมนุษย์สุดดีเพราะมีสัตย์
เป็นบรรทัดเรืองยศเปรื่องยศถาน์
รักษาสัตย์สงวนสัตย์ดังชีวา
ให้สมชื่อลือชาดังชาติเกลือ ฯ

๔. เกิดมาเป็นคนอย่าจนจิตคิดพึ่งเขา
ผิดแบบเค้าคำบุราณเธียรร่ำไข
อันคนอื่นหมื่นแสนในแดนไกล

ที่ไม่ได้สักวันก็พลันมรณ์
คิดครั้นถึงตนของตนเกิด
เป็นที่เกิดเกี่ยงแก้มิแปรผอน
เป็นที่พึ่งดำรงคงถาวร
และแน่นอนพึ่งได้ดั่งใจปอง ฯ

๔. ค่อยค่อยเรียนศิลป์ล้ำ เลิศคุณ
ค่อยค่อยแสวงทรัพย์ทุน ก่อเค้า
ค่อยค่อยโกรธอย่าหุน แน่นโกรธ
ค่อยค่อยรักอย่าเร้า สิ้นความประสงค์ ฯ

๕. คุณครู ๔ จำพวก คือ ครูสอน ครูทัก ครูลัก ครูจำ

ครูหนึ่งนามกล่าวอ้าง ครูสอน
ครูที่สองนามกร ทักท้วง
ครูที่สามนามกร ว่าลอบ เรียนนา
ครูที่สี่เกียรติล้วง เลิศล้ำจำเขา ฯ

ครูสอนครูทักท้วง ครูจำ
อีกทั้งครูลักทำ ครบถ้วน
ภาษิตนี้คำขำ ควรใคร่ ตรองเทอญ
หากลบครบเจนถ้วน ศิษย์นั้นมีครู ฯ

ครูใดคอยทักท้วง ระวังสอน
ผิดถูกก็ว่าวอน ต่อชี้
ยกเหตุอุทาหรณ์ มากกล่าว เตือนพ่อ
เพราะเพื่อให้หลีกลี้ เรื่องร้ายเป็นครู ฯ

กิจใดเราไม่รู้ รักเรียน
เห็นอื่นเขาชำเนียน เร่งไต้
อย่าสักแต่ติเตียน คนอื่นเขา เลยพ่อ
หากดังเช่นนี้ไซร้ นั้นแลครูเรา ฯ

ความจำมักเกิดด้วย เคยชิน
เห็นอยู่เป็นอาจิณ รู้ถ้วน
ครูนั้นแลเรืองศิลป์ จะใคร ครองเจริญ
นี่แลภาษิตล้วน เลิศแท้ทางครู ฯ

๗. เกิดเป็นชายไว้ลายชายสมชื่อ ชื่อสมชายลายระบือชื่อชายสม
สมชื่อชายไว้งามหนามแหลมคม คมแหลมหนามอุดมจึงสมชาย ฯ

๘. **เรื่องกิน** ๑. กินแล้วนั่ง อ้วนดี
๒. กินแล้วยืน กำลังแข็งแรง
๓. กินแล้วเดิน อายุยืน
๔. กินแล้วนอน ทอนกำลัง ฯ

๙. คนเกียจคร้านจะมีศิลปที่ไหน คนไม่มีศิลปจะหาทรัพย์ที่ไหน
คนไร้ทรัพย์จะมีเพื่อนที่ไหน คนไร้เพื่อนจะมีสุขที่ไหน
คนไร้สุขจะมีบุญที่ไหน คนไร้บุญจะได้นิพพานแต่ไหนมา ฯ

๑๐. ร่มไม้ก็เป็นที่สบาย ร่มเงาของญาติยังสบายกว่านั้น ของอาจารย์ และของพระราชายังยิ่งขึ้นไปอีก คำสอนของพระชินศรียังดีกว่านั้นมากนัก ฯ

๑๑. ในโลก ไม้จันทน์เป็นของเย็น แสงจันทร์เย็นกว่านั้น ส่วนถ้อยคำสุภาษิตของสาธุชน ยังเย็นกว่าไม้จันทน์ และแสงจันทร์ ฯ

๑๒. คนทั้งห้า คือ นายมือ นายเท้า นายศีรษะ นายหลัง และนายท้อง จะต้องเข้าไปประจบนายปาก ต้องรับใช้นายปากในกาลทุกเมื่อ ฯ

๑๓. เกิดมาแล้วก็ตาย แต่ครั้งเดียว ถ้าตายไม่ดีจะแก้ตัวใหม่อีกไม่ได้ ฉะนั้น ถ้าจะตาย ก็ควรตายดี คือ รีบทำความดีไว้เมื่อยังไม่ตาย เมื่อมีดีแล้ว ถึงจะตายก็ชื่อว่า ตายดี ฯ

๑๔. ทางดำเนินชีวิตของคนเรา มีดังนี้

ขวา ก. ทำจริงในของที่ไม่จริง ทางนี้เป็น อัตตกิลมถานุโยค ทำไม่สำเร็จ

กลาง ข. ทำจริงในของจริง ทางนี้เป็นทางกลาง ทำไปจะต้องสำเร็จแน่ ๆ

ซ้าย ค. ไม่ทำจริงในของจริง ทางนี้เป็นกามสุขัลลิกานุโยค ทำไปก็ไม่สำเร็จ คนเราจะทำอะไรสำเร็จ และไม่สำเร็จ ดูตามแผนผังนี้

๑๕. ว่างเพราะวาง ไม่วางก็ไม่ว่าง เมื่อวางได้ก็เป็นสุข

วิเคราะห์ตัวเองเป็นประเสริฐ

คนเราโดยมากชอบไปสนใจในเรื่องคนอื่น ๆ เที่ยวหลีกตัวของตัวเอง และจนไม่ทราบว่าในตัวของตัวเอง มีข้อดีข้อร้ายอยู่อย่างไรบ้าง การหันมาพิจารณาตัวเองบ้างเป็นบางครั้ง บางคราว จะเกิดประโยชน์ในการสำนึกตัวขึ้นได้เป็นอย่างดี ท่านควรหาโอกาสสัก ๑ ชั่วนาฬิกา ในที่ ๆ เงียบ แล้วตอบคำถามข้างล่างนี้เป็นข้อ ๆ ตามลำดับไปดังต่อไปนี้

๑. ฉันมีจุดหมายแน่วแน่สำหรับชีวิตแล้วหรือยัง หากมีคืออะไร ?

๒. ฉันยังมุ่งต่อประตูชัยนั้นอยู่เรื่อย ๆ ไปหรือไม่ ?

๓. ฉันสงสัยความรู้อันมีค่าอยู่หรือเปล่า ?

๔. ฉันมีความพอใจในงานของฉันไหม ? และจะพอใจให้ยิ่งขึ้นได้อีกหรือไม่ ?

๕. ฉันต่อสู้กับความท้อถอยได้ไหม ?

๖. ฉันจะยืนเผชิญกับอุปสรรคได้อีกนานเพียงไหน ?

๗. ฉันจะมีกำลังใจอันบากบั่นเข้าทำงานซึ่งคนอื่น ๆ ทำไม่ได้หรือไม่ ?

๘. ฉันกล้าทำสิ่งซึ่งคนอื่น ๆ พากันขยาดกลัวหรือไม่ ?

๙. ฉันงดสิ่งที่ฟุ่มเฟือยได้หรือไม่ ?

๑๐. ฉันทำโดยไม่ต้องอาศัยสิ่งซึ่งคนอื่น ๆ เขาเห็นกันว่าจำเป็นได้หรือไม่ ?

๑๑. ฉันอดทนไม่ย่อท้อต่อความเย้ยหยันได้หรือไม่ ?

๑๒. ฉันจะเข้มแข็งเมื่อตอนสำเร็จ เท่ากับเมื่อตอนเริ่มต้นได้หรือไม่ ?

๑๓. ฉันจะมีสมาธิแน่วแน่เฉพาะเรื่องเดียวที่กำลังทำ โดยสามารถต่อต้านกับสิ่งจูงใจอื่น ๆ ซึ่งจะมาตัดทอนความตั้งใจลงได้หรือไม่ ?

๑๔. ฉันเลื่อมใสในคุณสมบัติอะไรมากที่สุด ในบุคคลอื่น ๆ ฉันมีคุณสมบัติเหล่านั้นหรือไม่ ?

๑๕. ฉันเกลียดชังความชั่วสิ่งใดในบุคคลอื่น ๆ ฉันมีความชั่วเหล่านั้นบ้างหรือไม่ ?

๑๖. ฉันยังมีความมั่นคงที่จะพยายามต่อไป หลังจากพ่ายแพ้มาหลาย ๆ ครั้งแล้วหรือไม่ ?

๑๗. ฉันยอมพักผ่อนในโอกาสอันควรหรือไม่ ?

๑๘. ฉันมีความเชื่อถือตนเองมากเพียงไร ?

๑๙. ฉันสามารถรับผิดชอบได้ไหม ?

๒๐. ฉันติดนิสัยเลว ๆ อย่างใดบ้าง ?

๒๑. ฉันนอนหลับและออกกำลังกายตามสมควรหรือไม่ ?

๒๒. ประสาทของฉันยังปกติดีอยู่หรือ ?

๒๓. ฉันชอบหรือชังการสมาคม ?

๒๔. วันหนึ่ง ๆ ฉันได้ทำอะไรให้ก้าวหน้าออกไปเป็นที่เห็นได้บ้าง ?

๒๕. ฉันได้ทำอะไรให้สำเร็จเป็นชิ้นเป็นอันมาบ้างหรือไม่ในชีวิต ?

๒๖. ฉันลืมบุญคุณของท่านที่มีอุปการคุณบ้างไหม ?

๒๗. ในการตอบคำถามเหล่านี้ ฉันควบคุมตนเองให้ตอบอย่างสุจริตใจ และพิจารณาโดยเที่ยงธรรมหรือไม่ ?

ดูซิท่าน ๒๗ ข้อนี้ น่าใคร่ครวญพิจารณา เพื่อเป็นทางสร้างตนเอง ฯ

วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ฯ ตำบลคลองกระแชง อำเภอเมือง ฯ จังหวัดเพชรบุรี

บริเวณวัดถูกถนนนอกตัดแบ่งออกเป็นสองตอน แยกเป็นเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ทำนองเดียวกับวัดพระเชตุพน นครหลวงกรุงเทพธนบุรี มีเนื้อที่ในอุปจาระ ๓ ไร่ ๑ งาน ๙ วา

วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่ คงสร้างมาแต่สมัยสุโขทัย เพราะใบเสมาพระอุโบสถเป็นเสมาสองชั้นเป็นหลักฐานอยู่ เสมาองค์หน้าพระอุโบสถ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีพระราชหัตถเลขากล่าวไว้ว่างามนัก โบราณสถานที่เก่าแก่คู่กับวัดและเป็นศูนย์รวมใจของประชาชนมาตลอดกาลนาน ก็คือ พระปรางค์ใหญ่ ๕ ยอด อายุราว ๑๐๐๐ ปีแล้ว

ดังนั้น เรื่องราวของวัดมหาธาตุ จึงเกี่ยวข้องกับพระปรางค์ใหญ่นี้อยู่มาก นอกจากนี้ วัดมหาธาตุยังเป็นที่รวมความเคารพนับถือของประชาชนชาวเมืองเพชรบุรีมาแต่โบราณกาล เพราะในพระวิหารหลวงมีหลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า หลวงพ่อวัดมหาธาตุ ในสมัยโบราณก็เคยใช้เป็นที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เพิ่งจะมาเลิกเมื่อภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว

วัดมหาธาตุ ทุกวันนี้ เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างของจังหวัด บรรดาถาวรวัตถุ เสนาสนะ ตลอดจนปูชนียสถาน ต่างได้รับการเอาใจใส่ดูแลรักษาและอนุรักษ์ไว้อย่างดีถูกต้องตามหลักวิชาการ ศิลปกรรมชั้นครูที่ล้ำค่าส่วนมาก จึงยังคงสภาพดีอยู่ให้เห็นมาจนทุกวันนี้

พระปรางค์ใหญ่วัดมหาธาตุ นี้ อายุการสร้างอยู่ในระหว่างปี พ.ศ. [illegible] – [illegible] ซึ่งเป็นระยะเวลาใกล้เคียงกับการสร้างเทวสถานอีกแห่งหนึ่ง คือวัดกำแพงแลง

ท้องที่ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง ฯ เพชรบุรี ตามความมุ่งหมายเดิมนั้น ขอมคงทำเป็นเทวาลัย ใช้หินและล้วน ๆ ก่อขึ้นเป็นปรางค์ เพราะเมืองเพชรบุรีสมัยนั้นเป็นเมืองลูกหลวงของขอม ต่อมาเมื่อขอมหมดอำนาจลง เทวสถานทั้งสองแห่งนี้ก็ร้างไป คนไทยในสมัยกรุงสุโขทัย มีอำนาจในสุวรรณภูมิ รับเอาพุทธศาสนาไว้เป็นศาสนาประจำชาติ เทวสถานทั้งสองแห่งนี้ จึงกลายมาเป็นวัดในพระพุทธศาสนา และที่พระปรางค์ใหญ่นี้ คงจะได้มีผู้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ตามคติที่นิยมกันในครั้งนั้นด้วยเป็นแน่ วัดก็เลยได้รับการขนานนามว่า วัดบรมธาตุ หรือ มหาธาตุ ซึ่งต่อมาชื่อนี้ก็เพี้ยนไปเป็นวัดหน้าพระธาตุ หรือ หน้าประธาตุ

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ยกขึ้นเป็นวัดหลวง เปลี่ยนนามวัดหน้าพระธาตุ เป็นวัดมหาธาตุ สืบมาจนทุกวันนี้

ด้วยเหตุที่พระปรางค์ใหญ่นี้มีอายุเก่าแก่มาแต่โบราณกาล จึงมีตำนานกล่าวไว้ว่า เจ้าเมืองเพชรบุรีสร้างขึ้นเมื่อครั้งทำสงครามธรรมยุติกับพม่าหรือมอญ ก่อเจดีย์พนันเอาเมืองกัน ใครก่อเสร็จก่อนเป็นชนะ ฝ่ายข้าศึกเห็นทางฝ่ายเจ้าเมืองเพชรบุรีก่อเสร็จถึงยอดก่อนฝ่ายตน จึงเลิกทัพกลับไป กองทัพในเมืองก็ได้ติดตามตีข้าศึก ได้ช้างม้า อาวุธยุทธภัณฑ์เป็นอันมาก ยอดเจดีย์ที่ฝ่ายข้าศึกเห็นว่าเสร็จนั้น ที่แท้เป็นกลลวงของทางฝ่ายเจ้าเมืองเพชรบุรี เอาผ้าขาวขึ้นผูกโครงคาดไว้ ภายหลังต่อมาจึงได้สร้างเสร็จสมบูรณ์

มีจดหมายเหตุของพวกราชทูตฝรั่งเศส ที่เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับเมืองไทย ในสมัยพระนารายณ์มหาราช อันประกอบด้วย มองซิเออร์ เซเบเรต์ เป็นหัวหน้า ได้จดไว้เมื่อเดินทางผ่านเมืองเพชรบุรี ไปยังพระนครศรีอยุธยา เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๒๓๐ เป็นใจความว่า ได้เห็นวัดวาอารามริมฝั่งน้ำปิดทองเหลืองอร่ามงดงามนัก จึงทำให้น่าคิดว่า วัดมหาธาตุในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์นั้น คงจะได้รับการสถาปนา

สมบูรณ์เป็นสังฆาราม มีภิกษุสงฆ์จำพรรษาเป็นปกติแน่นแล้ว พระปรางค์วัดก็จะต้องเป็นจุดเด่น เห็นแต่ไกล เป็นหลักของวัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ กุฏิสงฆ์ ก็ต้องเรียบร้อยสง่างาม

หลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัดนี้ พอจะอนุมานได้จากบรรดาถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น พระวิหารหลวง พระวิหารคด พระพุทธรูปปางต่าง ๆ เป็นต้น ว่าได้สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นส่วนมาก จึงทำให้น่าคิดว่า วัดนี้จะต้องได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในสมัยนั้น และน่าจะได้เป็นพระอารามหลวงด้วยซ้ำไป

หลักฐานของวัดที่แน่นอนอันพอสืบค้นได้นั้น ปรากฏว่ามีบันทึกเกี่ยวกับพระปรางค์ใหญ่ ซึ่งเจ้าคุณพระสุวรรณมุนี (ชิต) พบในตู้หนังสือในพระวิหารหลวง กล่าวว่า ในราวปี พ.ศ. ๒๓๕๗ ซึ่งตรงกับแผ่นดินรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น พระอธิการตั้งวัดมหาธาตุ ร่วมกับพระอธิการรอด วัดยาง ได้บูรณะพระปรางค์ ๕ ยอด จนสำเร็จ

จากหลักฐานชิ้นนี้ ทำให้ทราบประวัติได้เป็นเลา ๆ ว่าเมื่อพระปรางค์สร้างมาได้ราว [illegible] ปี นั้น จะมีผู้บูรณะมากี่ครั้งแล้วไม่อาจทราบได้ แต่ในราว พ.ศ. ๒๓๕๗ นั้น ได้มีผู้บูรณะจนเรียบร้อยสมบูรณ์ดี

ต่อมาในราว พ.ศ. [illegible] รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยอดพระปรางค์ที่บูรณะไว้แต่ครั้งพระอธิการตั้ง และพระอธิการรอดราว ๕๐ ปี ได้หักลงมาตรงคอดทั้งห้า เป็นเหตุให้องค์พระปรางค์ เหลือส่วนสูงอยู่เพียง ๑๙ วาเศษเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้หักทับพระวิหารหลวงทะลุไปอีก ๒ ห้อง ดังปรากฏให้เห็นอยู่จนทุกวันนี้

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น ปรากฏว่าได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ให้พระยาสุรินทรฤๅชัย (เทศ บุนนาค) เจ้าเมืองเพชรบุรี มาบูรณะให้สมบูรณ์ครั้งหนึ่ง ได้ต่อยอดราว ๕ วาเศษแล้ว ก็ต้องหยุด[illegible] เมื่อเจ้าเมืองได้ถึงแก่อสัญกรรม

ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้เกิดเพลิงไหม้ตลาดเพชรบุรีครั้งใหญ่ ต้นเพลิงเกิดทางสี่แยกวัดโพธารามก่อน แล้วลุกลามข้ามมายังวัดพลับ วัดมหาธาตุ วัดพลับถูกไฟไหม้ทั้งหมด ยกเว้นวิหาร ส่วนวัดมหาธาตุ ศาลา กุฏิ เสนาสนะถูกไฟไหม้ไม่มีเหลือ คงเหลือพระวิหารหลวง และพระวิหารคด นับเป็นสภาพที่น่าสลดใจยิ่งนัก ท่านเจ้าคุณพระสุวรรณมุนี (ชิต) ได้เพียรพยายามบอกบุญชาวบ้านโดยการเทศน์และเรี่ยไร จนพอสร้างเป็นกุฏิอยู่อาศัย

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงพระราชทานราชทรัพย์ส่วนพระองค์อีก ๔,๕๐๐ บาท ด้วย ส่วนศาลาการเปรียญนั้น ได้ไปย้ายมาจากวัดช้างใหญ่ ซึ่งตอนนั้นร้างอยู่แล้ว นำมาบูรณปฏิสังขรณ์ ส่วนศาลาการเปรียญที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี (ผัน) ได้ย้ายถอยไปจากที่เดิม และปรับปรุงให้แข็งแรงขึ้นอีก ส่วนกุฏิสงฆ์และหอระฆังในปัจจุบันนี้ ก็เป็นผลงานของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพสุวรรณมุนี ได้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ทั้งหมด เพราะกุฏิที่สร้างภายหลังไฟไหม้นั้น ยังล้กลั้นกันอยู่มาก

ภายหลังที่ไฟไหม้แล้วอีก ๑๐ ปีเศษ สภาพวัดมหาธาตุจึงพอฟื้นตัวได้บ้าง ราว พ.ศ. ๒๔๗๐ ท่านเจ้าคุณพระสุวรรณมุนี (ชิต) จึงได้เริ่มงานบูรณะพระปรางค์ขึ้น งานขั้นแรกมี นายพิณ อินฟ้าแสง เป็นผู้เขียนแบบขออนุญาตต่อทางการ เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว จึงหาผู้ประมูล ได้จีนหลารับไป การก่อสร้างครั้งแรกสิ้นเงินไป ๑๓.๓๕๐ บาท (ซึ่งเป็นสมัยที่ปูนยังมีราคาเกวียนละเพียง ๑๐–๑๒ บาท) โดยยังไม่มีลวดลายและการตกแต่งภายนอกแต่อย่างใด

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชศรัทธา ทรงบริจาคพระราชทรัพย์มูลค่า ๑,๕๐๐ บาท เป็นทุนสมทบก่อสร้างพระปรางค์ ในที่สุดพระปรางค์ใหญ่ ๕ ยอดก็สำเร็จเรียบร้อย ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้

สิ้นเวลาก่อสร้างอยู่ราว [illegible] ปี เป็นพระปรางค์สูง [illegible] เมตร ฐานวัดโดยรอบได้ [illegible] เมตร ภายในทำเป็นคูหาทั้งสี่ทิศ ตรงกลางประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำลอง และพระบรมธาตุ ซึ่งหลวงพ่อจิต (พระสุวรรณมุนี) ได้จากพระเจดีย์พรหมที่หน้าประดิษฐานไว้ด้วย นับเป็นมหาปูชนียสถานแห่งหนึ่งที่เป็นศรีสง่าแก่วัดและบ้านเมือง [illegible] ทั้งนี้เพราะบารมีแห่งพระสุวรรณมุนี (จิต) โดยแท้

ในสมัยพระเทพพระคุณท่านเจ้าคุณองค์นี้ครองวัดอยู่นี้ ท่านได้วางรากฐานการศึกษาไว้ในวัดมหาธาตุทั้ง ๒ ฝ่ายด้วยคือ ทางฝ่ายโลกนั้นท่านได้ตั้งโรงเรียนตามมัธยมศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑ จนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คือโรงเรียนสุวรรณรัตนสุนทรวิทยาลัย อันเป็นนามของท่าน และทางปริยัติธรรมนั้นก็ได้สร้างตึกสุวรรณมุนีอนุสรณ์ ขึ้นเป็นโรงเรียนปริยัติธรรมและบาลี

มาถึงสมัยพระเทพสุวรรณมุนี (ยัง) การศึกษาในวัดทั้งสองฝ่ายก็ได้เจริญยิ่งขึ้น จนวัดมหาธาตุกลายเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วกันว่าได้แพร่หลายไพศาลยิ่งขึ้น เช่นเป็นศูนย์พุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฯ เป็นที่ตั้งชมรมนักศึกษา ฯ พุทธสมาคม ฯ และพิพิธภัณฑ์เป็นต้น นับเป็นแหล่งแห่งศิลปะ และวิชาการที่ดีเด่นแห่งหนึ่ง

ในสมัย พระเทพสุวรรณมุนี (ยัง) ครองวัดมหาธาตุ และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรีนี้ วัดมหาธาตุได้มีโอกาสประกอบพระราชพิธีที่สำคัญ ๆ หลายคราว ทั้งได้รับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ อีกหลายครั้ง ด้วยกัน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ โปรด ฯ ให้ประกอบพระราชพิธีทำน้ำมุรธาภิเษก ณ พระวิหารหลวง วัดมหาธาตุ แล้วอัญเชิญไปทูลเกล้าถวายยัง พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓

ครั้นถึงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๙๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จ ฯ มานมัสการพระพุทธรูป ณ พระวิหารหลวง และเสด็จ ฯ ชมพระปรางค์

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ พระเทพสุวรรณมุนี ได้ทูลถวายหนังสือขอพระราชทาน พระบรมสารีริกธาตุของหลวง เพื่อประดิษฐานไว้ในคูหาพระปรางค์ เป็นที่สักการะและมิ่งขวัญแก่ชาวเพชรบุรีสืบไป ต่อมาทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุของหลวงจำนวน ๓ องค์ ตามที่ทูลขอไป และโปรด ฯ ให้จัดเป็นงานพระราชพิธี ดังมีรายละเอียดตามหมายกำหนดการของสำนักพระราชวัง และสำเนาต่อไปนี้

ที่ ๘/๒๔๙๗

หมายกำหนดการ

พระราชพิธีพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุ
ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

และ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประดิษฐาน ณ พระปรางค์วัดมหาธาตุ

จังหวัดเพชรบุรี ๒๔๙๗

นายกรัฐมนตรีในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักพระราชวัง รับสนองพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า พระสุวรรณมุนี (ผัน สุวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี ได้ถวายพระพรขอพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานไว้ที่พระปรางค์วัดมหาธาตุ อันเป็นโบราณสถานสำคัญประจำจังหวัด เพื่อเพิ่มพูนศรัทธาประสาทของสาธุชน ได้ถวายสักการะบูชาเป็นการส่งเสริมเชิดชูพระบวรพุทธศาสนาให้วัฒนาถาวรยิ่ง ๆ ขึ้นสืบไป ได้ทรงพระราชดำริแล้ว มีพระราชศรัทธาทรงรับพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุส่วนหนึ่งซึ่งเป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และของพระบาท

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวันวิสาขบูชาวันเป็นอภิลักขิตสมัยคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเมื่อถึงอภิลักขิตกาลคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ จะได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประดิษฐาน ณ พระปรางค์วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีดังต่อไปนี้

พระราชทานพระบรมสารีริกธาตุ

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิตมายังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลา ๙ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระบรมสารีริกธาตุแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระกรัณฑ์และผะอบทองคำลงยามีดอกบัวทองคำรองรับ ประดิษฐานไว้ในพระเจดีย์เงินกะไหล่ทอง แล้วพระราชทานแก่เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ และทรงบรรจุและพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุแก่เจ้าอาวาสนั้น พระสงฆ์ ๔๕ รูป เท่าจำนวนพรรษกาลที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญพระพุทธกิจ จะได้เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัยสังข์แตรและดุริยางค์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เสด็จออกจากพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันนี้แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ สายสะพายตรามหาจักรี

ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระราชวังไกลกังวล หัวหิน มายังวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

เวลา ๑๐ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลามณฑล ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมอ่านคำกราบบังคมทูลพระกรุณา ในการเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพระราชพิธีประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานภูษามาลา เชิญพระบรมสารีริกธาตุไปยังพระปรางค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินตามเสด็จ ฯ ขึ้นสู่องค์พระปรางค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่บุษบกภายในซุ้มพระปรางค์ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๔๕ รูป ที่พลับพลาพิธีมณฑลจะได้เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัยสังข์แตรและดุริยางค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงจากพระปรางค์ไปประทับพลับพลาพิธีมณฑล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันนี้ แต่งกายเครื่องแบบปกติ.

สำนักพระราชวัง

๖ พฤษภาคม ๒[illegible]

พระสุวรรณมุนี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี โดยการนำของพระธรรมดิลก เจ้าคณะตรวจการภาค ๗ พร้อมด้วยข้าราชการกรมการศาสนา และข้าราชการส่วนจังหวัดเพชรบุรี ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุแห่แหน โดยขบวนรถยนต์ระหว่างทางได้ แวะพัก ณ จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี ตามลำดับ เพื่อให้คณะ

สงฆ์ ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนในจังหวัดนั้น ๆ ได้ถวายสักการบูชา แล้วจึงอัญเชิญต่อมายังจังหวัดเพชรบุรี มีส่วนราชการ โรงเรียน และประชาชน รอรับพระบรมสารีริกธาตุพระราชทานอยู่อย่างเนืองแน่น ทางวัดได้สร้างพลับพลาพระราชพิธีมณฑลประดิษฐานบุษบกของหลวงไว้พร้อมสรรพ เมื่อขบวนแห่อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาถึง เจ้าหน้าที่ได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนบุษบกทองของหลวง มีการสมโภช รวม ๙ วัน ๙ คืน

ครั้นถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๙๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จ ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ มาสู่วัดมหาธาตุ เสด็จ ฯ ขึ้นประทับ ณ พลับพลาพิธีมณฑลที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พระสงฆ์ ๔๕ รูป มีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (กิตฺติโสภณมหาเถร) ขณะนั้นยังดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระวันรัต สังฆนายก เป็นประธานสงฆ์ เสร็จแล้ว เสด็จ ฯ อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นประดิษฐานบนบุษบกทอง กลางคูหาพระปรางค์ ๕ ยอด

ในพระราชพิธีนี้ มีรัฐมนตรี ข้าราชบริพาร พระบรมวงศานุวงศ์ โดยเสด็จ ฯ เป็นจำนวนมาก นับเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งของวัดมหาธาตุ งานการต้อนรับเสด็จ ฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ส่วนในทางวัดก็มีสมเด็จพระวันรัต (ปุณฺณสิริมหาเถร) วัดพระเชตุพน ในขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมดิลก เจ้าคณะตรวจการภาค ๗ เป็นประธานกรรมการจัดงาน

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา ได้เสด็จ ฯ มาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ณ วัดมหาธาตุ ดังสำเนาหมายกำหนดการ ดังนี้

ที่ ๘/๒๕๐๘

หมายกำหนดการ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา
ณ วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี
พุทธศักราช ๒๕๐๘

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า วันวิสาขบูชา พุทธศักราช ๒๕๐๘ นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กำหนดเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบูชาพระรัตนตรัย ณ วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี ดังรายการต่อไปนี้

วันเสาร์ที่ ๑๕ พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระราชวังไกลกังวล หัวหิน ไปยังวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จ ฯ สู่พระปรางค์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ทรงจุดธูปเทียนบูชาสักการะพระรัตนตรัย จบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินประทักษิณพร้อมด้วยพระราชวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ครบ ๓ รอบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระวิหาร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการและเครื่องทองธรรม พระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่ง จบแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระราชาคณะถวายอดิเรก เสด็จพระราชดำเนินกลับวังไกลกังวล หัวหิน โดยรถยนต์พระที่นั่ง.

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปรกติ

สำนักพระราชวัง

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘

ในพระราชพิธีนี้ได้มี คณะสงฆ์ ข้าราชการ ครู นักเรียน และประชาชนชาวจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ได้มาเฝ้าชมพระบารมี ด้วยความจงรักภักดีอย่างเนืองแน่น

เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระมหากรุณาธิคุณ ในการที่ล้นเกล้า ฯ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จฯ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ณ วัดมหาธาตุ เพชรบุรี ทางวัดโดยการนำของพระเทพสุวรรณมุนี จึงได้เชิญชวนคณะสงฆ์ ข้าราชการ และประชาชน ร่วมกันจัดหล่อพระพุทธรูป ปางถวายพระเนตร เป็นพระพุทธรูปประทับยืน สูง ๑๖๙ ซ.ม. ๑ องค์ สำหรับบูชาถาวร และหล่อพระพุทธรูปปางประทานพร ขนาด ๙ นิ้ว กับพระกริ่ง ขึ้นไว้สักการบูชาอีกด้วย เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุได้ถวายพระพรขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต อัญเชิญพระปรมาภิไธย "ร. ๙" ประดิษฐานที่พระพุทธรูปที่หล่อในครั้งนี้ กับได้ทูลเชิญเททองหล่อพระ เพื่อเป็นสิริมงคลด้วย ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดฯ ตามที่ทูลถวายพระพรนั้น นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ จึงมีสำเนาข้อความในเรื่องนี้ ดังนี้

ที่ ๕๕/๒๕๐๘ วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

๖ พฤษภาคม ๒๕๐๘

เรื่อง การหล่อพระพุทธรูปที่ระลึก ร. ๙

ขอถวายพระพร ท่านราชเลขาธิการ

เนื่องในวันวิสาขบูชา ที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐทั้งสองพระองค์ จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี ทางวัดรู้สึกเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง จึงได้จัดหล่อพระพระพุทธรูปปางถวายพระพร (ประทานพร) เป็นพระพุทธรูปประทับยืน สูง ๑๖๖ ซม. และมีความประสงค์ใคร่จารึกพระ

ปรมาภิไธย "ร. ๔" ไว้ที่ฐานพระพุทธรูปนั้น เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระมหากรุณาธิคุณ และหลังจากเสร็จพระราชพิธีทรงสดับพระธรรมเทศนาแล้ว ขอพระราชทานอัญเชิญทรงวางทองลงในเบ้าหลอม เพื่อหล่อพระพุทธรูปเพื่อเป็นสิริมงคลด้วย

ฉะนั้น ขอความกรุณาสำนักราชเลขาธิการนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต อัญเชิญพระปรมาภิไธย "ร. ๔" ประดิษฐานที่ฐานพระพุทธรูป และขออัญเชิญสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ทรงวางทองในเบ้า เพื่อเป็นสิริมงคลสืบไป ทั้งนี้สุดแต่ทรงพระกรุณาโปรด

ขอถวายพระพร

พระราชสุวรรณมุนี

(พระราชสุวรรณมุนี)

เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ

ที่ รล ๐๐๒/๑๔๗๐ สำนักราชเลขาธิการ

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๘

เรื่อง การหล่อพระพุทธรูปที่ระลึก ร. ๔

นมัสการ พระราชสุวรรณมุนี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวรวิหาร

อ้างถึง ลิขิตที่ ๑๕/๒๕๐๘ ลงวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๐๘

ตามที่พระคุณท่านขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงวางทองลงในเบ้าหลอม ในการหล่อพระพุทธรูปปางถวายพระพร (ประทานพร) ซึ่งทางวัดจะได้หล่อขึ้นเป็นที่ระลึก ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

วิสาขบูชา ณ วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี ในวันเสาร์ที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๒ หลังจากทรงสดับพระธรรมเทศนาแล้ว และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจารึกพระปรมาภิไธย "ภ.ป.ร." ไว้ที่ฐานของพระพุทธรูปด้วย นั้น

ได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงรับเชิญ และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระปรมาภิไธย "ภ.ป.ร." ตามที่ขอ พระมหากรุณา.

ว. เทวกุล

(หม่อมเจ้าวงศานุวัตร เทวกุล)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

ที่ กบว ๒๑๐/๒๕๑๒

เรื่อง เสด็จพระราชดำเนินกลับจากแปรพระราชฐาน และทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระพุทธรูป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับจากแปรพระราชฐานที่วังไกลกังวล หัวหิน พร้อมด้วย สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ไปประทับแรมในพระนคร ในวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๑๒ โดยขบวนรถไฟพระที่นั่งออกจากสถานีหัวหิน เวลา ๑๑.๐๐ น. ถึงสถานีเพชรบุรี เวลา ๑๒.๓๐ น. เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังวัดมหาธาตุ เสด็จฯ เข้าพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ แล้วเสด็จฯ ออกหน้าพระอุโบสถ ทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระพุทธรูป เมื่อเสร็จแล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถ พระราชาคณะถวายอดิเรก ทรงถวาย

พระพุทธปฏิมา แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปประทับรถไฟ ออกจากสถานีเพชรบุรี เวลา ๑๒.๔๕ น. ถึงสถานีจิตรลดา เวลา ๑๖.๒๐ น.

การแต่งกายในขบวนเสด็จ ฯ แต่งเครื่องแบบเดินทาง.

กองบังคับการวังไกลกังวล

๒๘ พฤษภาคม ๒๕๐๘

บีย์ มาลากุล

ต่อมาท่านราชเลขาธิการ ได้มีโทรเลขมายังเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี ดังมีสำเนาดังนี้

พระราชสุวรรณมุนี เจ้าคณะจังหวัด วัดมหาธาตุ

โปรดให้เฝ้าถวายพระพุทธรูปปางถวายพระพร ประดิษฐานพระปรมาภิไธย ร. ๙ ในวันที่ ๑๖ มิ.ย. ๐๘ เวลา ๑๐.๓๐ น. ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และพระราชทานภัตตาหารเพลในโอกาสนี้ด้วย

ราชเลขาธิการ

พระราชสุวรรณมุนี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ และเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี ประธานคณะสงฆ์ และ นายจาด อุรัสยะนันทน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี ผู้แทนข้าราชการและประชาชน ได้อัญเชิญพระพุทธรูปปางถวายพระพร ประดิษฐานพระปรมาภิไธย ร. ๙ ซึ่งได้เสด็จ ฯ มาทรงเททองหล่อ ณ วัดมหาธาตุ ขึ้นทูลฯ ถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ทรงมีพระราชปฏิสันถารด้วยดี และได้โปรดพระราชทานภัตตาหารเพล แด่เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี และคณะพระภิกษุสงฆ์ผู้เข้าเฝ้าด้วย

ต่อมาท่านเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ก็ได้รับสมณศักดิ์สูงขึ้น เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ คือพระราชาคณะชั้นเทพ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูง และเป็นเกียรติประวัติของวัดมหาธาตุด้วย

ทำเนียบเจ้าอาวาสของวัดนี้สืบได้อย่างมาก เพียงแค่พระอธิการถัว ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ พระอธิการลำดับต่อมาคือ พระอธิการแก้ว พระอธิการครุฑ พระอธิการน้อย พระอธิการหลุบ พระอธิการโสก พระสุวรรณมุนี (ชิต) พระเทพสุวรรณมุนี (ชื้น) ปัจจุบันคือ พระครูศรีวชิรธาชิท (บุญรวม) เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

โบราณสถานที่ดีเด่นควรแก่การสนใจในวัดนี้มีอยู่มาก เช่น พระปรางค์ใหญ่ดังได้กล่าวมาแล้ว มีพระระเบียงคดล้อมรอบ พระพุทธรูปปูนปั้นรายรอบคด มีทั้งหมด ๑๘๖ องค์ ในจำนวนนี้ด้านหน้า ๓๒ องค์ เป็นพระทรงเครื่องราชาภรณ์แบบประทานฐานพระทำไว้น่าดู ลวดลายไม่ซ้ำกัน พระเทพสุวรรณมุนีได้บอกบุญซ่อมไว้ ค่าซ่อมราคาองค์ละ ๓,๒๐๐ – ๘,๐๐๐ บาท เป็นศิลปะสมัยอยุธยาทั้งสิ้น

หน้าพระปรางค์เป็นพระวิหารหลวงเดิมยาว ๙ ห้อง เมื่อยอดพระปรางค์หักลงพังทับลงมาเสีย ๒ ห้อง ที่เรียกว่าวิหารหลวงนั้น คือ วิหารที่ล้อมรอบพระสถูปเจดีย์อีกประการหนึ่ง วัดที่เป็นพระอารามหลวง คำนำหน้าโบสถ์ วิหาร นิยมใช้คำว่าพระนำหน้าด้วย

ส่วนเด่นของพระวิหารหลวงตอนนอก ก็คือ ภาพเทพนมปูนปั้น ใช้แทนช่อฟ้าใบระกา หัวนาค ที่หน้าบันทำเป็นพระนารายณ์ทรงครุฑซ้อนอยู่บนหลังสิงอีกชั้นหนึ่งมีลายกนกและเทพชุมนุม ลวดลายอ่อนช้อย สวยงาม และชัดเจน ดูได้ทั้งใกล้ไกล ซุ้มประตูทรงเดียวกับพระวิหารหลวง ลวดลายละเอียดงามมาก ซุ้มหน้าต่างอีกข้างละ ๖ ช่อง ก็วิจิตรบรรจงไม่น้อย

ที่ด้านหน้ามีพระพุทธรูปหล่อปางลีลา ๒๕ พุทธศตวรรษ ด้านหลังองค์พระที่ผนังเขียนรูปพระฉาย เดิมว่ากันว่าเป็นฝีมือหลวงพ่อฤทธิ์วัดพลับ ต่อมาลบเลือนนายสุรินเป็นผู้ซ่อมขึ้นใหม่

ภายในพระวิหารหลวง มีภาพจิตรกรรมเกี่ยวกับพระพุทธประวัติโดยรอบ ด้านหน้าเป็นภาพมารผจญ ฝีมือนายพิณ อินฟ้าแสง ตามห้องต่าง ๆ มีฝีมือนายเลิศ พ่วงพระเดช นายหริ่ง กับคนอื่น ๆ อีก ส่วนภาพเทพชุมนุมทำเป็น ๓ ชั้น มีนายหวล ตาลวันนา ครูนายหริ่ง เป็นผู้ควบคุม เทพยดาเห็นฟันขาวอยู่องค์เดียว คือรูปของนายหวล และยังมีอาจารย์เป้าวัดพระทรง นายอยู่ อินมี นายบุญอยู่บ้านหม้อ เป็นต้น นายเลิศ นายหวล เป็นลูกศิษย์อาจารย์ฤทธิ์ และอาจารย์ฤทธิ์เป็นลูกศิษย์ขรัวอินโข่ง ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังมาก ภาพทั้งหมดเป็นภาพเขียนที่แก้ไขและซ่อมแซมเมื่อราว พ.ศ. ๒๔[illegible]๔ ลักษณะของภาพค่อนมาทางสมัยใหม่ มีระยะใกล้ไกล แต่รักษาภาพได้ดี ต่อไปคงจะเป็นหลักฐานที่สำคัญของวัด

ในพระวิหารหลวง มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทยจีนนำเรือมา[illegible] ๙ องค์ นอกจากนี้ยังมีเสมาธรรมจักร และกวางหมอบ ขุดได้ที่วัดค้างคาว เป็นศิลปยุคทวาราวดี พระประธานองค์ใหญ่เป็นพระทรงเครื่องปูนปั้นสมัยอยุธยา หน้าตัก ๓.๕[illegible] เมตร องค์รองลงมา เป็นพระพุทธรูปหล่อโลหะ หน้าตัก ๒.๓๐ เมตร วัดนี้มีพิพิธภัณฑ์ของวัด ได้รวบรวมพระพุทธรูปในสมัยต่าง ๆ ไว้เพื่อประโยชน์แก่การศึกษา นอกจากนี้ยังมีรูปพระบฏที่สวยงาม อายุเกือบร้อยปีอีกหลายรูป

พระอุโบสถนั้น แม้ฝีมือพระวิหารหลวงจะข่มอยู่ก็ตาม แต่ที่ใบเสมาหินทรายขาวนั้น สวยงามมาก สลักเสลาไว้ทุกด้านรวมทั้งด้านสันด้วย ลวดลายไม่ซ้ำกัน บางท่านว่าอายุตกราวสมัยทวาราวดีคาบเกี่ยวถึงสุวรรณภูมิ แต่สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ตรัสชมไว้ว่า แผ่นหนึ่งฝีมือสลักดียิ่งยวดกันกับนครวัด ส่วนแผ่นอื่น ๆ รองลงไป เป็นเสมา

สองชั้น ทั้งนี้ ด้วยคณะสงฆ์ฝ่ายลังกาวงศ์ ตั้งข้อรังเกียจพระสงฆ์ฝ่ายสยามวงศ์ ไม่ยอมร่วมทำสังฆกรรม ดังที่ทรงวินิจฉัยว่า "พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงอาราธนาพระสงฆ์ลังกาวงศ์ ผูกบรรดาสีมาวัดหลวงซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เป็นสังฆกรรมได้ทั้งสงฆ์นิกายเดิมและนิกายลังกาวงศ์ วัดใดที่ผูกซ้ำแล้ว จึงให้ฝังสีมาเพิ่มขึ้นเป็น ๒ ใบ เป็นสำคัญ โบสถ์ที่มีใบสีมา ๒ ใบ จึงเป็นวัดหลวงเป็นพื้น"

ซุ้มประตูกำแพงด้านตรงกับพระวิหารหลวงเป็นสถาปัตยกรรมที่แปลก และสวยงาม มีภาพหน้าบันตอนออกมหาภิเนษกรมณ์ ให้จังหวะและความสมบูรณ์ดีนัก

ในเขตสังฆาวาสของวัดนั้น เป็นของบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ทั้งหมด เรียบร้อยสวยงาม เป็นระเบียบ ผลงานอันนี้เป็นความอุตสาหะอันแรงกล้าของพระเทพสุวรรณมุนี อันควรแก่การสรรเสริญยิ่ง ท่านได้วางแผนพัฒนาวัดทุกด้านมิได้มีบกพร่องเลย อาจกล่าวได้ว่า แม้เมื่อมองดูหลังคาภายในวัดมหาธาตุทั้งหมดก็จะรู้ว่าเกือบไม่มีส่วนใดที่ที่ท่านไม่เคยไปแตะต้องเลย ตลอดเวลาที่ท่านครองวัดอยู่ ๒๕ ปี ท่านได้สร้างสรรค์แต่ความเจริญ นับเป็นยุคทองของวัดนี้โดยแท้

วัดมหาธาตุ ควรนับได้ว่าเป็นวัดที่ดีเด่นหลายประการ กล่าวคือ เป็นวัดที่สวยงาม อยู่ในย่านที่ดี มากด้วยศิลปะและโบราณวัตถุ อันบรรพบุรุษสกุลช่างเชื้อสายเมืองเพชร ได้แสดงความสามารถ และฝากฝีมือไว้ในกิจกรรมการช่างทุกแขนง แต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าควรแก่การศึกษา ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นอย่างยิ่ง ควรแก่การหวงแหน เพราะเป็นมรดก และวัฒนธรรมของชาติอันล้ำค่าสุดประมาณได้ นับเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตา และภาคภูมิใจแก่ชาวเมืองเพชรทั่วกัน.

บุญมี พิบูลย์สมบัติ

๘ ก.พ. ๑๕

รายนามเจ้าภาพบำเพ็ญกุศล

ถวายแด่

พระเทพสุวรรณมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ฯ และอดีตเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

นับต่อจากวันมรณภาพ จนถึงการบำเพ็ญกุศลสตมวาร

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๒ รายการบำเพ็ญกุศล

- นางปิ่น พูลสวัสดิ์ ถวายไตรครองศพ หีบศพชั้นในไม้สัก หีบลายทอง โต๊ะหมู่ลายทองตั้งบูชาศพ พร้อมด้วยพานดอกไม้ แจกัน เชิงเทียนครบชุด
- คณะเจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุล ๔ ไตร
- นายเอนก พยัคฆันตร ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี สวดพระอภิธรรม

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- พลโท สำราญ แพทยกุล แม่ทัพภาคที่ ๑

วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- พ.อ. ชัชย์ เพ็ญโฉม
- คณะข้าราชการทหารเพชรบุรี
- คณะข้าราชการตำรวจ เพชรบุรี
- คณะโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- พระราชวชิราภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี
- พระครูพรหมวิหารธรรม วัดพรหมวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- พระวิสุทธิเมธี เจ้าคณะอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
- พระครูญาณวิลาศ วัดเขาบันไดอิฐ จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๐ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- พระราชวิสุทธิโมลี วัดมหาสมณาราม จังหวัดเพชรบุรี
- พระครู[illegible]เพ็ชร์รัตน์ เจ้าคณะอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
- พระครูทัศนียคุณ เจ้าคณะอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี
- พระบุญ[illegible] วัดยาง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๑ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- คณะศิษย์ร่วมกัน สวดพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารเพล
  มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ (สัตมวาร)
- พระครูวิ[illegible]ธรรมโสภิต เจ้าคณะอำเภอบ้านแหลม
- และคณะสงฆ์อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๒ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- คณะบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๓ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- นาง[illegible] นางเพิ่ม สุขวาณิช
- นาง[illegible] ลิลิตธรรม [illegible]

วันที่ ๒๔ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- นาย[illegible] [illegible]
- คณะศิษย์ จังหวัดชุมพร

วันที่ ๒๕ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- คณะครูโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๖ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- พระครูเวท[illegible]รานุกูล วัดบางประจันต์ อำเภอท่ายาง
  จังหวัดเพชรบุรี

สวดพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารเพล มีพระธรรมเทศนา (สัตมวารพิเศษ)

วันที่ ๒๗ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- คณะข้าราชการเทศบาลเมือง จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๘ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- สมาคมสงเคราะห์ฌาปนกิจวัดปากครอง จังหวัดเพชรบุรี
- พระครูสุนทรธรรมวงศ์ วัดสนามพราหมณ์ และ
- คณะอุบาสิกา วัดสนามพราหมณ์ จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๙ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- ศิษย์เก่าโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย และ
- ศิษย์วัดมหาธาตุ เพชรบุรี

วันที่ ๓๐ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- คณะวัดชมพูพน จังหวัดเพชรบุรี
- คณะชมรมนักกลอนเพชรบุรี

วันที่ ๓๑ **พฤษภาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- นางจำรัส ประจวบเหมาะ
- นายจเร ประจวบเหมาะ

วันที่ ๑ **มิถุนายน** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

- ศิษย์โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย รุ่น ๒๔๙๘

วันที่ ๒ **มิถุนายน** สวดพระอภิธรรม

- คณะท่าศาลา อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๓ **มิถุนายน** ๒๕๑๕ สวดพระอภิธรรม

- คณะเจ้าภาพ พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์

วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๑๒ รายการบำเพ็ญกุศล

– พระธรรมปิฎก เจ้าคณะภาค ๑๔ มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

สวดพระพุทธมนต์ มาติกา บังสุกุล (สัตมวารพิเศษ)

วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– พระครูวชิรกิจโสภณ วัดเขาตะเครา และ

– คณะศิษย์หน้าวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– ร้านซุ่นเฮงหลี

– ร้านยุ่นเฮงหลง และ คณะวัดหนองกาทอง จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– คุณบุญธรรม อาจเอื้อม

วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– คณะเจ้าภาพ พร้อมด้วย

– ศิษยานุศิษย์

วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๑๑ สวดพระอภิธรรม

– พระครูญาณสาคร และ

– คณะสงฆ์ตำบลบางขุนไทร บ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– นายสิทธิ์ ตั้งทัศสวัสดิ์ เจ้าของ และ ผู้จัดการ

บริษัทหรดีการสุรา จำกัด จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– คณะศิษย์รุ่นแรก

วันที่ ๒๗ **มิถุนายน** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– นายสำเนียง แสงอรุณ เจ้าของปั๊มน้ำมันแสงอรุณ อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๓ **กรกฎาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– นายพานิช สัมภวคุปต์ ส.ส. เพชรบุรี

วันที่ ๔ **กรกฎาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– คณะศิษย์ สวดพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารเพล

– นางลออง เบญจานุวัตรา มีพระธรรมเทศนา ๒ ธรรมาสน์

– นางทองพูน บุญวานิช บังสุกุล (ปั่นญาสมวาร)

– นางบุญรวม เสนาคิสัย

วันที่ ๕ **กรกฎาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– พระสุนทรกิจโกศล วัดเทพธิดา พระนคร

วันที่ ๑๐ **กรกฎาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– คณะอุบาสิกา วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๑๒ **กรกฎาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– สหภูมิเพชรบุรี

วันที่ ๑๙ **กรกฎาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– โรงพยาบาลเพชรบุรี

วันที่ ๒๖ **กรกฎาคม** ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– นายกมล สุทธารมณ์ พร้อมด้วยมิตรสหาย

วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๑๖ สวดพระอภิธรรม

– นายพล ยีสาร จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– คณะสงฆ์ วัดมหาธาตุ นครหลวงกรุงเทพธนบุรี

สวดพระพุทธมนต์ มีพระธรรมเทศา ๑ กัณฑ์ (สตมวารพิเศษ)

วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๑๒ สวดพระอภิธรรม

– คณะศิษย์ สวดพระพุทธมนต์ มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

– มาติกา บังสุกุล

ทุกวันธรรมสวนะในเทศกาลพรรษา สวดพระอภิธรรม

– คณะพระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาวัดมหาธาตุเพชรบุรี

มีพระธรรมเทศนา.

รายนามผู้บริจาคจตุปัจจัยเป็นทุนเริ่มแรก

ในการจัดงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพสุวรรณมุนี

ตั้งแต่วันที่ ๑๗ ถึง ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

๑.	พระราชวชิราภรณ์	บริจาค	๒,๐๐๐ บาท
๒.	พระครูวชิรกิจโสภณ	,,	๕,๐๐๐ บาท
๓.	นายอ้วนหยง นางลออง เบญจานุวัตรา	,,	๕,๐๐๐ บาท
๔.	พ.อ. ชัชย์ เพ็ญโฉม	,,	๕,๐๐๐ บาท
๕.	บุตรและธิดาของ นายม่วง นางเอื้อน	,,	๓,๐๐๐ บาท
๖.	นายยืน เกษเดช	,,	๒,๐๐๐ บาท
๗.	พระครูปริยัติยานุโยค	,,	๑,๐๐๐ บาท
๘.	พระมหาแคล้ว อุตฺตโม	,,	๑,๐๐๐ บาท
๙.	พระเบี้ยว เทวสิริ	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๐.	นายจินดา พรรณรายณ์	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๑.	นายบุญลือ พรรณรายณ์	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๒.	ร.อ. บุญเลิศ พรรณรายณ์ ร.น.	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๓.	นางปิ่น พุลสวัสดิ์	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๔.	ร.อ. ชาญ ชาญใช้จักร ร.น.	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๕.	นางทองสุข จิบีภพ	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๖.	นายสัญญา บุญวานิช	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๗.	พระครูวินัยธรจิต จิตฺตสุโภ	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๘.	นายธีรพงษ์ เบญจานุวัตรา	,,	๑,๐๐๐ บาท
๑๙.	นายวีรศักดิ์ เบญจานุวัตรา	,,	๑,๐๐๐ บาท

๑๙. นายอันธีร์ อักษรนันทน์	บริจาค	๑,๐๐๐	บาท
๒๐. นายบำรุง สุนทรวาทะ	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๑. นายผวน ทูลศรี	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๒. นางทองพูน บุญวานิช	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๓. พระครูปลัดพยุง พุทฺธปาโล	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๔. นางลิ้นจี่ เพ็ชรปิ่นแก้ว และบุตร	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๕. พระมหานิตย์ จตฺตาวิโล	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๖, นายบุญมาก กองทรัพย์	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๗. พระมหาบุญมี ญาณภูสิโต	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๘. พระมหาสนั่น ญาณกิตฺติ	,,	๑,๐๐๐	บาท
๒๙. ปลัดวิทย์ นางบุญสม อรัญญิก	,,	๑,๑๕๐	บาท
๓๐. นายอรุณ นางอนงค์ ภิงคารวัฒน์	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๑. นายณรงค์ชัย ภิงคารวัฒน์	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๒. ร.ต. ชนะชัย ภิงคารวัฒน์	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๓. พระแสวง สังฆโสภณ	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๔. พระวิสุทธิเมธี	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๕. พระครูญาณาภิรัต	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๖. พระครูเวทวชิรานุกูล	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๗. พระครูโสภณวชิรธรรม	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๘. พระครูญาณวิสุทธิ	,,	๑,๐๐๐	บาท
๓๙. พระครูอาทรวชิรธรรม	,,	๑,๐๐๐	บาท
๔๐. พระครูประภัสสรสมาธิคุณ	,,	๑,๐๐๐	บาท

๔๙. นายประราน นางบุญรวม เสนาคิสัย บริจาค ๑,๐๐๐ บาท

๕๐. นางสงอม สุขพานิช พร้อมด้วยบุตร–ธิดา ,,
๕๑. นางเนิ่ม สุขพานิช – ,,
} ๓,๔๕๐ บาท

ผู้บริจาครายละ ๕๐๐ บาท

๑. นางดาวเรือง หมื่นวนิตสกุล
๒. นางแต้ม แซ่ตั้ง
๓. ร.ต.ท. สวัสดิ์ ภัยลี้
๔. นายเบี้งหมง แซ่ตั้ง
๕. นางประจวบ สุทธิวนิช
๖. พระครูวชิรคุณาธาร
๗. พระอธิการมินทร์
๘. ร.ต.ท. อัมพร ภัยลี้
๙. ร.ต.ท. ชูเกียรติ ภัยลี้
๑๐. พระเฉลา ทิพย์รัตน์
๑๑. พระครูพิศิษฐ์ศิลปาคม
๑๒. พระครูสุตานุโยค
๑๓. พระครูนันทศีลวัตร
๑๔. พระครูสุนทรวชิรเวท
๑๕. พระครูสิริวัชรกิจ
๑๖. พระครูญาณเพ็ชร์รัตน์
๑๗. พระครูสุ[illegible]สีลาจารย์
๑๘. พระครูทัศนียคุณ
๑๙. พระครูประกาศวชิรธรรม
๒๐. พระครูพิทักษพุทธไสยาสน์
๒๑. พระครูสุนทรจินดาคุณ
๒๒. เจ้าอธิการอ่วน
๒๓. นายเยื้อน นิลงาม

ผู้บริจาครายละ ๔๐๐ บาท

นายสว่าง พงษ์โสภณ

ผู้บริจาครายละ ๓๐๐ บาท

๑. นายไพบูลย์ พูลสวัสดิ์
๒. ร.ต.อ. พรศักดิ์ สุขเกษม
๓. นางฉลวยศรี ภัยลี้
๔. นายประสงค์ นางเจริญ
๕. พระฉาย สีลวฑฺฒโน
๖. นางเนื่อง ศรีชลเพชร
๗. นางแถว วัฒนายุทธ
๘. นางเสี่ยน สุขสวัสดิ์

๙. นายเยื้อน นิลงาม
๑๐. นายประสิทธิ์ ธีรานันท์
๑๑. พระเอื้อน ธนุตจิตฺโต
๑๒. เจ้าอธิการเชื้อ
๑๓. นายถั่ว นางหิม ลิลิตธรรม
๑๔. แม่ลี้ บ้านขนอน
๑๕. คุณดวงใจ เจริงสะกุล

ผู้บริจาครายละ ๒๐๐ บาท

๑. นายเจ่ง นางเลต โพธิ์น้อย
๒. พระครูประสิทธิ์วิริยาการ
๓. พระมหาเอื้อน ใหญ่เยี่ยม
๔. นายเมี้ยน ออมชิต
๕. นายประกอบ น่วมมะโน
๖. นายจิม พุ่มเล็ก
๗. น.ส. ละเอียด ชุมแสง
๘. พระครูภาวนาวิริยาจารย์
๙. พระครูบัญญานุโยค
๑๐. พระมหาทบ

ผู้บริจาครายละ ๑๕๐ บาท

๑. เจ้าของร้านตั้งง่วนเชียง
๒. นางอมรา ชิตรัตน์
๓. อุบาสิกามอญ บุญประเสริฐ
๔. อุบาสิกาเบี้ย คุ้มครอง
๕. อุบาสิกาแดง เฟื่องฟุ้ง
๖. อุบาสิการอน แสนเสนาะ
๗. ร้านทวีสิน
๘. คุณไชยสิม แซ่ตั้ง
๙. ร้านบ๊วยอึ้ง
๑๐. ร้านไทยเส็ง
๑๑. ร้านกิมเฮียง
๑๒. ร้านสุริยาโฟโต
๑๓. ร้านอากังพานิช
๑๔. นางสอน สมบัติ
๑๕. โรงแรมจอมเกล้า
๑๖. นายหลี นางเล็ก จิตถาวร
๑๗. อุบาสิกาผิว กองทรัพย์
๑๘. อุบาสิกาสงวน ศรสุริยวงษ์
๑๙. อุบาสิกาแจ่ม อยู่เย็น
๒๐. อุบาสิกาแย้ม นิ่มนาง
๒๑. นายยุทธ ปุ่นสะอาด

ผู้บริจาครายละ ๑๐๐ บาท

๑. นางสุรินทร์ ศรีชมเพชร
๒. นางสนอง อยู่ชมบุญ
๓. ร้านวังทองเซอร์วิส
๔. นางอุไร ฉิมสกุล
๕. นายแพทย์บุญช่วย อนันตลาโภชัย
๖. นายแพทย์ บุญส่ง อนันตลาโภชัย
๗. นางทิพย์ มีประเสริฐ
๘ นางเหรียญ พูลศรี
๙. เด็กหญิงวราภรณ์ พูลศรี
๑๐. แรนสุขไอสครีม
๑๑. นายฎู บางเพชร
๑๑. นายเต้ย แซ่แต้
๑๓. นางสาวขวัญใจ เพชรรัตนกุล
๑๔. นางสาย สินคง
๑๕. นายมนตรี จุ้ยจิตร
๑๖. น.ส. พิกุล ปิ่นสุวรรณ
๑๗. นางเสาวภา ลั่นซ้าย
๑๘. นายศุภชัย ศรีปรีชาพัฒนะ
๑๙. น.ส. อุดมพร ทับศรี
๒๐. นายทองสุก แสงฉาย
๒๑. นายวิจิตร ค้ำชู
๒๒. นายสหะชัย ภูวภิรมย์ขวัญ
๒๓. นางสร้อยทอง พันธ์สัมฤทธิ์
๒๔. น.ส. สมจิตต์ ถนอมทรัพย์
๒๕. นางนงเยาว์ เรืองทับ
๒๖. นายชัยณรงค์ จีรางกูล
๒๗. พระครูนิเทศธรรมาราม
๒๘. พระครูไห
๒๙. นายบิก นางยู้ลั้ง แซ่ก้วย
๓๐. นายประเทือง กานตะวร
๓๑. นายสมบูรณ์ ตรีธนะกุล
๓๒. นายจรูญ ศรีพลอย
๓๓. นางคำนึง ผ่องแผ้ว
๓๔. นางยรรยงค์ จุลบาท
๓๕. น.ส. เยาวรินทร์ อุดมทรัพย์
๓๖. คุณโยมน้อย โภชนสมบูรณ์
๓๗. คุณโยมร่าย ประจวบเหมาะ
๓๘. คุณเรณู ฉายพงษ์
๓๙. คุณบำรุง ชัยทัศน์
๔๐. คุณโยมเสริม เสียงหวาน
๔๑. คุณสุภาภรณ์ ระฆุวงค์รังษี
๔๒. นางกิมลั้ง อินพันทัง
๔๓. ร้านเฉลียวประดิษฐ์

รายนามช่าง และผู้อุปถัมภ์วัสดุ

ในการสร้างเมรุ พระราชทานเพลิง พระเทพสุวรรณมุนี

พระเกิน	วัดเกาะ	ช่างตัดลูกโกศ
พระครูสมุห์เกย พฺรหฺมโชโต	วัดมหาธาตุ	ผู้ช่วยทั่วไป
พระเอื้อน สนฺตจิตฺโต พระสุวรรณ ปภสฺสโร	วัดมหาธาตุ	,,
พระสมุห์ลี พระอุ่ย	วัดคงคาราม	,,
พระบุญล้อม	วัดประดิษฐานาราม	,,
นายเล้ง เชยสุวรรณ		ผู้ออกแบบและผู้ควบคุม
นายเทียน มรกต		ช่าง
นายหลุย วันสุวรรณ นายพูน ทองสัมฤทธิ์		ผู้ช่วยช่าง
นายชุ่ม สุวรรณช่าง		ผู้ออกแบบลาย เขียน และควบคุม
นายเอียน ชูบดินทร์ นายเสวก จันทร์แดง		ช่างเขียน
นายจรูญ นิ่มสมุทร นายวรัญญู บ้านประดิษฐ์		ช่างเขียน

ผู้ให้วัสดุ ไม้ นายสุวิทย์ นางวิไล ปวีณปกรณ์

คณะบ้านวังไคร้ คณะบ้านถาง

เลื่อยไม้ คณะบ้านวังไคร้

คณะบ้านหนองแก

คณะภิกษุสามเณรวัดมหาธาตุ

สีทาและเขียนเมรุ

ร.ต.ท. สวัสดิ์ นางศิริวรรณ ภัยลี้

ร.ต.ท. ธวัชชัย ภัยลี้

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เพชรบุรีการพิมพ์ ถนนพงษ์สะพานเทศบาล เพชรบุรี โทร. ๒๕๑๐๑
นายประสิทธิ์ ทับทิมทอง ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕๑๕

รายนามผู้บริจาค (เพิ่มเติม)

คุณพนัส คุณมณฑา จุฑานนท์	๑.๐๐๐ บาท
คุณนายถนอม จุฑานนท์	
คุณจำนงค์ จุฑานนท์ พร้อมด้วยน้อง ๆ	๕.๐๐๐ บาท
คุณพรรณพิศ จุฑานนท์	๕๐๐ บาท
คุณวินัย คุณยุพิน จุฑานนท์	๒๐๐ บาท
คุณเนาวนิตย์ จุฑานนท์	๑๐๐ บาท
คุณสัญญา บุญวานิช เพิ่มเติม	๑๕๐ บาท
คุณไสว ทองสัมฤทธิ์	๕๐๐ บาท
คุณพุ เปี่ยมทอง	๕๐๐ บาท
นายห้างเลี้ยงกี่ นครพนม	๒๐๐ บาท
พ่อเลี้ยง แม่แหร่ม ทองรับใบ	๑๐๐ บาท
คุณบำรุง ทองรับใบ	๑๐๐ บาท